

1272 - 1443

PT. 1272-1443
881 (80) 881

1272
K34/82 93 →

Refund of dowry
after divorce

ind. ix ne

H.M. Mohlabe;

Bethany Mission,

P.O. Trichardtstad,

pp. 1272-1443
= 171 x £0.48 = 82/9-7-1951.

Tema ya 17.

82 p @ 1/9 = £7-5-0

Polabodisano godimu ga dikgomo tša thalo.

Temana ya 1 A gona thalo e ka dirwego ka ntšê le dipolabolo.

2766 Ditaba tša thalano, monna o tšeya mosadi ka go mo nyala ka dikgomo. Bjale ge a ile a mo thala, mo-thadiwa o swanetšê go hwetrana dikgomo tša gagwe. Bjale mo-thadiši ge a se šu a nyala, thalo e šu e be gona. Mothang a mo nyalago ke gona thalo e le go gona. Ge ba bolabotšê ba bo mothadiši, ke gona ba e ya ga mahgolo wa bona, ba yo nyala mosadi la bobedi.

2767 Mahgolo a ka theke a re dikgomo a re morediê. La golo le ya bolata. Mahgolo a ka phô-phêla ka mahgwa o we a nyakago. Molêla go ja a bolawe. Bjale ka moragô ga mo a phophetšê

1273.

881

K34/82

ba swanetše go bolabola mabapi le dikgomo. Mahgolo a ka theke a kgōna go ja metheko e mmedi, e fêla o llê metheko wa mokgonyana wa pele. Motheko wa bobedi o swanetše go thiba metheko wa pele.

2768 Mahgolo o swanetše go buiša dikgomo tša mokgonyana bogwe bo kgōnē bo e hwa. O ile a dibōna ge a phōpêla moredi wa gagwe. Bjale ka gobane o țogile bogadi goba o gana go ya bogadi. Ba swanetše go lefa molato o wei wa mokgonyana. A kgōnē a šala a peya batwading, ka gobane go ka theke gwa dirēga gore mahgolo a re dikgomo le moredi wa gagwe. Dikgomo o ta dintšha ga mmōyō le dilwana tša monyalo o swanetše go țentšha ka kanapeng ya gagwe a ba fê. A kgōnē a šala le moredi wa gagwe. Ka moragō ga mo ve gōna bogwê bo hwile.

2769 Go tšhaba le monna yo mongwe, kgarebe goba moradi. Ge e le mabapi le kgarebe e tšhabile le yo mongwe. Mokgonyana yo we wa pele a

1274

381

K34/82

na taba, o ta fo homola o theletitše bu ga ma-
kgolo wa gagwe ge ba re a e kgopolêlê. E be gôna
a topago lepara a latago dikgomo tša gagwe.
Ba mo tšibiša gore a e kgopolêlê ka moragô ga mo mo-
kgonyana yo moswa a nyetše. Ge a ile a šitwa go-
nyala gôna o swanetše go mo gafa a boêla monne-
ng wa gagwe. Go bjale ka ge batwadi ba ka ^{gana mo-}~~nyala~~
kgonyana yo mo-swa. ~~Mo~~thabiši o swanetše go mo
gafa ka dikgomo tše nne. Ke yôna kgafô ya moradi
goba kgarebe.

2770 Mosadi wa go tšhaba a le bogadi. Ge a
ile a tšhaba le monna yo mongwe. Mothadiwa o
swanetše go botša batwadi ba gagwe, ba we e le-
go batwadi ba moradi. Bona ge ba sa nyake mo-
kgonyana yo we, ba ta topa lepara ba yo lwa le
mothadiši ba dutši ba na le mothadiwa. Ge ba šitlwê
gôna ba ta mmotša gore a nyule. O swanetše go
nyala ka lapeng la mmago moradi. Ka baka la gore
ke bona ba we ba tebago tšoto ya mothadiwa.
Ge a ile a nyala a fetša, ba ta tšibiša mothadi-
wa gore a e kgopolêlê. Ge a ile a šitwa gôna o
wa mo gafa.

881

K34/82

2771 Mothadiwa o swanetše go diša ba ga mahgolo wa gagwe tša go fiša. Telana e ya moteng e ya ka thogwana ya motho. Ke gore motho o swanetše go ya ga yo a mo tšebago. Ka go riale mo we mothadiwa ge a bona gore a mo lefele ka pela. O swanetše go ya ga bo mahgolo wa gagwe, a re ke nyaka dihomo tša ka di boya ka pela. Bona ba taya ka nnozi go tšibisha mohgonyana yo we wa bona. Ba mmotša ba ga lifile kudu, gore re a swa, a re ji ditheogêla. Phakisiang le nyale. Bjale ge ba ile ba phakisa ditaba di tša phakisa di lêla.

2772 Kwano ya mohgonyana le ba ga mahgolo wa gagwe. Ditaba di išwa kgorong ga gona le mo we ba tapanago. Ge e le gore mothadiwa le ba ga mahgolo wa gagwe ba kwana, bakeng sa thoto e ba llogo, ditaba di a napa tša fêla ka tše gae. Gona le batswadi ba bangwê ba nyakago go pateletša mothadiwa. Bjale pateletšo e we ya bona ke yona e we e bakago gore ditaba di e kgorong. Taba kgolo ke phapano ya dibaka.

881

K34/82

Temana ya 2: Ga ba kwana ditaba di a fêla
ka tše gae.

2773 Go phakiša go lefêla mothadiwa ka pela. Ge
makgolo a ka phakiša go-fa mokgonyana wa ga-
gwe thoto ya gagwe. Kgôô a e na go tšeba tše-
lo ka ditaba tsê we.

2774 Bjale ka Mokhabêla le ba ga Makanana
Mokhabêla o be a tšeya mosadi ga Makanana
Bjale a ka a mo loša, batswadi ba ile ba kwa-
tamisa letolo. Mokhabêla a-mo-gêla letolo lewe,
a ba a nyala. Ge mosetsana a dutši a gola,
ba fêla ba mmotšā gore monna wa go ke
yona. A yêna a fêla a re nna a ke mo-
nyake, a ke nyake go tšeya ke mo-kgalabje.
Ba gopola gore o fo ba a bapala, kgantše
yêna o bolabola a tšitšê.

2775 Kgantšê ya mothepa ya ba go se tema a
hwa. Ka moragô ga mo a godile, ba mozafa.
Go zafa ke gore monna a tšee mosadi wa gagwe,

1277

881

K34/82

ke gore a beke. Kgafō a e diri ke batwadi ba mothepa fēla, aowa ke ba leloko ka moka. Ka gobane mokgonyana o tša fitha ka lentšu le, ke kgopēla tšegō tša meeti. Bjale ge ba rerile, more-rō wa bona ya ba wa go gafa mothepa. Mothepa wa re mokhuša nna ga ke o nyake le motšwa o šitšwe. Ba motiya ba mo gapeletša mokhuša o we wa phoko. Ke ge a tšhabēla lesōheng, ba re a na boyo o tša boyo. Go boyo ke goboya, o ile o se tš-mile o hwile.

2776 Ba tšwa letsolo la go tšama ba mo nyakēla, ba hwetsana a hwile. Mokgonyana o be a swane-tšē go-beke morali wa gogwe ka mabanyana a na we. Bjale ba bōna merithi e phuthuma, ba tšwa letsolo la go tšama ba tšonyakēla. Ba tšoma ka go sobella mo-la a go sobella. Ba hwetšana a lekeletšē godimu a hwile. Ba rwa ba iša ka gae.

2777 Mokgongana a tšwa ka tša ka mafari, a ya gae. Ba šala ba boloka tšogō ya bona. Ka moragō ga tšello, ba tšibiša mokgonyana gore monadi gōla wago o e polatile. Mokgonyana a ya ma-

881

K34/82

1278

emong, go emela ba ga makgolo wa gagwe.

2778 Mokgonyana a re bjale ba ga makgolo le mpe-
ile kae. Ba ga Mohhabela ba ile ba bitšana ba
e-letšana nabapi le tuba e. Bjale ke ge ba re
bokuone ke go roma motho, a ya re tseela mantšu
a bo makgolo. Ke ge ba moroma ka lentšu la gore
le re beile kae. Bjale ge lentšu le we le fithile,
ba mo ketola ka gore goma re dikwile re sa ša-
la re e tšeba. Ke moka tšebaku tša goma tšaya
tša ba botša gore ba tša e tšeba.

2779 Ba-e-tšhebo ba ba ga Makhanana, ya ba bja le-
tolo goba go gumiša dikgomo. Ba šala ba bitša
ba zabo gammôgô le bo malome a mohu. Bjale
ge ba kyobakane ka moka, a ba botša lentšu le
le tšwago ga mokgonyana. Bjale ba re mokgonya-
na o wa kwala, re diyo tšhuputša ke ngwana. O
swanetše go boela ke dikgomo tšu gagwe goba ga le
bôna gore letolo le gona le ka mo šupa lona. Ba
re e fêla ga e le tša go tšeelana dišitšile, bo-
kuone ke go mo fa dikgomo tšu gagwe. Ka gobane

881

1279

K34/82

mo gongwe letolo le ka t̄a la e-t̄ša mogolo. Ba dumelana ka go mmuisets̄ša dikgomo.

2780 Ba roma sa bona t̄hebaka t̄ha gore e kgopolele-ny. T̄hebaka t̄ha iša lentš̄u le we, t̄haya t̄nu re ba ga mahgolo wa lena ba re e kgopolele-ny. Ke moka ba mmotš̄a lets̄ats̄i le we ba t̄ayago ka lona, go riak mo we ke gore le ȳnata a kgōnē go t̄šama a t̄ibiš̄a ba t̄abo. T̄hebaka t̄ha goma t̄haya t̄ha ba t̄ibiš̄a gore ka ts̄ats̄i la gore ba t̄a. ke bona ba t̄šama ba botš̄a ba gabo.

2781 Lets̄ats̄i la go e kgopolele, ba boya ba t̄pa lesome la dikgomo f̄ela. Ka lona lets̄ats̄i le we ba ya ba gašhiana. Bjale ba ga Mahanana bare le bitš̄a ke rena. lehu le re fupantš̄e, ka go riak mo we re bōna t̄re Modimu o wa yana gore le be bakgonyana. le lena ka mathō le bone. Bjale dilo t̄še li-nywe t̄šna a li gōna, re na le lesome la dikgomo f̄ela. Bjale mokgonyana a re t̄a goma t̄ba ba t̄a mahgolo, mpheng f̄ela t̄he we le nago na-tho go f̄ele. go t̄hwa re botabola di kwis̄a bo-t̄hoko ojaie ka t̄e

881

K34/82

len nna ke ile ka bōna ka a ka mathō. Ke moka ba
ba fa lesome lela la dikgomo, molato wa bona wa
fêla o e ta mo we, O fedile ka tše gae.

2782 Batho ba bangwe a ba letele go butšišwa,
bona ka noši ba diyo bitša makgonyana gore a
tê a gagê dikgomo tša gagwe. Batho ba mohu-
ta o we a ba tala ke gōna ke dihuri, ga
ba belaele tšelo. Kgante le ga go le bjale, ba
tšhaba neyepo e ya gore, dilo tša batho di
a bolaya.

2783 Bjale ka Moeng le Mašilane. Mašilane a
loša mosadi ga Moeng leina la gagwe ba re ke
Mašilu. A mo loša e sa le yo monyana a o wa,
o mo lošitšê e le motheпа o mogolo. A ba a
nyala a fetša. Ke moka Mašilane ke mokgo-
nyana ga Moeng.

2784 Mokgonyana a kwella gore makgolo wa gagwe
o wa loya. O kwa boloi bja makgolo wa gagwe

881

K34/82

1981

ka moragô ga mo a šetšê a monyetšê. Monna a go-
pola gore ke tentšhitšê maoto ka legapeng la marokolo.
Moloi a nyakege moteng. Bjale a re maano ke gore
a mongaletšê go moapešê. Ke ge a dira bjale a
sa moapešê. Mothepe le ôna wa fo dula, wa
thagallwa.

2785 O nyaka go lobiša dikgomo tša rena goriale
ke batswadi ba mosogana. Ge e le nôga ke nôga
ya gago. Sepela o kgopêla thegô tša meeti. A
re mmagwe ba re ke moloi. O itšê wena o nya-
ka mosadi wa lerato.

2786 Makgonyana a ya go kgopêla thegô tša meeti.
Bjale ba ga makgolo wa gagwe ba mo gafêla mosadi. Ma-
šilu a re nna a ke tša monyaka, ka baka la gore
le dikobô a nkapešê. Ge a šitwa ke go nkupe-
šê ke thale mono gagešû, mathang ke le ga gabo
gôna go tša ba bjang. Mekgopa ya dikgomo a ba
a-pare. Batswadi ba re rena re llê dikgomo, se-
pela tšê we o tša noya wa ba o di bôna gôna.

2787 Ke ta no dula lapeng la mma ga ke ne taba, go riale ke Mašile. Batswadi ba leka ka mauta go bolabola le ngwana wa bona. A napa a gana. Mokgonyana a goma a boela gae. Ba re ba e bona e thotša ba e nametša le kgwara. Le go nyakêla mešoha ya gore a fê mothepa a the ke a dira. A napa a re monna a nkgago o nkgale le the gagwe. Ka go riale mo we o nyaka dilo tša gagwe. A ~~monna~~ thebaka the gore the botša ba ga mahgolo wa gagwe, gore ke nyaka tša ka. Thebaka thaya the ba botša lentšü le we la go tšwa ga mokgonyana. Ba the fetola ka gore sepela o ba botše re dikwile, re the šala re the theba.

2788 Mokgonyana a tē go gapa dikgomo tša gagwe. Ka moragô ga mo thebaka the togile, ba šala ba bitša ba le loko la ga bo. Le ba kgobakane, papago mothepa yo we e lego Madome, a re le bitša ke nna, mabapi le ngwana yo. O gana monna bjale monna o re o nyaka dikgomo. Ke yōna taba e we ke le bitšetrage yōna. Ba ya na yo kowa le kowa. Monna yo Lehalakala Moeng a re na ke dula

881

1283

K34/82

kgaufrī le ba Phalaborwa ba we. Ba no kgōna go
meloša, a ba t̄ha monyaka ba re mmagwe ke mo-
loi. Bjale batswadi ke boya ba we ba gapeletsāgo
ngwana wa bona gore a t̄he t̄e a motšee. Dia
bōnala ka gore ke nyaka dikgomo. Ditaba di akwa-
la mo-feng dikgomo t̄ša gagwe.

2789 Mokgonyana a gapa lesome la dikgomo le dipudi
t̄ša go phêtha nkhokotwana. (9.) Ka moragō ga di-
polabolo t̄še we t̄ša bona, ba roma t̄ha bona t̄he-
baka t̄ha go ya ga mokgonyana go mmotšā gore
a t̄e a gape dikgomo t̄ša gagwe. T̄ha ya t̄ha
mmotšā. Ke ge Mokgonyana a e t̄a. Ba mmotšā gore
re šitile ke ngwana, ka goriale mo we re re t̄a o
gape dikgomo t̄ša gago. Manna wa ga Moeng a
thema t̄ena ka šakeng a ditiya ka lepara lesom-
e la dikgomo. A goma a t̄ena ga la dipudi a
gōga dipudi t̄še nkhokotwana. Ba re e ka ba go
t̄hare le t̄he t̄hengwe. Ba re a owa ke moka.
Ba gapa dilo t̄ša bona ba t̄oga. Ke moka mola-
to wa bona wa fêla ka t̄he gae.

881

1284

K34/82

2790 Basadi ba go tloga magadi a bona, ke basadi ba matshegong. Bjale ka ge go tibiwa gore thalo ya mosadi ke go the kwane le monna wa gagwe. Bjale ka boloi, bjo we e lego thelo the go bo ifisa kudu. Bobodu bo baka gore monna a no thwa a e lwa le moapei wa gagwe. Bophoke le bjona bo a dira gore a dule a fapana le monna wa gagwe. Ke tšona di-thōgō tša go dira gore mosadi le monna ba the ke ba kwana.

2791 Boloi. Bakeng sa boloi ke taba e kgolo kudu, ka baka la gore gore matho ke moloi, o swanetše go tiya ke dikgagaro. Ba kgōnē ba thebe teba gore matho yo ke moloi. Ka ntšē le tšona o ka the ke wa teba gore ke moloi.

2792 Bjale ka Ramoeng Moeng le mosadi Mapakala mopedi wa Maile. Mokgalabje yo we o be a na le basadi ba bararo. Bjale mosadi yo mogolo gare ga bona e le ngwana Maile, ka baka la gore e be e le ngwana wa malome wa gagwe.

2793 Mapakala a kgêtha motabo wa nyaka ya moloi. Bjale manna yo we motabo wa gagwe, o be a sa nyake mong mosadi. O be a nyaka go mmolaya, bjale a botša mosadi gore a mmolae. A ka a kwana le taba e we ya polaô ya monna wa gagwe. Bjale a êla mosadi macanong, a se go mosadi ke šitwa go-ša ka ngwakhong wa gago, ka baka la gore manna wa gago o wa mpôna. Bjale ke kgopêla mošoka wa gore mo ke ta a the ke a nkwa. Ke mošoka wa mohuta mang. A se mošoka wa moše. A dumêla gore o ta moutswetša.

2794 Mapakala a phuthêla tšhidi ya moše ka le-gare la lešeya. Mosadi ke the taêla o dumêla tšothe. Ka moagô ga mo a bolabotšê le monna yo we wa le fokeng, a ya a dira mo we a mmutšitšego gôna. A rwala a ya a fa manna yola. Ke moka a phathagantšha le ya gagwe mešoka. A thabêla mosadi le yêna a mo thabêla. Bjale a se go lukile ke ta kgôna go ta, a ka the ke a mpôna.

881

K34/82

1286.

2795 Monna a fetoga moqwêra mo-golo. Monna wa ba radi a robale, o robala ge meso e nkgu. O lala a tšhepela le motše bošego. Bjale ka moragô ga mo ba tšhabelane mothare owe. Monna a tšola ka motaga, ya ba ya mošweu. Ka tšutši le we o ile a fitša a è-ma molomong wa mafate a motabo wa gagwe. Pôô e gôša šakeng la yôna. Mong wa motše a tšoga, a ya ka kawa lapeng la ngwana Maile. A bôna motho ya mošweu a eme, ge a batamêla ke moka a bôna a tšhepela, a ra rêla ka mafate. O ile ge a re o lebella gore o robeletšê ka, a tše ke a mmôna. Bjale a tšena ka ngwahong wa mosadi, a mmutšiša gore e šu go tšê motho mo. A re nke-šu ke mmônê. Ke moka a homola, a robala.

2796 Mong wa motše o faufetšê. Go tšoga ka lona letšatši le we ke moka mong wa motše a faufala, a tše tša bôna. Mokgalabje a tše ke a tšeba gore molato keng. Bjale ka baka la bofofu bja we bja gagwe, a tše ke a kgôna go dira tšhebo. Go ile gwa fo gola ditšhehelo. Barwa ba gagwe ba kwa bothoko, bakeng tša bofofu bja papago bona.

881

1287

K34/82

2797 Barwa ba gagwe ba tšwa ba ya ngakeng.
Ka baka la go-hwa botshoko, barwa ba kgobakana,
ba rera go tšama ba o kwa gore molato wa
papagō bona keng. Bjale ngaka ya ya ya ba
botša gore le bana ba pōō. Ba dumēla. A re le
tile mo golaola bo fofu bja papago lena. Ba dumē-
la. Bjale papago lena o loile ke moradi wa mmisa
phuthi, yo we a rego ge a molebeletšē e re ke
ngwana wa malome. O tšere tšhidi ya moše o
tšofa motabo wa gagwe ke yēna yo we a fou-
faditšego papago lena. Morwa wa Mapakala a thō-
ma go-lla.

2798 Ba anēgēla mokgalabje bo-fofu bja gagwe.
Ka moragō ga mo a ba thalošeditšē ke moka ba
topa mapara a bona ba tšaga. Ba fišha gae bo-
šego ba rōbala. Ka morwana ge bosele papago bo-
na a dutši kgorong. Ba ya ba re ba thōma go
moanēgēla. A re bitšung bo mmago lena ba tē
mo, le tša anēga le bona ba le kwa. Ba dirabja-
le ka taelo ya papago bona. Bjale yure kowa bo
mmago bona ba kgobakane, a re bjale le ka laudi-
ša ditaudišo tša lena. Ba thōma go laudiša ka

881

1988

K34/82

mokgwa o we ngaka e ilego ya ba batša ka ôna.
 Bjale morwa wa ngwana Maile a thōma golla gapê.
 Papagwe a re homola ngwanaka a še wena ke medirō
 ya mmago.

2799 A mo alafa ka mahgata a diṭoo-marapo le a di-
 ṭoo. Ka moragō ga kenigo ya bana, papago bona
 a re go mosadi toga o ē ga geno a ke tša gonyaka.
 Bjale mosadi a re, ke a šitwa go ya ga gešu
 ke le nnoši. A tše ke a ba a tša mmolabudiša.
 A moleka ka maleko, ke moka a thōma go babje. O
 mo šupa gore le ge ba mo tšere mašene a ba na
 tšhelo. Ba ya ba mmotša gore mathe wa batho ba la
 o kwa boṭhoko. A ba fetla ka gore lena le nna le
 a mpana a ke bone. O ile a goba matšatši a matha-
 no. Bjale ka letšatši la botšhelela, a re ba pjaele
 diṭoo-marapo le diṭoo. Ba dia bjale. A re a peya-
 ng meeti, ba a peya. A re kowa a bela a re tše-
 lang magapi a tšōna ka pitseng, ba tšhela. Ba di
 lesetša tša butšwa. A re tša-ṭolang, ba dia bjale.
 A re mo-feng motopi a nwê, ba mo fa. Ke moka a
 napa a fōla.

2800 Mapakala a tšoga a ya a dula ga gabo. Ka moragô ga gore a fêlê, a bona ga boete gore a la a-gwa, ke ge a tšoga a yo dula batwading. Mosadi a še moloi fêla ke yêna ka baka la go tšeya tšhidi ya moete a fa mošabo. Bjale batwadi ba roma thebaka tša go ba tšela ditaba. Thebaka thaya tša fitha tša ba botša gore ke rumile ke ba ga maile ba re se bona mosadi wa gago mono, molato keng. A re molato ke go the bônê gaba. A molaudisêša ka mokgwa o we a di-šego ka ôna. Thebaka tša goma tša boetsa mantšu moragô. Tša ba anêgêla ka mokgwa o we a negetšwego ka gôna. Ba bu-tšiša moredi wa bona, tša mokama ditšaa.

2801 Ramoeng a tše a gapê dikgomo tša gagwe. Ba ile ba mmotša gore ke mpja ya gagwe. A re ke mpja ya lena le motšwetšego. Bjale ba bôna gore taba e ke ditšhong, e bile e swabiša batwadi kudu. Ba rêša gore bokaoone ke gore a tše a gapê dikgomo tša gwe. Ramoeng a ya ba mo-šupa dikgomo. Bjale a re le a nkwa ba ga makgolo, ke šitwa go gapa dikgomo tše, ka baka la mošogolo wa lena. Dikgomo tše we ke tša mošogolo wa lena, le tša mo-fa

881

1290

K34/82

moradi. Ke moka a togêla dikgomo ka thato ya gagwe. Ditaba tša bona tša fêla diša mo we. Di fedile ka tšea gae tša bona. Motogolo wa bona a re go gola ba mofa moradi. Mapakala a napa a dutš'i go batšwa di.

2802 Bobodu. Bo dira gore monna a fo dula a fapana le moradi wa gagwe. Bjale ka moragô ga dipapani ke ntwa. Ka gabane boš'aedi a bo nyake ke motho. Boš'aedi bo bala ke bobodu. Le ngwaga wa molaš' le na ke le-na ba tšedi. Wa re ke lebella ka ngwakong, wa no hwetš'ana go tswana le mokgobeng.

2803 Bjale ka Mahadikwa Raganyu le Makêkê nguana šekgoka. Monna yo o be a na le basadi ba ba bedi, wa pele ke Mabore nguana Mokgafha. Bjale Makêkê e be e le tše bodu tša maseta pele. Bjale o ile e le tše bodu ke kwababa. Mong leina la gagwe e be bare ke Mankwana. Modirô wa gagwe o mogolo ke go robalana. Leina le kêkê goba keke ke go e miš'a serope ge monna a tš'ena ka dipaleng tša gagwe.

2804 Mankwana ba thōma go mo e pella ka koša, leina la yōna ke serope keke. Ba re serope keke, t̄ha Mankwana, A e e serope keke, t̄ha Mankwana. Bjale monna a ēla koša t̄hoko, a hwetšana gore ba e pella mosadi wa gagwe. Ke gōna a thōma go dula a e lwa le yēna, a re o wa molaya. Ka t̄iat̄i le lengwe a motiya ka maat̄a. A t̄habēla ga batswadi. Batswadi ba mmoets̄a bogadi ka t̄hebaka. A goma a motiya gapē, a t̄habēla batswading. Bjale ba t̄he t̄ha mmoets̄a. Ba ile ba lifiša ~~mitšonyana~~ wa bona ka dipudit̄šē tharo. A ka ba t̄habet̄šē le-baka, a napa a bakalet̄šē.

2805 Mankwana a ya a dula ga gabo a t̄haba t̄he rōba. Ka morago ga mo ba mo lifišit̄šē, ba mofa mosadi wa gagwe a t̄oga naē. A t̄wela pele le modirō wa gagwe wa bobodu. A re gout̄a t̄helo t̄ha go t̄hoka modirō t̄he a nt̄shita. A leka go mmoets̄a ka molomo a t̄heke a mokwa. A goma a motiya, bjale a t̄heke a motiyanyana a t̄oga a motiya t̄šē nkego o wa bokaya. Ke ge a gōgōba a e ya ga gabo. Batswadi ba kwa bot̄hoko kudu.

881

1292

K34/82

2806 Makadikwa a ya a gapa dikgomo tša gagwe. Motho ga swane le dikhomo. (dikgomo) Dikhomo ke mong le leme la gešū. Go riale ke batswadi ba mosadi. Ba riale ka baka la gore a kaba a bolaya. O ile a ya ga mahgolo wa gwe (wa gaga) a re o nyaka mosadi. Ba mmoša ka mohgwa o we a tswenyago ngwana wa bona, le gore tšerogo a tše lele motho. Bokane ke gore o gapê dikhomo tšua go. Ba riale ka gobane ngwana wa bona o be a gana go ya bogadi. Ke ge ba buka le šaka la dikhomo ba mo fa tša gwe. Molato wa bona wa fêla ka tše gae.

2807 Makadikwa a šala a belaêla ka dikobô tša go ma rêhêla ge a le bogadi. A re dikhomo le mphile bjale ke ile ka ma rêhêla dikobô ge a dutšai a le kowa ga gešū. Ba mmoša gore tšewe a re dišebe. A re mosadi yo wa dišeba, mmutšišeng o ša le botša. Ba re tša mo re go file ka moka. A dumêla. Ba re šoga tšewe o dibolabolago ka moka ga tšona a re dikwe, ka baka la gore le yêna o be a go apeela. Ke moka ba šoga ba šitwa go iša dipelaêlô tša bona (kgorong) khorong.

ka baka la lentšu la go apeelwa.

2808 Bophoko bja lehu^{fa}, bo diwa gore mosadi a thale monna. Taba ya mohuta o, e diwa ke basadi ba monna goba mosadi wa monna. Ka gobane bophoko a še bja mosadi fêla aowa le monneng be gôna. Bjano ka baka la bophoko bja monna, mosadi le yêna o wa mo etšiša. Yêna o mo etšiša ka goutama ka gobane o tšhaba monna wa gwe. Monna yêna o utamêla mong mosadi fêla, ge e le mosadi wa gare a mo utamele. Ka baka la gare le go mo roma o fo mo roma gore a yo mmitšetša motšabo yo we wa gwe.

2809 Bjale ka Moṭhabê le Mamoloti ngwana Pôpêla. Moṭhabê mosadi wa gagwe wa pele ke Tshwenyana moredi wa Mankhepeng. Mamoloti ke wa bo bedi yo we papagwe e lego Mathole-a-mahaše. Ka moragô ga mo a dutšoi le basadi ba we, a ya a šegêla mošegêla yo we leina la ~~gwa~~ gwe e lego Mohwa-a-loba moredi wa Konko Mongale. O be a tšere ke Makhola-mele Moṭhabê. Bjano a hwa mosadi a thana le ngwana ka o thii. Ke ge a yo mošegêla.

2810 Lerumu la motho le thekeng. Go be gona le mo-
 thankana yo mongwe wa ga Masumu yo we leina la
 gaga gwe e lego Magotšane. Bo mmagwe e le Maune
 papagwe e le lekgowa. Mothankana yo we o tene mo
 we moteng wa Mothabê ka go šekela dipholo. Ba
 fêla ba e ya ba mo lemêla tšhemo ya mmagwe.
 O ile a ba ka mokgwa o we go fithêla a gola
 a e ba lesogana. Mong note a tša gopolele ngwana
 yo we gore a ka diša tšelo mo basading. Mo we
 badimung ga gona ngwana wa mmago, a tšena ntše
 ke moka le fapane.

2811 Mamoloti a phathakha magotšane ka dikhwete. Monna
 a ka a phakiša a lemoga, tšelo tša gore a lemoge
 ke ~~mokgwa~~ ya mosadi. Mekgwa (mekhwā) ya gwe, ke
 go fo dula a bupulugile a tša nyake go bolabodiša mo-
 tho. Le bana ba moteng ge ba e ya ka lapeng la
 gwe o ba khapola tše nkego a se gafêla. Monna ga
 tše gōna o wa thaba, a ba gōna a thabe. Lebaka la
 mo go nwewa diphithō yēna o wa bjelabjela gammōgō
 le mothankana yo we. Ka moragō ga mo ba feditšē
 diphithō bjano batho ba palakana ke gōna a boyago.

2812 Monna a kgala moradi wa gwe gore a tlogêle mekhwa le tšela ya go tšepela le ngwana yo we. Bjano a tše ke a kwa dikhalo, a tšwela pele le matšhaba a mantšu a: ke ya kae le mokhuša, mogôga dibete, mo tšwa o šitšwe. Bjano mantšu a we a kwatšša monna. Mokhuša ke morogô o ba khago ba apeya ba o anêga wa ôma, ba o tšhêla ka disakanyeng. Ba o khuša ka mekhurumêlô. Mogôga dibete gantši mogôga dibete ke molatšha digola. (mpja) Ka gobane ya hwa ba gôga ba yo latšha. Bjano Bjano mo go šupa moloi, ka gobane baloi ba khôna go gôga dibete tša dilo di tšha pšela. Motšwa o šitšwe ke buupi bja makhowa.

2813 Tšatši le lengwe le le lengwe o êtêla ga gabo. O ya a ba anêgêla ditopô tša moteng wa Mothabê, le ka mokhwa o we monna a tšha robalego ka ngwakhong wa gagwe. Topô e ngwe le e ngwe ya mo moteng batowadi ba gwe ba e tšeba, ka baka la gwe. Ba emella moradi wa bona, ba mo-ehela. Mothang ba êmana o bolabola batho ba go hwa le gore le tšitše le tšhinya letšwa di lešitile.

2814 Monna a thoyana le moradi ka baka la ditopō le bophoko. Molomo o tiya go phala kgati. A fo dula a mo ōmanya a mmotōa mekgwa ya gagwe ga mmōgō le bophoko. Ka lebaka le we Magotšane o be a rakilwe moteng. Ka tšatši le lengwe wa moradi a tōga a ya a bitša Kokobetšē Telane. A re go yēna tšhepela o botša monna wa ga Mothabē a go bitša Magotšane a tšhe re tšheke, ka baka la gore tšatši le lengwe le le lengwe komani ya renda ke ya gagwe. A ya a mmotša. A mo fetola ka gore yēna ge a kgōna a kae, e tšhe ka nna. A goma a re ke ya ga gesu go ba botša. A no mo fetola bjano ka pele.

2815 Batswadi ba gwe ba rama Rhasane Moeng ga mothabē. Ka moragō ga dipolabdo tšhe la tšhe go be ga ba gabo, a napa a tōga a ya ga gabo. Bakeng tšhe go ba botša gore o re ke robala le Magotšane a tšhe ke a bolabela bjano. A re ke rakilwe o re a tšhe ntšata. La bobedi lentōu o re ke m nna moloi. Ke ge ba mogēla ngwana yo we wa bona ka mantšū a we mabedi.

2816. Mothabē a bitšwa ke ba ga mahgolo wa gwe ka thebaka. A botšā thebaka gore thepela o ba botšē ke tātā ka morwana e sale ka morwanyana. Ke moka tša tōga tšaya tša ba botšā mantšū a we. Ke yēna a šala a botšā ba gabo gore ke bitšā ke ba ga mahgolo ka phapano ya ka le moradi. Ke fapana le moradi ka bakai la bophoko, ke re a gomelē tela e we a e thepelago. Pele ga gore a tōge o ile a botšā Kokobetšā gore nna ko bitšā Magotšane. Bjale nna ke ile ka gana, ke ge a re o ya go botšā batswadi. Nna ka re a e ka nna, ka bo yēna a ka no ya. Ke moka ke ge a tōga a e ya. Ba re bitšā Kokobetšā o ē naē. Ke ge a mmētšā a e ya naē.

2817 Ba ga mahgolo ba bolabola thōgō tie nne tšē dihwilego mo khorong ya ga Mothabē. Ba thōma gore moradi wa bona a bolabole. A bolabola gore o re ke robala le morwa Maune, ka mmētšā gore o ile a ntwara ka e naē. O nthakile o re ke mloi, gapê o re a sa nthata. Ke ge nna ke tōga ke eṭa ma. ke moka. Monna a re mantšū a ka bolabola ke Telane. Bjale Telane a laudiša ka mokhwa o we a mo rumilego ka ōna ga monna wa ga Mothabē.

881

K34/82

1998

A ganetsā mantšū a boloi le go rakiwa. Batswadi ba e-mella ngwana wa bona. Ke ge ba bala gore khorong ya Mothabe ke dithōgō tše nne tša ga Pōpēla tše dihwilego.

2818. Mamoloti a gana go boya bogadi, batswadi ba hwana naē. Papago Mamoloti o be a hwile ka lebaka le we, o boloi^{le} ke mosadi wa gwe Mahgopē. A mmolaya ka baka la bo-ṭabo, a diṭela gore o ṭa šala a dutši le moratho wa monna wa gwe. Ka nnete a šala a dutši naē. Bjale a ba bitša ba ga Pōpēla gore ba ṭe ba mo kwiše ditaba tša ngwana wa bona. Ba lo bolabola le molgonyana le burwa ba bona fēla. Ka moragō ga mo ba bolabotše. Sepedi a begēla mma go ngwana. Bjale a re a ṭe a gape dikgomo tša gwe a ka ba a bolaya ngwana waka.

2819 Mothabē a goma a ya a botša ba gabo ~~ka~~ khapō ya dikgomo. Ke fithile ga bo makholo, ba re ke ṭe ke gapē dikhomo tša ka. Ba re ke mašapa ba ōmana. Bokaone ke go roma motho, a yo boya le ditaba. Ke ge ba roma Dimpampa Magomane. Ba ya ba mmotša gore a ṭe a gape dikhomo tša gwe a šale le mošegēla yo we wa gwe. Bjale ba kgōlwa

881

gore ke taba.

K34/82

1299

2820 Ba ga Mothabê ba ya ba gapa dikhomo tše lesome le khomo le dipudi tša go phetha menwana mmedi ga mmôgô le ngwana wa mosetsana. Ke moka ditaba tša bona tša fêla ka tše gae.

Tema ya 3: Makholo a ka dula le moredi wa gwe ka-
ntê le puiso ya dikhomo le molaô o tša tebe.

2821 Mosadi ke poya bogadi ka go tšogêla monna wa gwe, a tša a dula lapeng la mmagwe. Batswadi ba mosadi ba tša nyaka go tšeba molato wa gwe, wa go dira gore a tšoge bogadi. Bakhonyana ba swametšê go tšaloša ka mokhwa o a tšogilego ka ôna. E le gore moredi wa bona le yêna o ba tšalušeditšê bjano ba nyaka mo-tatšâ têtê. Ba tša le-ka ka maatša gore a boêlê bogadi bjano a diya ba šita ka kyanô ya gwe. Mokhonyana ka go kwa tala o tšaya ga makholo wa gwe go nyaka mosadi. Bjale ba mmotšâ gore šo, o gana go boya bogadi. Bjale mpheng tšâ ka dikgomo. Ba tša mmotšâ gore dikhomo re llê, êma mothomong o tša laka dipelo tšâ gwe o tša boya. Še a ka tšeya ke yo mongwe, o

881

K34/82

1300

ṭa go fa dikhomo tša go. Makhonyana a na maata, ka baka la gore a ba gane.

2822 Makhonyana a ka rera makholo wa gwe, ge ba ṭha kwane ka dipolabolo. Go ṭhe kwane ke manganga a go gana go-fa makhonyana dikhomo tša gwe. Le gona go diēga kudu go ṭhe fē makhonyana dikhomo, morediē a diṭri a-peya lapeng la mmagwe, go boima go bana ba pakeno. Ba ~~le~~ legale bana e be ba letela go fithela monna yo mangwe a nyala ba mmitša a e ṭa go zapa dikhomo tša gwe.

2823 Bjale ka Makankwane Mongale le makatšila. Makatšila papagwe ke mabeta. Bjale monna yo we wa go Mongale o be a na le basadi ba ba bedi. Masadi wa pele ke Thokwane ngwana Masete. Bjale ka moragō ga mo a na le basadi ba we, a kgetha motšheki ngwana Mmōla. O be a tšere ke Tšhoupane Mongale. Bjale a ya makhweng, a napa a mitsitše ke ṭhe khowa. Ba ṭhe ṭha ṭeba le mo a ilega. Ke ge a ṭhōbōga gore monna a ke naē, a šegelana le yēna.

881

K34/82

1301

2824 Motšhekhi a botša monna mesepele ya basadi ba gwe. Mošegela o na le maborošo, maborošo ke go kgona go a-peela monna. Le-hu^{fa} ke la basadi, monna a tēna ka gare moje o wa ruqa. Motšhekhi o be a dula le monna yo we, ga basadi ba gwe a tša ba gapole ka baka la phufutša. Ke mowe o kwago ba re lera-to le a o ketšwa. Bjale beng basadi ba tšena taba naē. Mošegêlwa a thōma go botša monna tša phaku. A mmotša batabo ba basadi ba gwe. hehu-fa la tēna ga monna.

2825 Monna a thōma go tšwa a e lwa le basadi ba gwe ka baka la Motšhekhi. Ntwa ya monna le mosadi ge e tša fêla ka tše phiri, ke gore a re go motiya a tšeke a tšwa ka ngwakhong a rapê a robale ka ngwakhong wa moteiwa. Gōna di tša troga difedile, ka baka la gore o letšê o gatiša dintho ka tšeata. Bjale mohgalabje yo we wa ga Mongale o be a tše bjale. O be a re go tiya mosadi, a tšogê a yo dula ka ga mošegêlwa. A letšê matsatši a le ka mowe, a lebadiša. A gomê a ê a tiê a mmotša motabo a gomê a boêlê ga mošegêla.

2826 Makankwane a tiya Makatsila a hwetsana a robe-
tše. Ba tšwele ba e nwa mabjala mothegeare kamoka.
A ya a robala ka ngwakhong wa mošegêlwa. Bjano wa
mmotša gore o robetše o lebetše dipêba dija dišo
ka gae. Ke gore o ra goeng. A a dišebe mo a le
ka mono Modupi Mongale o ka kowa ngwakhong wa Ma-
katsila. Wa monna a toga a para dikobô e wêla
thela tšela. Ge a thôma a fitša moteng a kwa tše-
ngwe tše dija khwakhwašo ka mafuri, a re ke a le-
bella a tše ke a bôna tšelo. Ke ge a bula leba-
ti a tšena, a hwetsana moradi a diyo ôma ka boroko.
A mo tšôa, a mmotšiša gore motho yola a ntšhabago ke
mang. A re a ke tšebe ka gobane a ka mmôna. A re
nyo ya mmago teng o wa tšeka ke motšabo wa go. Ke
ge a motiya a mo pjaša tšôgô.

2827 Makatsila a toga a ya a dula ga gabo mo du-
lêla ruri. A re go fitša a ba botšô gore nna bogadi a
ke tša boêla, ke baka la gore monna a kaba a mpo-
laya. Ka nnete ya ba a mo gabatšitše phata o
di yo êpa ka lepara. Batho ka moka ba emella
moradi bohe o wa tšaka o tšakêla kôma ya
go thôka le letšatši. Thelepe o ya kae, ke ya

881

1303

K34/82

motepeng. Tšatši le lengwe le le lengwe a nwa bja-
la o tšilo tiya. go tšhoka tšona dikhomo e be le swa-
netše go mo fa. Banna ke ba bantši yo mongwe
o tša no mo tšeya ka gobane e tša le ngwanenyana

2828 Mokgonyana a ya go nyaka mosadi ga ma-
kholo. Bjale mosadi ka nosi a re batwadi ba ka
ba tša nyakela dikhomo tša go ba go-fa. Nna
a ke tša boya ke tšenne ke tšheroba. Bjale ba
ga makholo wa gwe ba re tšepela o dula gae ga
go. Yēna e tšale mosadi wa go, o tša kwa dipa-
bedi. A goma a boēla gwe. Bjale a bōna khwedi
e fēla. A goma a boēla, a re ba ga makholo
ke bolaya ke tšala le reng ka mosadi wa ka. Ba
re ge a be a tšeya ke monna yo mongwe, nka-
be o kwa re-re e kgopolēle. Bjale šo re tšale
naē. Wena tšepela o dula o tša o kwa rena.

2829 Makatsila a tšhaba le monna wa ga Tshekhe-
bela. Ka moragō ga mo mokhonyana a dutši a the-
letsitšē ba ga makholo wa gwe. A kwa gore mos-
adi o tšhabile le monna yo mongwe. Ka nnete

a dula a theletša ba ga makholo wa gwe.

2830 Ba phophela makhonyana yo morwa a nyala ka lesome la dikhomo dinago le dikhomo tše tšhanole di pudi tše tšhelelago. Monna ke tšekhate komeng o wa tšena. Bjale o wa tšeba gore moradi yo ke wa matšhegong, bjale ro bitša monna wa gore o tšilo ga pa dikhomo tša gwe. Ge re ile ra mo fenywa ke gōna o tšaga tšena ka lapeng. Ba romela tšebaka tša gore a e kgopolèle. Tšebaka tšaya tša ba botša gore ba re e khapdeleng. Ba re re dikwile, tšepela o ba botša ka tšatši la gore ke rena ba we. Tšaya tša ba botša.

2831 Mothadiwa a gapa dikhomo tše lesome le dikhomo tše tšaro dinago le dipudi tše nnē. Ka lona le tšatši le la ba lebeilego ba a tša. Dikhomo naka tša monyalo wa makhonyana wa pele ke lesome le khoma dinago le dipudi tše nnē. Bjale ba ile ba ntšha dikhomo tše pedi tša go tšibela melatwana ya dikobō le ditšaletē tša go mmolotša. Ke mokamolato wa bona wa fēla o e tša mowe, ka

the gae tha bona.

2832 Poya bogadi. Moradi o wa toga bogadi a ya a dula lapeng la mmagwe. Ga toge fêla ka go teiwa le boloi aowa le ka go thala ga mogadibô wa gwe. Dikhomo dire go nyala tša feta tšo nyala yo mangwe moradi, ke mogadibô wa yola a go nyadiwa pele. Bjale ge mogadibô e ka thala, mo thotima a ya a gapa dikgo mo bogweng bja sebara thagwe. Moradi o boêla ga gabô go dula ka baka la gore a a pee le thelo.

2833 Bjale ka Morarane le Nkobi. Morarane o be a na le moredi wa gagwe, a nyadiwa ke ba ga sebatane. Bjale ge dikhomo di tene ka ša-keng. A bolabola le moradi wa gwe gore o nya-ka go tšeya moradi ka tšona. Ba kwana. Ka goriale mo we ba diêla gore moredi wa bona a be le mammuwi wa gwe yo we e ta ba go mogadibô wa gwe.

2834 Moravane a ya a loša Nkobi moredi wa se-rite, a kwana le mothepa. Bjale ba tibiša batswadi ba mothepa. Ke bona ba kwana le tšeyano e we ya bona. Ke ge ba yo nyala. Ka moragô ga mo ba nyetšoe ka khopêla thegô tša meeti. Ba ba gafêla mosadi wa bona. Ba mmeka a ya bogadi. La gola le ya bolata. Ke tše-êma, bare gore mothepa ge o godile o ya bogadi. Mowe bogadi goba o ba yo ^{ba} mogole goba molata, o tša no ba a dibôna.

2835 Mampono a thala ba ga Thebatana, a ya a dula lapeng la mmagwe. Mampono ke moredi wa Moravane. Dikhomo tša go tšwa yêna ke tšela tša go ya tša tšeya Nkobi. Bjale ka šaheng la papagwe a go thana khomo. Bjale moredi wa gwe a re go fitša a mmotšā gore o swanetšoe go nyakêla dikhomo o fê ba ga Thebatana ka gobane nna a ke tša boêla bogadi. O swanetšoe go boêla ngwanaka, ka baka la gore monanabe a o gôna mo moteng waka. Le ga go thena monanabe a gona taba, taba kholo a ke tšaboêla.

881

K34/82

1307

2836 Thebatane a fitša go nyaka mosadi wa gwe. Bjale papagwe a re mosadi wa go šo, ke dutši ke lwa naê, o re a tša nyaka go boya bogadi. A ke tšebe gore molato wa gwe keng. Mkhonyana a re ke nnete le nna a ke kwane naê, empa a ka lwa naê ke makala fêla ge ke tša mmane. Bjale êma o tšogê le monna wa go. A gana ma tšong a monna. Papagwe a kwata a thōma go mo tiya. Mmago mosadi a rwala phate a pjaša monna tšogō. Mkhonyana a bona gore go bifile, a tšhanola diêthê.

2837 Monna a bitšā ba ga-bō gore ba tē ba mo kwisē taba ya moredi wa gwe. Bjale ge ba fitšile. A ba betšā gore ke lwa le ngwana wa-ka mo, o tšugile bogadi bjale ke re a boêlê o wa gana. Bjale mabana monna wa gwe o be a le mo. Ka mmotšā gore a êmê a tšogê naê o wa gana. Nna ke mo ke motiya, ge ke tša dutši ke mo tiya, mmagwe ke ge a mpjaša tšogō ka phate. Mkhonyana a re go bona gore go bifile a tšhaba. Ke le bitšetsā taba e we.

2838 A napa a ba ga-nela go boëla bogadi. Ba re bakeng t̄ha go teiwa ke mosadi wa go a re t̄ene, ka baka la gore ke mpja ya go. Kudu taba e kgolo ke go nyaka go t̄eba ga mmago ngwana gore molato ke-
ng, a ãma le moredi wa gwe. Mmago mosadi a re dikgomo t̄ra go t̄šeya Nkobi ke dikgomo t̄ra mat̄šo a moredi waka. Ka goriale mo we ke ngwet̄ši waka e t̄heng mogadikane. Bjale o seng ka moredi wa gago ge a t̄ogile bogadi a t̄ile a dut̄ši mo. Nka t̄he ke ka bolaya. ~~Ngwana o swanet̄še go boëla bogadi.~~ A re bogadi a ke boete nna ke moka ke dut̄ši mo lapeng la mma. A napa a ba šita ba palakana.

2839 Sebatana a ya a gapa dikgomo t̄ra gwe t̄ra go nyala Nkobi. Ngwana o t̄ogile bogadi ka baka la mmagwe. O nyaka ~~gwe~~ ba yo gapa dikgomo yola a boël̄e ga gabo, a šale le monna ba le ba ba bedi. Sebatana a re dikgomo t̄ra ka di gōna di t̄ha p̄ela. Ke ge a e ya ga Makōkō-rōpō a yo gapa dikgomo t̄ra gwe. Ke moka a khaogana na bo.

881

1309
K34/82

2810 Nkobi a tšoga le yêna a ya a dula ga gabo.
Ka moragô ga khapô ya dikhomo, moredi wa se-
rite a boêla ga gabo ka baka la gore a tša
a peela tšelo. Morarane o ile a šitwa gore a ka
dira bjang. Nkobi a napa a dula ga gabô. Ke
moka ditaba tša bona di ile tša fêla ka mokhwa
o we ka nte le goya khorong.

2811 Bosweng bjo taba ya go fa makhole tše-
baka tša go go nyakella dikhomo ga go gôna.
Ka baka lewe batha ba pakeno ba tšhepa
khôô, ka gobane le ge motho a tša gane ma-
lato, o fo nyaka go iša motho khorong. Mora-
di mo la a di yo go mo tšogêla, ke moka o nya-
ka dikhomo go batswadi. Ke ba mmotšô gore dikho-
mo a digôna, ke moka o iša malato khorong.
Mo we ba ya go ba êmêla lentôu la nyakela-
ng mo ke ge e tšale kharebe. Motšhabiši ke
yêna yo we a tša rego nyakelang mono. Mo-
tšhadiwa yêna o tša dula a letela lentôu la
gore e khopoleleng.

2842 Bjale ka Madibi le Malešelane. Madibi ke mosadi o ile a thôpha dikhomo tša mosadi wa gwe a ya a tšeya mosadiyo Malešelane. Malešelane ke mosadi wa Phaume (C Khwarra). O ile a toga ba gadi a ya a dula ga batwadi ka baka la dikômô tša boopa. Mmatwale wa gwe ge a nwele bjale o fêla a kôma ngwetši, ka gore dikhomo tšaka di ile ka lewa. Ka gobane ke ile ke tšeya mosadi ke tšeya maila. Bjale taba e ya dikoto! ya kwisa ngwetši botheko.

2842 Malešelane a toga a ya a dula ga gabô. Madibi a bôna a tša bone ngwetši, a thôma go mo nyakêla, ka baka la gore go fitile matšatši a mararo a tša mmone. A ya a mo hwetšana lapeng la mmagwe. A ba botša gore ge le mpôna ke le bjale ke nyaka mosadi yo. Ba re yêna šo, re no bôna a e tša, a re tšebe gore molato keng. O dira bjang go riale ke Madibi. A re a ba nyakêlê dikhomo tša go, ba gofê nna a ke tša boya ka baka la dikômô tša boopa bjaka. Bolwetši ba alafiša, e thale ke tšena ka khôrô ga gona tšatši le kilego la mpha

the thare. Dikhomo tšona ke a swa.

2814¹ Batswadi ba kgōlwa ka dipelabolo tša ngwana wa bona. Ba re go mokhonyana goma o boelé gae. Dikhomo tšona a di gōna, o ta bōnana le mothoka wa gwe, a monyala ra go fa dikhomo tša go. Ge go thešo gwa ba le motho yo a motšeyago, e thale mosadi wa go. A re ke a dikwa ba ga makholo, le tebe gore nna ke bolaya ke tala. Dikhomo tše we tša ka ke dimyaka ka pele. Ke moka a laela a tōga.

2814² Madibi a tšiša ba gabō tōgō ya malešlane. A re go tšena gae a tšama a botša ba gabō gore ba khobakane. Ka lona letšatši le we a gore ba khobakane ka lona ba khobakana. A ba botša gore ke tōgetšē ke mosadi, bjale ka ya ka mo hwetšana ga gabō. O re a tša nyaka go boya ka baka la gore nna ke a mothodiya, ke re a belege. Bjale batswadi ba gwe ba re nna ke tōgē, ke tšare mothang a bōnana le mothoka wa gwe a mo nyetšē ba tša kgōna ba

881

K34/82 1319

mpa dikhomo tša ka. Ke moka ke yōna taba e we
ke le bitšetšago yōna, gore la tše ke la no bōna ga
mollō o tša tuki la makala.

2846 The beela ba beya ntweng wa beya khopa
e ya bōla. Mogōga mogolo a o na nama nama e
na le mogōgana. Matšwetswanyane wa o kwa o re
twikitšwē o botile boholo. Ba we ba ga makholo
e fēla ba re tšadile. Ka goriale mo we re nyaka
dikhomo tša rena. Monna a nkhošo o nkha le tša
gwe. Ba tša iala ba lebeletšē mokhongana yo we
wa bona rena ba re file tša rena. A go ru-
miwē tšebaka tša go nyaka mosadi; ge a gana a
ba botše gore re nyaka dikhomo tša rena.

2847 Ba rona tšebaka tša ya tša fitšetšā ma-
ntšū a we ba mo rumilego ka ōna. Bjale ba
tše fetola ka gore mosadi wa lena yēna šo. Bja-
le o gana go boēla bogadi. Motho ga ba bolae
nkabe re bolaya. O tša laka dipelo tša gwe, mo-
tšhomong o tata. Goba o tša tšeanale yo mongwe,
o tša nyala ra lefa dikhomo tša lena. Mo la gōna
e be nke motho ba tšema ba e tša mpja, e be re

881

K34/82

1313

Ja re tēma o gōgē. Thepela o ba botōe re ŋita
ke nguana t̄ha bo bedi a re na-t̄ho. A goma
a ya a ba botšā diphetolo t̄ša bo makhola wa
bona.

284⁸ Ba isa ditaba khorong. Khoro ya di amogē-
la. Ba botšā mothadiwa gore ditaba t̄ša ga go di-
amogetšwe. Thepela o ja boya ka t̄šatši la gore. Ba
roma pampanyane ya ya go t̄bišā batswadi ba mo-
thadi gore ka t̄šatši la gore le a nyakēga ka khoro-
ng. A ya a ba botšā.

284⁷ Khōrō ya re mosadi e t̄hale wa lena ka
baka la gore a t̄see ke motho. Ka moragō ga mo-
mothadiwa le mothadi ba bolabotōe gammōgō le ba-
tswadi ba mothadi. Khōrō ya re ditaba ka moka
di a kwala, bjale mosadi ka gobane a t̄see ke
motho, e t̄hale wa lena. Motho ge a nyala moie-
di wa motho, a di ele gore dikhomo a no beya, a-
owa o wa dišumišā. Thepelang le mo lebelle o t̄a
nyadiwa la gapa t̄ša lena. Ke moka ba goma
ba ya ba letela ka mokhwa o we batswadi ba ba
butšitšego ka ōna.

2850 Ka moragô ga matsatsi a tše mame, ba kwa ba re e kgopoleleng. Ka moragô ga mo ba tšo boya khorong. Mosadi a tšhuba le monna wa ga Sāai. Ba ile ba tša dutši ba bōna motho a fitha a gōga pudi ya gore nyakelang mono. Ba napa ba botša tšebaka gore tšepela o ba botšē ba nyale re fē ba tšadiwa dikhomo tša bona. A ya a ba botša ba napa ba nyala, ka moragô ga mo ba nyetšē, ba roma tšebaka tša goya ga bakhonyana ba pele, go ba botša gore ba re e khopoleleng. Tšaya tša ba botša. Ba mo fa letšatsi la go tše khopolēla.

2851 Ba ya ba gapa dikhomo tša bona. Ka lona letšatsi le we ba go lebeja ba ya. Bjale ba re lebitšā ke rena, re re e kgopoleleng. Le ka bolabala tšoto ya lena e le tšitšēgo mo. Ke moka ba re ke dikhomo tša whokotwana le dipu di imabala (8) le dikobō tša megaidi kapedi. Ke moka ba ntšha dilo tšē we ka moka ba ba fa. molato wa goma wa ya wa fēla ka tšegae. Mo-tšadiwa a ntšha khomo a ya a tšwalla khōrō ka yōna. Ka baka la gore molato o tšwile o le ka

881

K34/82

1315

khorong. Ke molaô wa gore a ya bega khiri gore molato o la o fedile. Ba khiri ba leboga ge molato o fedile.

Temana ya 4: Go gana molato wa monyalo o ya

khorong.

2852 A lee le tetsê la boya le tetsê. Ke theema the bolabola mabapi le monyalo, ge mosadi a ka thala. Ge mokhonyana a ka fapana le makholo wa gwe ka go the mofê dikhomo ka pela. Goba a mo fa gwa šalla. Bjale maledi a we a the ke a fa mokhonyana ka pela. Mo we mokhonyana o ta iša ditaba banneng ba lekhota gore ba ba lamolanaya.

2853 Bjale ka Maile le ke bone. Moredi wa ke bone e be e le Kopjane. O be a tšere ke Maile. A thala maile ka baka la godišiwa. A re nna a ke dišwi e the nna khomo. Ka goriale mo we o be a na le lerobo. Ka gobane ge a ka mo bjelabjela, mo a boya o tilo goba.

881

K34/82 1316

2854 Kopjane a roba a ya a dula ga gabo ka ba-
ka la godišiwa. Batswadi le bona e be ba šetše
ba tennwe ke le robo la mokhongana wa bona. Bjale
ba šitwa go bitša ngwana wa bona ka baka la
gore e be go thena tela ya go thena ka yōna. Tela
ya batswadi ya go thena ga mokhongana e tswenya
ngwana wa bona, ke gore moradi ka noši e tše ga
batswadi go ba bega. Gōna mo we ba na le maata
a go bolabola. Bjale ke ge moredi wa bona di mo-
khapa a e tše a dula ga batswadi. Batswadi ba
mo a mogēla.

2855 Batswadi ba moradi ba bitša ba gabo, go tše
go ba botša ditaba tša moredi wa bona. Bjale ge
ba khobakane, papago ngwana a thaloša ka mokhwa-
o madi a gwe a tswenyego ka gona. A feletša po-
labolo ya gwe ka gore ke nyaka go mo fa dikhomo
tša gwe ka dula le ngwana yo waka. Ba re lo-
kolla pelo ngwana a boēlē bogadi. A ba ganēla. Ba
re diteba ke wena, o ka bōna gore o ka dira
bjang. Lebone a roma thebaka tše go ya ga mokho-
nyana tše gore ba e khopolēlē. Thebaka tše ya tše
fithetša lentšu la go e khopolēla. Ba tše botša gore
tšepela re tše šala re tše tšheba. Tše goma tše

ya t̄ha ba botšā gore ba itšē ba t̄ha r̄ala ba t̄he
t̄heba.

2856 Maile a khobakanya ba gabō, go ba begēla
ekhopoleleng. Ba ga Maile ba khobakana ka lona le-
tšatšō le a go ba botšā lona. Bjale a ēma pele ga
bona a re, lebitšā ke nna bakone, ka baka la ba ga
makholo. Mosadi wa ka o t̄ugile mo o ile ga gabo. Bja-
le batswadi ba rometšē motho mo ga nna ba re ke e-
khopolēlē. Ke moka ke yōna ~~ba~~ e ke le bitšetsago yōna.
Ba re ba ēmana, wena romela t̄hebaka t̄ha go ra-
pēla, o t̄a o kiwa gore ba reng. O khōnē o gupa
maditsāna a go. A dumelana ba bo bakeng t̄ha go
romela t̄hebako

2857 Aroma Thepedi Pōpēla go rapēla ba ga makholo
ka pudi. A ya a fit̄ha a gōga pudi. A ba botšā
gore ke rumile ke ba ga Maile ba re ke t̄e ke ba
rapelle ka pudi e. Ba re goma le pudi e we, a re
t̄hanyaka t̄ša ga gwe. Re re a e-khopolēlē. Ngwana
wa rena re t̄a dula naē, a re robe. Madi a rena
a re nyake go kwa a tswenyega. T̄ha goma le pudi,
t̄ha fit̄ha t̄ha ba botšā gore ba e-khopolēlē a ba

ṭha le nyaka. Ba re di a kwala, ṭhepela o ba botše ka tšatši la gore ke rena ba we, re hwetšane ba khobakantše tša rena. Thaya ṭha ba botša.

2858 Ba ya ba gapa dikhomo tša nkokotwana le dipudi tše kobori. (3) Ka lona letšatši le we ba go ba botša lona ba ya ba ga ṭhana na bo. Lebone a ṭheke a ṭhwa a ṭa dikuluga, a re go bona ke lle dilo tše dikae. Ba mmotša le khomo le dikhomo le dipudi nkokotwane. O ile a gapa dikhomo tše dingodilwego ka gadiu le dipudi. A šalla ke molato wa khomo le dipudi tše pedi le dikobō. Bjale ba mmela beke tše pedi gore ka mra-gō ga beke tše we ke a dingaka. Ba gapa tšela ba boēla gae.

2859 Dibeke tšela tša fēla a ṭhe šu a dibōna. Ka moragō ga dibeke tše we pedi, ba boēla go nyaka mašaledi a bona. Ba hwetšana a ṭhe šu a dibōna. Ba mmotša gore o ile o ṭhenyana o nonne. Dilo tše we tša rena re dinyaka ka pela. A re ke dikwile ke a leka nkešu ka dibōna. Ba ile ba vēsa mašaledi a we lebaka la ngwaga. Bjale ba bōna gore diṭa ba tswenya, ba re bokaone ke gore ditaba di ē khorong.

2860 Maile a isa ditaba khorong ya ga Mothabê, ka ba-
ka la go diêga go tše mo fê masaledi e gwe. Lebone
a gane molato o wa dumêla bjale a fetsê ka pela.
Khošo ya amogêla molato ka legono ka gobane mong mo-
radi a gane go lefa. Ke gore motswadi wa moradi. Ba
mmela letsatši le a tš go baya ka lona. Ba roma mo-
tho go tšiša ba ga Lebone gore ka tšatši la gore
o wa nyakega khorong, ka baka la ditaba tša go le
mohonyana wa go Maile. Ke moka a goma a ya a
botša khoši gore ke tšo ba tšša

2861 Letsatši la kašholo. Ka lona letsatši le la khoši
e ba butšišego gore ba tš ka lona, ba fitša. Motha-
diwa a bolabala go diêga ga mo ba tša mo fe dilo tša
gwe ka pela. Ke gore ba itš ba nane, ka gobane ke ke
ke a rapêla bare ke tš ke gape dikhomo. Bjale ke gapile
go šetšê khomo le dipudi tšê pedi le dikobô. Go bile go
fedile ngwaga ba tša mphe. Ke baka le we ke tšišeg-
go ditaba mo. Ke moka a dula. Papago mothadi a re
molato ke a o tšeba. Ke a leka ka muata go tšama
ke kolota, e ke šu ke bônê tšelo.

K34/82

2862 Ba mo tšema ka baka la gore nna tšenyana ke nonnê. Tšenyana ke pêba ya go nana bjale ka kolobê. Bjale mo ga gore tšenyana ke nonnê, ke gore yêna ka noši a re ba e khopolêlê. Bjale ya re kowa ba e khopalešê a tšeke a ba fa dilo tša bona ka moka. Ke lebaka le we ba ilego ba mo tšema ka lona. Bjale yo mongwe wa ba gaba, a ntšha pudi a mo tšemolla. Ba mmotšha gore a dišišê ka tšatši la gore. A re go tšoga mo we a tšama a kolota. Ba mo adima, a ya a tšefa molato wa gwe. Ke moka molato wa bona wa fêla o e tša mo we.

Temana ya 5: Molefêlwa

2863 Tšogô ya molato ke mong wa ôna. Molato o na le moêta pele wa ôna. Bjale ka gošale mo we dilo tšê ba lefago ba swanetšê go difa mong wa tšôna. Mong wa motšê o fiwa tšê we di molebane-go. Batho ba le loka ke ba re rišê ba molato, ge molato o fedile ba swanetšê go gafêla molefêlwa dilo tša gwe. Ditaba a di rerwe ke papago motšê fêla aowa le morwa goba yo mongwe wa le loka. Gona le dikhomo tša

K34/82

ge tšeiša goba tša maata a manna ka moka a tša
tswanêla go loba, ba swanetše go dirêra.

2864 Dikhomo tša go fiwa ke batwadi. Ge batwadi
di ba ka fa ngwana wa bona yo monyana dikhomo
tša go tšeya moradi. Mogolwane a thabêga. Ke bona
batwadi ba we ba swanetšego go bona taba e
we. Bona ba swanetše go ba lamolanya, ka gobane
ne ba na le mabaka a we ba filego ngwana wa
bona ka ôna. Go bjale ka dikhomo tša maata a
bona, ba lamodi ke bona.

2865 Molato o theka o na le ba geno, ge o ka
fo ya khorong o le nnoši, molato wa go o ka theke
wa thekiwa. Pele ga gore molato o thekiwe, o thō-
ma ka go bigiwa, wa a mogêlwa pele. Bjale maba-
pi le go bigiwa, o ka noya o le nnoši. Ba tša go
botša gore o tše le ba geno. Bjale ge le khobakane,
pele ga gore molato o tšênê banneng. Ba
thoma ka go butšiša ba fapani gore le khobakane
ka moka. Ke moka ba dumêla ba khōna ba tšentšha
molato. A gōna ka tholo ge a e tšwa a le nnoši, go-
ba ke mokhalabje. Ka gobane ge a šiya ba gabō o

881

1392

K34/82

bōna gore molato o tlo ja yēna. Ka gobane taba e
 thomēga ka gae go thekišwa, khōrō ke lekhoṭa la bobedi.
 Ke yōna pele ga gore e ba thekiše, e ta ba bulula
 butšiša gore ka the gae le ile la reng. Ba laudišā ya
 ba gōna ba a tholago taba.

2866 Papa le morwa ge ba ka hwetišwa ba le phōšong.
 Theema tša bagologolo theve yo manyana a bolae
 twaebela. A e bolaya e le gore ba bagolo ba gōna
 e tša mmolla mageteng. Mollā ge a tšha o na le
 mmuṭšētšī. Bjale ka pelaēš ya morwa wa gwe yo
 mogolo. Ge ba ile ba bolabola ka the gae, ba bōna
 papago morwa phōšō. Yēna ka noši a re a ke ne
 molato ke diile mo we tšato yaka e nyakago. Ba
 ka tšeke ba mo temella. Moratho a lomele mogolo
 le rōṭe pele di-aila.

2867 Papa ge a na le barwa o swanetšē go
 fa mogolo dikhomo pele. Ka moragō a khōnē
 a e fa moratho. Ke molaō. Bjale ge a ka
 fa moratho pele ke mo we mogolo a ya go a
 belaēla. Ka goriale mo we mogolo o tša ba le
 batho ba we ba ēmago naē. Ge dikhomo e le
 tša khaitšedi ya gwe, ba tša botšā papago bona.

881

K34/82

1323

gore o diile phōō go tšeya dikhomo wa nyadiša moratho ka tšōna bakeng tša mogolo. O swanetše go nyaka dikhomo a di fê ngwana wa gwe wa pele ditaba dikhōnē di fêla. Ge papago bona a ile a gana khōō a e na maata a go mo gapeletša.

2868 Papago morwa o tša ba a di ntšha ka khane, ka baka la go teiwa. A go khathalege goba ngwana yo we o ile a mokhupiša, o swanetše go di ntšha. Ba la ba goba ba ehe naē ba tša ba dintša malomela kobong. Ba tša mmotšha gore ka-nte le gore o mo tiē a ka tšheke a go fa. Ke moka morwa o tša dula a tšya papagwa a mmotšha gore ke nya ka dikhomo. Ge a ka o kwa go baba a ya khorong. Ba khōō ba tša mmotšha gore manganga a ja mong wa ōna. Thepela o mo fa dikhomo o tša bōna utwa ya lena e fedile. O swanetše go lala a mo file dikhomo.

2869 Bjale ka Thekaloko Masete le Matontae. Moratho wa Matontae ke Kalebe. Bjale papago bona Thekaloko a tšeya dikhomo tša gwe tša maata a we a tšeiša Kalebe ka tšōna moradi. O ile a gana go fa

881

1324

K34/82

mogolo ka baka la lenya la gagwe. O be a t̄ha o kwe
t̄he we papagwe a mmotiago le ge a moroma a t̄ha
dumele. Papagwe a re naka la pula le fiwa yo we a
o kwago molaô. Ke ge a t̄eya dikhomo a t̄eisa mo-
ratho ka t̄ôna.

2870 Matontse a nyaka dikhomo ga papagwe, a
gana go mofa. A re ke go ledile o godile, o monna
monna a t̄eisi yo mongwe morwa. Ba ile ba bolabola
ka t̄he gae, a ba ganêb. Morwa le lekwapa rangua
ne wa gwe, ba isa ditaba moate. Ke gona a ya
gana. Bjale morwa a thoma go lwa le papagwe ka baka
la khano ya dikhomo.

2871 The-galago t̄he lwa ke nkwe motho a gda o wa
goma. Thekaloko o be a godile e le yo mogolo. Bjale
morwa wa gagwe a fo dula a mo tiya. Ka t̄at̄i
le lengwe o ile ge a mo tiya a mo paleisa leitho. A
bega ditaba go ba gabô. Banna bare o lumile ke mpja
ya go. Re go but̄it̄e ra re mo fê dikhomo. A feta
a ya khorong. Ba khôrô ba ya ba re yo mongwe le
yo mongwe o t̄eisa morwa wa gwe. A gona taba e
o e bolabolago, ke mpja ya go. Thepela o mo fa dikho-
mo, o t̄ha bôna ntwâ ya lena e fedile. Ge o mo-

881

K34/82 1325

file a go tiya, re ta ta re motiya

2872 Thekaloko a boela gae a ya a tšeiša morwa moradi. A re go fitša gae a bitša banna ba gabo ba khobakana. A re go bona e fêla dihhaka difatile ma-biteng a geiu. Ke riale ka baka la gore lentšwile ka moka gammôgô le khôô. Bose a ba kwele ke dikwile. Go toga lehono le a nkwale ke fa ngwana yo dihhomo tšä go tšeya moradi ka tšona. Ba re di a kwala motubatse. A napa a tšena ka šakeng a motšupa lesome la dihhomo. Bjale gwa fêla. A re go bona le a kwa dihhomo tšä ke nyaka gore tšio ja ke mothe yo we a nyakago ke nna. Ba re e thake moradi go loša batswadi. Ba botša morwa wa gwe le yêna a dumêla

2873 Ba ya ba molôšetša moradi ga Popêla. Leina Maitse papawe Motšatši. Batswadi ba mothepa ba kwana le ba we ba ga Masete. Mosogana a e bogweng pele ga gore ba nyale. Ba thopha dihhomo tšä la ba ya ba monyalla moradi yola. Bagôgadi ba gapa dihhomo ba ya ba di gapêla ka šakeng la bona. Morwa a ya makhoweng. Mothepa wa šala wa šitša bo garebe.

881

K34/82 1326

2874 Maite a sala a ima. Ba ga Pôpêla ba ya ba be ga mpa ga Masete. Bjale ba re di a kwala monna wa gagwe o thaila makhaweng, o ta ta a di bona ge a tšô boya. Nua le a mpôpa ke borokwana bo thii ka baka la yo we morwa waka. Borokwana bo thii o ra gore o na le leitho ka le thii. A swa ba dula ba le tela mong moradi ge a boya.

2875 Matoutse a boya ka moradi ga morogwana a bele-gile. Yo monyana a bolae tswa ebela ba bagolo ba le gona. O ile a e kana gore ke fentšê papa, o mphile dikhomo le ge a tha rate. Bjale a re go boya ba mo anêgêla ditaba tša moradi wa gwe. A thôma gore a ke tha monyaka, ka gobane nkaya ka sobêla. O sobêla kang. Ngwana a tšwa bodibeng o wa belegina. Bjale o tšwa ka e fe thela. Ba mmotšia gore thelo the we ke bolepa the a rathamologa the goma the boêla. A ka a kholwa mo we ba mmotšago. Ba leka ka maata go mmotšia gore a the mathômô, ba bantši ba no bikiwa ba na le bana. Le yêna ka noši o na le ba-ratho, le gore felo mo we a gona maganogano. A ka a dikwa di-

881

1327

K34/82

polabolo tše we tša bona.

2876 Thekalo^{ko} a tšeya mosadi ya ba wa gwe. Ka moragô ga mo a bôna ngwana a gana go tšeya mosadi. A bitša ba gabô gwe a tšê a ba tibiše ta-ba e we. Ba ile ba ya go kwa the bitšetšwa. A re go bona, nna ke nna namana ya gare ga ino. Ke theema the supa go thoiwa. Namana e e ka gare ga ino le leme a le e lebale. Bjale ke ile ka gomela go kwa, ka baka la khano ya dikhomo. Ke lena le a tšeba. Bjale ka fa ngwana dikhomo, a ya a nyala mosadi. O imile a thale ga gabô, bjale ore a tšha monyaka. Ke bona ba ile ba leka go mmotša. A ba ganêla. Ke ge ba re o theke wa lobiša dikhomo thepela o mo tšeya, yêna o ta bereke tša gwe dikhomo a tšeya.

2877 Ba laya ngwana wa bona. Ba re go tšoga lehono a re nyake go-kwa the thengwe le yo papago, ka gobane dikhomo o go file wena ka noši o wa gana. Melomo ya rena lehono e ga fêla papago mosadi. Wa the ke wa ta wa monyaka. Wena o swanetše go nyaka tša maata a go o tšeya mosadi ka tšona. A gwa ka gwa ba

881

K34/82

1328

le motho ka o thii yo we a emago nae.

2878 Matontse a ya a soma a nyala wa gwe mosadi. Ba ile ba laya bo kwago. A toga a ya makhoweng a soma a romela papagwe tshalete ya go mo rekela dikhomo. O le a dira dikhomo tse thano a boya gae, a reketse papage dikobô le patši e kholo. A re go fitša a mo fa tšona Pelo ya papagwe ya thaba a re o wa nteba gore ke nna papagwe. A motšipa dikhomo tšagwe. A mmotša gore nyakela mosadi ke ta go fa khomo tse thano wa nyala mosadi. A dira ka mokhwa o we a mmutsitsogo ka ona.

2879 Ngwana o buile nneteng ya papagwe. Papagwe a mo-fa dikhomo tse thano a o ketša tše la tša gwe ya ba lesome la dikhomo. A ya a nyala mosadi wa gwe ka tšona. Mokhalabje a feta le yola mosadi. Go toga ka lona lebaka le we a thompha papagwe. Le yena a mo rata bjale ka yola wa lekgotwane. Ditaba tša bona tša fela di ta mo we. Ke nnete ge theema tere, yo mongana a bolae twaebela ba bagolo ba le gona. Ke mo we o kwago ba re mpha-

881

K 34/82

1329

tho ka o thii a o uthe mothela wa khomo.

2880 Go nyaka go thala ga morogana, papagwe a monyaletse moradi. Ge papago morogana a ile a thôpha dikhomo a nyalla morwa wa gagwe moradi. Bjale morwa a ba le malalamabe a go nyaka go thala. Ka nnete a napa a re a tha monyaka. Papago morogana ge a monyaka o wa tšeya. Le ge a tha monyake o no mo tšeya a fa a dula gae. Banna a ba thoke ba fa ba ba bêtêga lešaba la le-loko naê. Ge gona le morwa ya mongwe ba mo fa. Yo la wa go khanya a ka the tha fiwa dikhomo. O swanetše go the šomêla tša gwe. Ka khaogê lo ya papagwe, ge a ile a bona ngwana a mo swara ga bote. A ka no mêtšêla bothoko a mofa bjale ka Thekaloko le Matontse.

Temana ya 6: Dikhomo tša go lefa ditswa kae.

2881 Ge moradi a thadile dikhomo ditswa ga bo makholo, ka baka la gore ke yêna yo we a go dia mogêla ge ba monyalla. O ile a dibôna ge ba mofa dilo tše we ba go nyala ka tšôna.

2882 Batho hwang batho šalang. Ke gore batho a ba ke ba e hwa ka moka. Ge makholo wa go a-mogêla dikhomo a hwile, molato o gôdimu ga moswa wa gawe. Lapa a leji lengwê. Ke gore o ka the ke wa ya wa rera monna wa lapa le lengwe, ge ka lapeng la makholo wa go le šabetšê. O ka mo šala nthagô ge a ile go thala a tšeiwa ke yo mongwe. Ka baka la gore mophophedi e ta ba yêna. Khadi a šadiwi moragô, e ka šadiwa moragô bjale ka monna wa lapa le lengwe. Ka gobane ge a nyadiwa la yêna ba swanetšê gommitšê, ka gore ke dilo tša lapa la-bô.

2883 Thalo e thepela ka tšela tšê pedi tšê. Go tšoga ga mosadi bogadi a ya a dula ga gabo go tšhaba le monna yo mongwe.

2884 Ge a ile a tšhaba le monna yo mongwe, molato o gedimu ga bo makholo. Ke bona ba we ba swanetšêgo go fa mothadiwa dikhomo. Mokhongana yo moswa o fa makholo wa mothadiwa dikhomo ke moka yêna a difitšêša a ya a difa mothadiwa.

2885 Makhonyana yo morwa o nyala la bo bedi ga makhala wa mothadiwa. Ke ge a ile a tshaba le mosadi wa matshegong. A ka theke a ya a monyala lapeng la mothadiwa, ka baka la gore ngwana a se wa gwe. O nyala mosadi yo we lapeng la mmagwe, ke bona ba we ba ta go mmotša dikhomo tše ba llogo. Mothadiwa a nyarele. Bjale ba tha mo phophela ba dutši ba mmotša gore ya la wa pele o nyetše ka dikhomo tša go gona ga gae. Mothadiwa le makhonyana yo morwa ka mpja le phiri a ba nya-ke go bōnana ka mathe a bona. Ge a ile a nyala a fetša, ba ta bitša mothadiwa a ta a gapa dikhomo tša gwe. Mothadiši o wa utwa-mišwa ka gare ga ngwako. Mothadiwa a tene ka khoro, go tena maditela fela, o iša mantšha kowa le kowa. Ke ditaba tša the gae, ge ba feditše go mo fa. ke mo-ka ba togela theema the, tše dilwago di e gathana mmuta o ga thane le mpja thegolong.

2886 Ditaba ge di ka išwa khorong. Mothadiwa ge a ka bōna ba tha mo fe dikhomo tša gwe ka pela. A iši mothadiši khorong, o iša ba ga makhala wa gwe. Bona ke bona ba we ba ta go bitša

mothadiši ga^m mogô le moedi wa bona. Mothadiwa le mothadiši a ba thepele the thôpha ka the thii. Le ge ba fithile khorong a ba dule morithi ka o thii. Le ge ba tholwa ka gobane batholwa ba swanetše go dula ka tase. Bjale ka gare o fa hwetšana go na le the khôba. Khorong mpja le phiri di a thakana di ka the ke tša lomane ka gobane banna ba gôna. Khoro e fa šala e rera mokholo le mokhonyana wa gwe yo mowa. Ge ba lifile ke moka ba bitša mothadiwa a fa a tšeya thoto ya gwe. Le yôna e fa mo fa theema the dilwago di a gathana mmuša o gathane le mpja thegolong.

2887 Khorong thebaka the khutšitše go thwa the pona. O fo êma a bolabola tše we a ditebago, ke moka modirô wa gwe o fedile, a tha na taba. Tha bo makholo le tona thebaka the ta êma tha bolabola tše we di the tebago. Banna ba khôrô ba ka bolabola mo we ba hwetšanago go di-baka tše pedi di ganetšanago. Ka lona tšatši le la ba bolabodago bo thatse bja bona ko wa khorong, ge bona ke moka go fedile ba yo dula magae a bona. Ba khutšitše le keta keta.

2888 Bonyela mpja. Bjale ge khôro e a thotšê, e
 ̣a botša makholo gore re go bôna phôšô ka baka
 le, le le. Dituba ka metha di fetša ke go ya bo-
 nyela mpja. Makholo o ̣a ̣oga le mokhonyana
 yo moswa baya bonyela mpja. Bjale makholo wa
 gwe o ̣a mmegẹla gore o kwile, bare banya-
 ka dilo tša mothadiwa dibônala. Ba ̣a roma
 tšebaka ̣a go botša bakhorô gore re e tumêla mo-
 lato. Ka moragô ga go e tumeta molato ke moka
 ba bula difate. Bjale khoro e ̣a ba fa letša-
 tšhi la go tšša dikhomo tšê we. Ka moragô ga kaho-
 lo, mothadiwa a thana taba o e tulêla gae ga
 gwe. O theletšitšê ba khoro ge ba mmitšha a
 yo tšeya dilo tša gwe.

2889 Makholo o ̣ema mokhonyana yo moswa. Ka
 moragô ga mokhorô e ba file molato le bona ba
 butšê difate. Ke moka ba ̣oga ba ya gae
 Makholo o ̣a roma tšebaka ga mokhonyana go
 mo nyaka dilo tšê la khoro ya gore ba ntšhe. O
 ̣a mo nyaka tšona ka go phakiša a dutšhi a
 mo supa khoro. Le yêna bjale ka ge a dikwile
 ka noši khorong, o ̣a le ka ka maatša go nyakê-
 la dilo tšê we. Ge a dibone o diša ga makholo

881

K34/82

1334

wa gwe ka thebaka. Ke gōna a nyala ka goriale mo we. Makholo wa gwe ta disa khorong go lefêla mothadiwa.

2890 Thešo the baba mongwai. Makholo ge a bōna gore makhonyana yo moswa a khone go phakisa go fetā molato, yēna a ditri a e swa. Ka goba ne khoro e ka the ke ya tēma makhonyana yo we moswa, ba ta tēma makholo wa gwe. Khoro e ka tēma makhonyana yo moswa go makholo wa gwe a ka mmege. Gōna ba na le maata a go mo tēma. Ge a ka mo utu ka lehwafeng gōna ba ta no tēma yēna makholo wa gwe.

2891 Mothadiwa o bala thoto ya gwe ya monyalo pele ga khoro. Lekhota le ta butšiša mothadiwa dilo tše a nyetsēgo ka tšōna. Bjale o ta dišā ka moka ga tšōna ka difela tša tšōna. a feditšē go dihaloša. Lekhota le ta butšiša makholo gore go bjale. A dumēla goba a ga-netšā tše dingwe. Baheng tha gore lekhotā le thekišē mo we ba ganetšānago. Le ta botšā makholo gore ntšha tše we o dišebago, re ta khona re bolabola mo we ga tše we o ta ditebe-

2892 Theko ya tše a tša dītebego. Ka moragō ga mo a ntšhitšē tše we a dītebago, bjale lekhōta le tša tšekiša tše we ba ganetsānago. Dilo ge di ya bogweng di tšepela ka tšela ya molaō. Ke gore di iša ke tšebaka. Le tšona tše ka tšeke tša re go fitha tša fo fa bo makholo aowa. The tša fitha tša fa tšebaka tša kowa nthe, ke tšona tše we tše tša išago ga bo makholo. Bjale ka govale mo we lekhōta a le na taba le mothadiwa, le makholo. Le tša butšiša dibaka tše we pedi. Ge dibaka tše di tša di tšebe, gōna mokhonyana wa mothadiwa o bolabola maaka.

2893 Dilo tša go fa makholo wa go kante le dibaka. Bjale ge ba butšiša mothadiwa gore dilo tše we di ile tša tšepela ka mokhwa mang. A bolabola gore ke ile ka fa makholo ka tšaka tšata. Ge makholo a ganetsā ke moka o lobile ka baka la gore dibaka a tša dibōna. Ba ka diša gore makholo wa go a go lefêlê ge a dumetsa. Dilo tša goya bogweng ka metha di ya ka tšebaka

2894 Dilo tša go rēkana a dibolwa-balwe pele ga le-
khoṭa. Ba tšeelane ke ba ratani. Le baka la mo
lerato e thale le legolo. Makholo o thakha mo-
khonyana wa gwe le yēna a mothakha. Dithakho tše
we ke tše, go rolēla mokhonyana the rola le go tha-
bēla the rola the ruiwa. Pudi ya morōgō wa bakho-
nyana. Dilo tše we ge moadi a ka thala a direri-
we, ka baka la gore makholo o be a go diretsē bjala
wa bolaya ka baka la bjōna. Ge makholo a lefa
the ruiwa the we le yēna mokhonyana a swanetše
go lefa bjala. Bjale ka baka le we ba re ke tša
puding a ba nyake go dibalabola. Ke mo we re hwe-
tšunugo nyepo e, diata a difapane di tše ge diya
go ja.

2895 Monyalo wa mokhonyana wa pele. Molaō wa mo-
nyalo, ka gore ge bare mokhonyana o nyetše o feditše
ke ge a nyetše ka lesome la dikhomo le khomo ya
tswetši. Le ge go tibiwa ga boṭe gore motho a
fele, fēla ge a nyetše go fitša mo we ba re
o feditše. Bjale batho a re le-kane, ba bangwe
ba nyala ka dikhomo tše the thano goba tše di-
phethago menwana mmedi. Makholo a setha le-
para a mofa moradi wa gwe. O ta no mo fe-

tšiša ka bana ba gwe. Ke mo we re hwetrānago
gore ba tšeelani ke ba fatani.

2896 Bo mamalane. Bogologolo ge motho a ile a nyala
ka dikhomo tše thano, tša twalla manamane a
tšona. Bjale moradi a thala, mothadiwa o tlo gapa
dikhomo tše we thano ga mmôgô le manamane a
tšona. Bjale bakeng tha bana, e be ba šala le papa-
go bona. Mothadiši le yēna o ba a bēlēga ba gwe
bana. Ke mo we re hwetrānago nyepo e, go thala
go tihela tšhego, bo humagadi bo feta le mothadiwa.

2897 Mothadiši o nyala ga fitiša mothadiwa ka baka
la bo mammalane. Theemo, mmaṭa the romo o
thanya tha gagwe. The bolabola mabapi le mothadi-
ši. O tšwela ntwana, ke gore o nyala monyalo o
ka gōdimu, o bjale ka ge uke o nyala basadi
ba ba bedi. Modi ga bale go bala mofi. Mokho-
nyana a ka nyala ka dikhomo tša go phetha me-
nwana mmedi. Mothadiši o swanetsē go fitiša
mo we, a dirē lesome le tše pedi goba tše tharo.
Ge a ka šitwa go fitiša mokhonyana wa pele, gōna
o paletšwe. Molaō ke gore a gafē moradi ka dikho-
mo tše nnē a boēlē monneng wa gwe.

2898 Motho ga ba bolae ge yêna a ganeletšê tše we
 a tše nyakago. Ge mothadišî a ile a šitwa go ntšha
 dikhomô tšê ka gôdimu ga mokhonyana wa pele
 Tšupô re hare, mothadiwa o nyetšê ka lesome la
 dikhomô. Mothadišî a ntšha dikhomô tšê diphetša-
 go menwana mmedi. Ba ka tšêke ba re ke tše
 khate, a owa ke mokwêrê. Bjale ge ba hare go
 mosadi o swanetšê go boêla monneng wa go, ka baka
 la gore a na dikhomô tšê go gonyala. Bjale mosadi a
 re ka tšoga ke tšugile morago maboêlo a gôna. Gôna
 ba tšê re marumu fute, re tšê dibôna ka tšatšî le
 lengwe. Ba botšâ mothadišî gore a phakišê go nya-
 kela dikhomô tšê dingwe ka pela.

2899 Ga ba dibeele le tšatšî le lengwe ka maleme
 a boleta. Mothadišî o fetoga tše tšêla ga-re
 ga banna, le ge yo mongwe le yo mongwe a mo-
 tšeba gore ke mothalifi. Tšatšî le we bothale ka
 moka bo a fêla. Ka baka la gore a ba mmola-
 bodišî ka bo thakha. Ba mmotšâ ge yêna e le
 mpja ye go tšama e tšhinya malapa a batho
 ge a tšoga mo we o tšê leka ka maatšê go tšama
 a kolota dikhomô, ka baka la legowa la banna.

2900 Poya bogadi. Ge moradi a ka toga bogadi a ya a dula lepeng la mmagwe. Molato ke wa papagwe, ke yêna yo we a twanetsêgo go fa motogêlwa dikhomo tša gwe. Ge papagwe a hwile, molato ke wa mmago moradi. Ge mmagwe a na le morwa, morwa yo we ke yêna a swanetsêgo go ntšha dikhomo. Malome wa mothadi a na molato, ga gona motho yo a ka mšalago moragô. Ka baka la lešoko a ka ntšha dikhomo a lefella yo we khatisedi ya gwe. A dintšhe ka baka la khapeletšô goba ka gore o na le molato, aowa ka baka la lešoko fêla.

2901 Dikhomo tša baredie a tša twanelwa go lewa ka le-gano. Mokhonyana o re go nyala, makholo wa gwe a difitiša a yo nyala moradi ka tšona. Moradi yo we ke yêna makholo wa mokhonyana. Ge dikhomo tše we a fa dija ka legano, ba ta mmatsa gore o tšwa molaong. Dikhomo tša ngwanana a dilewe ka legano. Ge moradi wa go a ka thala o ta dibôna ka e tša go lefa. Mohwa pele ga tšebji, o wa hwa ba šala ba thakiša ba go šala.

881

K34/82 1340

2902 Ge moradi a ka tlogela monna a ya ga gabô, dikhomo tša tšoka ga ba makholo tša go lefêla makhonyana. O ta the tšiveletša ga makhonyana gore moradi wa go ša, e thale ke monna a e ta mog, ka go êtêla. O ta goma a boya a ta nyaka go bôna tša mono. Ge ba bôna gore a boe ba nyaka dikhomo tša bona. Bjale o ta ba botša gore moradi wa lena yêna ša e šu a tšeiwe ke motho yo we a tswanetšego go lefa dikhomo tša lena. Ge a ka khathana le monna yo mongwe a monyala, ke ta le bitša gore le te le gape dikhomo tša lena ka pela. Ga go khatalege le ge monna a thanyake go theletša makhoto wa gwe.

2903 Ge makhonyana a ka iša ditaba kgorong. Ga go ka mokhwa o mongwe, ka baka la gore khoro e taya e êma le makholo. Ba khoro ba ta botša makhonyana gore e thele moradi wa go, ka baka la gore a tšeya ke motho. Ka goiale mo we dikhomo o di bôna kae. Thepela o dula o ta khathana le monna yo mongwe a mo tšeya, wa khona o hwetšana dikhomo. Ke moka o ta goma a ya a dula a lebella mo we khoro e inmutšitšego.

881

K34/82 1341

2904 Khotello e a šita ka baka la go t^hoka yo a mo fagêlago. Go bo ima kudu gore morogana a tšwile thake, a goma a boêla thakeng. Ke gore bogopeng. Bjale go ile tala le bogopê dipha-thagane. Ge makhonyana a ka ya a dula lebaka le letelele, a goma a boêla khorong. Ba khoro ba ta mokwêla. Ba ta dira gore moradi a bo-êle bogadi. Ge a gana go boêla bogadi; gôna ba ta dira gore batswadi ba fê makhonyana dikhomo tša gwe, ka baka la gore ba ka theke ba re dikhomo le nguana wa bona.

2905 Ka go dira gore batswadi ba fê makhonyana dikhomo, mo-thomong o ta phakiša a tšena le yo mongwe. Khoro e swanetše go sala bo makhole moragô kudu. Ke bona ba ta fêla ba batša moradi wa bona gore ke madio a go, mothako uka be re tha o bone. Ka goriale mo we o ta o kwa bo thoko bakeng tha mothako wa Batswadi ba gwe. Letsoke ge le sa swe motang ka gare o gôna. Ba ta bôna a nyaretša motang o we. Ke moka khwara ya rwala ke ôna. O ta mmotša gore batswadi baka ba thakka. Ke moka o ta phakiša a imulla

makholo wa gwe melatong.

2906 Makholo a swanêla go lefêla mokhonyana
ge moredi wa ga gwe a to-getšê monna a tile
a dutšî lapeng la mmagwe. Ke mokhonyana yo
morwa yo we a tswanetšego go fa makholo di-
khomo. Makholo o wa mogêla dikhomo tšê we,
empa a swanêla go dula natšô. O swanetšê
go bitšê mothadiwa a to a gapa. A ka the
ke a ja metheko e mmedi ka baka la moredi.
Makholo o swanetšê go fa mothadiwa dikhomo
tšê gwe ka moragô ga lebaka le letelele, ge mo-
redi wa gagwe a fo nyaka go dula lapeng la
mmagwe.

2907 Mokhonyana wa bo bedi ge a nyetšê, makho-
lo o swanetšê go phakišâ go tibišâ mokhonyana
yo la wa pele gore a e khopolêlê. Ke moka a
te a gapê dikhomo tšê gwe a tšame a di-
bôna. Ge a thaka a phakišâ go mmotšâ go-
re a the khopolêlê, makholo ke le hubudi,
o nyaka go ja metheko e mmedi ya moredi
ka o thii. Ge mothadiwa a ka ba a fêla pelo
ka baka la go the mo fê dikhomo tšê gwe, a iša

881

K34/82

1343

ditaba khorong, khoro e fa e mokwisa bothoko
kudu.

2908 Khano ya mokhonyana wa mothadiwa go gapa
dikhomo. Mothadiwa ge pelo ya gwe e nyaka lapa
le we la makholo wa gwe, a ka dira gore nna di-
khomo a ke nyake go gapa, ke nyaka mosadi wa ha.
Ka goiale mo we a na lekhlofelo ya gore mo-
sadi o fa gona a baya. Gape o re bana ba
we monna yo we a bategago a le nae, e thale
baka bana. Makholo a na molato, ka gobane
ke yena a ganago ka nosi. Kholofelo ya mohu
ta o we ke ya le fela, ka gobane bana o ka
tse ke wa ba bona. Ge ba re a e khopoléle ke
gore mokhonyana yo morwa a tse a nyetse

2909 Ge moya wa makholo o le godimu ga batha-
diwa. Gona makholo a ka re go bona, bjale ka
ge ke re tang le gapê dikhomo tsa lena le gane,
bokaone ke gore ke le iupe yo mangwe mosadi.
Ba swanetse go dumela mo we makholo wa bo-
na a ba botlago. Ge ba ka gana go dumela mo
we gona makholo o fa panolla a dula. A bona
bona gore ba fa feletsä ka godirang. Le ge ba

881

K34/82

1344

ka ya khovang ke dithong, ka gobane ba ta ba
botsa gore the-pelang lo gapa dikhomo bjale ka ge
makholo a riale.

2910 Bontsi bja banna a ba nyake go gapa di-
khomo, ka baka la go khatha ke lapa. Ba ema
fela ka gore dikhomo a re gape, rena a re
na taba, le ge re thapatitše ke moradi. Ka go-
riale mo we, makholo a ta ba šupa letolo la mo-
thankana gore ke yena ~~moat~~ wa tena. Ka goriale
mo we ke gore o ta ba bêtêgêla moradi. Ka
baka la gore ba nyaka lapa le we ba swanetše
go dumêla. Ke moka o ta bêtêga ngwana wa
moetsana ba ê ba mo tšee. Ngwana yo we ke
mothogo¹³_n wa makholo wa bona.

2911 Ba bjale ka ge monna a hwetše ke moradi
ba tha gapego dikhomo. lehu a le thadiwi. O
ta phetha melaô ya pegô ya lehu ga makholowa
gwe. Bjale makholo wa gwe o ta mmotša gore
teng ga lokwa ga gofele, ke theema. Ke moka
ba mo šupa letolo. Bjale ba go gana go gapa
dikhomo ba bjale. Ke gore go šupa e ke mora-
di a thala o hwile. Bjale le bona ba swa-

netšhe go e-tšha mohlwedi ba tšheke ba fêla pelo.

Temana ya 7: Khano ya go lefêla mothadiwa.

2912 Makholo a ka no tšwela pele le go gana go lefêla mothadiwa, a dutšhi a na le moredi wa gwe lapeng. Khano ya makholo e le gore nka tšheke ka khona tšhelo ka gobane ngwana a tšee ke motho, o filo dula mo lapeng. O tšhege a bonane le mothoka wa gwe ka khona ke mo fa dikhomo tšha gwe. Nna ka nošhi ke nna mmini moekopedi. Tšhe ke tšheema. Mmini moekopedi, ke gore a na tšhelo. Ge e le košha a na moopedi wa moropa.

2913 Dikhomo tšha monyalo a ša mafiša. Mafiša khomo e ngwe ya hwa o swanetšhe go botšha mong wa dikhomo gore khomo e ngwe e hwile. Kemoka mong a tšhe a tšwie. Bjale tšha monyalo ga dibjale, ya hwa monyalêlwa o wa tšwiya a ja le gêna mokhonyana nama ya go fa moredi wa bona o wa e bona. Bjale ka lebaka le we ge makholo a bolabola gore êmêlang moredi wa ka o tšha bona ke mothoka wa gwe a monyala,

881

K34/82

1346

la khona le bōna dikhomo tša lena ke nnete. Bjale ka ge le khoro e ta¹² ya mofa le baka le we a le bolabolala?

2914 Māta a khoro a gādima ga mohumi, ga moditšana a ena maata. Ge makhole a fo gana go lefêla mokhonyana e le gore dikhomo ka seheng di gōna, o fo nyaka gore a tše a mo lefêle ka tše we di ta go tšwa ga mokhonyana yo we a ta tšiwigo. Khoro e na le maata a go motema gore a mo le fele ka pela, o ta šala a hwetsāna tše we tša mokhonyana yo we yēna mong a mmolabolago. Mabapi le modidi gōna a e na maata, ka go bona gore dikhomo o di bona kae.

2915 Moditšana a nyake go fêla a thadiša mosadi. Matšhale a ja, a lle mong wa ōna. Ge o thena thelo bo-kaone ke go loša mong wa go mosadi. Ge o ile wa thadiša mosadi wa monna yo mongwe, ba re go wena nyala, tša go nyala tša thoka. Bjale ba botša mosadi gore o wa bōna gore mpja e, e be e fonyaka go go khotêla a e na thelo, bokane ke gore o boêle monneng wa go. Bjale ge mosadi

881

K34/82

1347

a ka dumêla go boêla maneng wa gwe wa pele, ke moka bonyana bja we wa goba o le nahjo ke bja go gafa le go khatêla mosadi.

Temana ya 8: Legora la molato ke go lefa.

2916 Ge batwadi ba mothadi ba fha nyake gore ditaba tša bona ditšwele pele, ba dumelana le mothadiwa go lefêlana ka the gae. Makholo o swanetšê go phakiša go lefêla mothadiwa, gona ditaba tša bona di fêla ka the gae. Ka lebaka le we bakhonyana ba dinyakago, o swanetšê go ba fa. go ganêga kudu ge a ka ba beela le-tšatši, ka tsatši le we a the ke a ba fa, a ba beela le lengwe. Ka morwana le gōna ga ba bjale. Ke theme e ta e ta, a e na mafello.

2917 Mothadiwa the phetho ke go ya khorong Bjale bakhoro ba swanetšê go mšala makholo moragō, ka baka la go beya le letšatši la feta, kemoka a beya le lengwe. Ka goriale mo we ke gore makholo o na le dikhomo o fo nyaka

881

K34/82

1348

go dikulusā mothadiwa. O gama mafsi a dikhomo
le moredi wa gwe a dutše a moapeela.

2918 Khoro e a khona go fa makholo le baka la go
tšama a kolota tša go lefa. Matsiši a we a fi-
wago ôna, khoro e mofa ka mekhwa o we e gopo-
tšego ka ôna. Mothomongwe e ka mofa lebaka la
beke goba beke tše pedi ka ya boraro ba mmotša
gore a dišiše ka tšiši la gore. Ka lona tšiši le
we khoro e mmetšego, o swanetše go dišiša. Ge a
tša dibōna o swanetše go fišha khorong pele ga
tšiši le we, a beke khoro gore e šu a bōnē tšelo.
Ba tša mo okeletšā matsiši. Ga a fišha ka letšā-
tši le la khoro e mmetšego swanetše go ba a
e tšwa a gapa bo nyana. Go tšheng bjale gōna
o wa nyatša, khoro e tša mo tiya ka khatinyana
e bjale ka pudi goba nka.

2919 Molato o mogolo ke ga taboša letšiši le
we o fikwego lona. Ge khoro e ka go fa le
baka, ya re ka tšiši la gore o tšiše dilefa.
Bjale a ya a dula a le bala, letšiši le we
la feta. Ba swanetše go mo romela motho wa
khoro gore a molate. Ge a tšo boya naē, ga ba

881

K34/82 1349

tha mmolabodisa ba diyo tema. Morumiwa o re go fitsha a tswara khogo a mo fa. Go temiwa o swanetse go ntsha thelo tha go the temolla pudi. Ke morago o swanetse go ntsha pudi ya bo bedi ya nyatso ya go the te ka letsatsi le we ba mmu-
tšitšego.

2920 Maata a khoro a go dira gore molifi a phakise go lefa. Ga the yona khoro ka moti e we e tšama e khobakanya dilo tša go lefa, aowa yona modiro wa yona ke go tema molifi ka the thare. Ba mo tema ka baka la godiēga ga gwe go lefa. Ba dirēla gore o ta o kwa go ba ba a phakisa a lefa.

2921 Bjale ka Mateu a togēla ke moredi wa The-
khobela a ya a dula ga gabo. Mosadi o ile a togēla monna ka baka la go teiwa. Le ge a na le mpa a fo mo tiya a tala nto. Molato ke le robo la monna. Ke ga raro ba lefi-
ša mokhonyana wa bona mabapi le go tiya mo-
redi wa bona. Matšatši a mabedi ba mo swa-
rēla. Ke ge mosadi a roba a yo dula ga ga-
bo. Batswadi ba mo amogēla, a napa a dula.

2992 Makholo a the ke a romela thebaka the gore re bona moradi wa lena ka mono. Makhonyana o ile a boifa go ya, ka baka la gore ba ile ba mofa ta-êlo ya gore wa ya wa ma tiya gape, re ta ta re go tiya gore o kwe ga bate gore mmele o wa ba-ba. Ka moragô ga matšatši a tš makae, makhonyana a romela thebaka the go rapêla. Thaya the fithetša mantšu a we a go rapêla. Bjale Thekhobêla a botša moradie. Moradie a re una e ke the boêla, ka baka la gore a ka ba ampola-ya. Ke ge papagwe a re motho a swane le khome, thepela o ba botšê ba tš ba gape tša bona. The ya the ba botša.

2993 Monyalo wa Mateu ke lerome la dikhomo le dikhomo tšê pedi dinago le dipudi tšê ditšhelelago. Bjale Thekhobêla a fa Mateu dikhomo tšê diphêthago menwana mmedi fêla. A šala ke dikhomo tšê nne le dipudi tšê tšhelelago. Makhonyana a re mašaledi a we ke a nyaka ka pela. Ka moragô ga lebaka, a romo the-baka the go butšiša mašaledi a we. A ya a fetola thebaka ka gore thepela o ba bo-

tša ke tša tšama ke tiya dikoto. Ba ntebelle
ka tšatši la gore. Ke moka tša goma tšaya
tša ba botša gore ka tšatši la gore, o itše le
~~ba~~ tša mpōna.

2924 letšatši la tebello la feta. Bjale mokho-
nyana a goma a bitša tšebaka. Ge tšebaka
tše fišhile, a se khanthe tšatši le la o be o mpo-
tša maha, ge o be o se ba ga makholo ba re
ke ba lebelle ka tšatši la gore. Tšebaka tša re
maha a na mong, nna ke kwile bona. Tšepela o
ba botše gore ba reng ka gobane letšatši le
la le fitile. Tšaya tša ba botša. Makholo
a se diakwala bjale ke lōhile go tšama ke
mōnamōna le ba gexu nkešu ke bōne tšelo.

2925 Tšebaka tša re o wa okwa, ba itše
la ka motswana la tše ke la dikēla, la dikēla
o tšeke wa mahala ge o bitša ke bakhoro.
Makholo a se ke a dikwa, tšepela o ba botše
ba tšeke ba nkela khole. Ke tša tšama ke
mōnamōna, ba tša kwa ka nna ge ke šetše
ke topotše. Tša goma tša ya tša ba botša
dipolabolo tša bo makholo

2926 Mokhonyana a êmela lentšu la makholo wa gwe la go tšama ba mōnamōna. Kēmelo e we ya diva lebaka le letelele la go lekana khwedi. Bjale a fêla pelo bakeng sa go diêga go lefa. A goma a roma thebaka gore thepela o ba botša ke litile ke tennwê ke kēmelo ya bona, lehono ke ya khorong. Thebaka thaya tha ba botša. Makholo a re e fêla a e ka baka laka, ka gobane nna ke re ke tha tšama ke rula dikota. Thebaka tha goma thaya tha ba botša gore makholo o re a lee khorong ka baka laka, ka baka la gore ke tha tšama ke pjava dikota.

2927 Mokhonyana a iša ditaba khorong. Ba khorro ba ya ba amogêla dillo tša mokhonyana. Ba mmotša gore thepela o ta boya ka tšatši la gore. Motho a thole molato a nnozi, o fe le ba geno. Ba roma monna wa khorro a ya a botša makholo gore ka tšatši la gore le anyakêga khorong, ka baka la ditaba tša lena le mokhonyana. Tha gôla khogo tha goma, ke ya maoto a thona.

881

K34/82

1353

2928 Letšatši la ka tholo. Thekhobela a ta le ba gabo le yēna Mateu Raganya a ta le ba gabo. Khoro ya bula lekhota, banna ba lekhota ka moka ba bula ditēbē ba thaelešā. Bjale mmudi wa lekhota a bulēla Raganya gore a bolabole di-llō tša gwe.

2929 Dipolabolo tša Raganya. A ēma pele ga lekhota a re thobēla lekhota la ba bina tou. Dipolabolo tše dintši nna theke ka dibolabola, ka baka la gore re dibolabotše ka the gae tha rena. Ke tile mo khorong ka baka la go diēga ga makholo go mpha dikhomo tša ka. Ke thadile ke moredi wa gwe, bjale o mphile dikhomo tša go phetha menwana mmedi, o saletše ke dikhomo tše nne le dipudi tše ditshelago. Bo-a-sa a mpeela letšatši ka the di bōnē, ka morwana o beya le lengwe. Bjale nna ke ge ke bōna gore ke la mo hwa pele, ke ta mo khorong. Thobēla a dula fa-the.

2930 Dipolabolo tša Thekhobela. Morena lekhota. Ke nnete go bjale ka ge mokhonyana a bolabola bjale le nna a ka dula ke gare ke a tšhoba.

881

K34/82

1354

tšhoba nkešu ke thopole tšelo. Molato ke a o tšheba.

2931 Ba mofa matsiatši a lesome go tšama a tiya dikota. Ka baka la go tšhoka manganga, ke ge khoro e re tšhepela o rula dikota ka matsiatši a ka mo godimus. Ke ge Raganya a bula difate a tšoga.

2932 letsatši le la ba go mmeela lona la fetata, a tšheke a ya go e pega. Khoro ya lebella gore o tšatšatš, ba bōna letsatši le bile le dikēla. Ka moswana ba roma yo mongwe wa ba khoro gore a yo mmitšā. Ke ge a e ya go mmitšā. Ge a fitšhole a mogolla khogo ya maoto a dipēra, ke moka a ya naē khovong.

2933 Ba khoro ba mo tšema. Pele ga gore ba motēmē, ba mmutšika gore molato keng o tšhetš ka letsatši le la ra go go botšā. Ke baka la go boifa go tšatšatš ke tšatš tšwara tšelo. Molatō wa khoro ke gore ge ba ile ba go botšā gore ka tšatši la gore o tšise ditefa, le ge

o t̄ha tswara t̄helo o t̄e go bolabola go t̄hoka
ga go. O wa nyat̄ša go-iale ke khōši, ya re mo-
temeng. Ke moka dimpja t̄ša mōate t̄ša mo t̄ēma.

2934 A nt̄ša pudi ya go t̄he temolla. Ka ma-
ragô ga mo ba mo temile le mothare, ba ka kolê-
la bjala ba ba ba e nwa. Bjale morwa rra-
gwe a kwêla mo temiwa bo-t̄hoko, ke ge a
nt̄ša pudi ya gore ba mo temollê. Ba mo temo-
lla. Bjale ba mmot̄ša tets̄at̄ši la go t̄iša di-
lo t̄šwe t̄ša mothadiwa. Ke moka a bula di-
fate. Ba re re lwa re ija, a t̄ê re nwe bjala.
A re ke le bugile, a ba t̄ogêla, o gopola gore
ba t̄a mo t̄ēma gapê.

2935 A t̄iša ditefa ka moka ga t̄šona ka le-
t̄šat̄ši le we khōši ya go mofa lona. A re
go fit̄ha gae a leka ka maata go t̄šama a
kolota dikhomo ga mmôga le dipudi. Bjale
a dihwets̄ana, a diša mōate. Bjale ba kho-
ro ba re molato wa go o fedile, t̄hepela
o dula gae ga go. Ba bit̄ša mo t̄adiwa, ba
mo šupa thoto ya gwe.

881

K34/82

1356

2936 Ba tswalla khoro ka khomo le pudi. Ka moragô ga mo khoro e ba šupile dikhomo tše nne le dipudi tše dithelelago. Mothadiwa a tšoga a ya thopeng le ba gaba, ba ntšha khomo le pudi ba re ke tša go tswalla khoro. Ke moka a gapa dikhomo tše tharo dinago le dipudi tše thano a tšoga. Ke moka molato wa bona wa fêla o e tša mo we. Matšo ge a diêga go lefa molato wa gwe, khoro e na le maata a gore e mo tšêmê, gore a phakise go lefa.

Temana ya 9: Dikhomo tše dibuišwago go mothadiwa di tšwa kae.

2937 Ge makholo moredi wa gore a ka thala monna, yaba dikhomo tšela a go nyala ka tšona di tša eme ka lešaka. Makholo o swanetše go buša tša tšela a go nyala ka tšona. Ge di tše gôna, gôna makholo a ka ntšha tše dingwe a fa mothadiwa. Ge a ka fore o ntšha tše dingwe, e le gore tšela a go nyala ka tšona di le gôna. Mothadiwa o wa gana a re tšaka di thale gôna ke nyaka tšona

2938 Phitišo ya dikhomo tša mo nyalo. Ge dikhomo a ile go nyala ka tšona, bjale le bona ba difitiša tša ya go nyala. Gōna makholo a ka tšeke a di šala moragō, o swanetše go ntšha tše dingwe dithibe tše la. Makhonyana a ka dira gore a di ša le morago, ge makholo a tše na tšelo.

2939 Ge dikhomo di boetsišwe, taba kholo ke gore dilekane le tšela mathadiwa a go nyala ka tšona. Go bjale le ka dipudi le tšona di swanetše go lekana le tše we a go nyala ka tšona.

2940 Khomo e le fiwa ka khomo. Dikhomo a die ka go lekana le gōna dina le dipholo, ditshadi le diphagola le manamane. Bakeng tša pholo a e tšene tšene monyalong. Ke gore a ba nyale ka yōna, makhonyana a a e fagola, a khona a go nyala ka yōna. Ge a ka iša e na le marēte, o rugile bo makholo wa gwe. Bjale makholo a ka no le fēla makhonyana ka dikhomo tšewe a nago na tšo. A go khathalege gore ke phagola goba pholo, e ya ēma maemong ga ya tshadi. Namane e a ēma tše bakeng tša khomo e kholo. Khomo ke khomo a e fulelwe e

a the fulêla.

2941 Bo golo le ba nyane le botseta bja dikhomo.
 Khomo ya pholo makholo o wa ntšha ge a lefêla
 mokhonyana. Makholo o wa lefêla mokhonyana ka
 khomo ya motseta. Khale e be ba gana, a re nna
 a ka go nyalla ka khomo ya motseta. Bjale ma-
 tsatši a bo lehono ga go bjale. Makholo a ka no
 go lefêla ka metseta le manamane. Mokhonyana
 o swanetše go di a-mogêla. Ge ge pelo ya gwe
 e belaêla mabapi le metseta e we, a ka the
 ke a tšua thelo. Ge makholo a go lefetše ka
 manamane go lukile kudu go phala dikhomo tša
 metseta.

2942 Dikhomo tša metseta a di a-mogêla
 fêla ka baka la the tēmō, ka baka la gore
 di ka the the mo diêla thelo. Di ta nore go
 fiha ke moka tša the hwêla. Khanthe di-
 pholwana le dithotšana di ta dira thelo, ka
 baka la gore bo-phelo bja tšona e thale bjo
 bo telele.

881

K34/82 1359

2943 Namane e nyana, ke gwe leboṭa. Leboṭa ke namane e we e ṭha phelago ku mafsi a mma yô. Bjale ba e lomola go mmago yôna ba le fa ka yôna. Taba e we e boina kudu, ka gobane ṭhe ka ṭhe é ṭha phela. Ba swanetše go ṭhe boetša ga mmagô ṭhona, ṭhe ṭa re mo ṭhe go dile, ba khona ba ṭhe fa mokhonyana. Tha hwa molato ke wa makholo, o swanetše go ntšha e ngwe ya ṭhe thiba.

2944 Maboṭana a go tšwa le bo mmagô tšona. Ke ge a ṭha tšwa go tšwala mo we ga gobe laetše, ka gobane bo mmagô tšona di ṭa ya di a fêpa a gola ya ba dikhomo tše dikholo. Bjale a ya a hwa makholo a na molato, ka gobane a hwile matrogong a mokhonyana.

2945 Go-twadisetša, mokhonyana a ka botša makholo wa gwe gwe a twadisetše. Bjale ge makholo a ṭha dumele go twadisetša, ga gona taba. Mokhonyana o ṭa no amogêla. Ka gobane le yêna ge a nyala o nyala ka maboṭana a bayhe ba re a twadisetše.

881

K34/82

1360

2946 Mebala ya dikhomo tša go nyala. Ge monyadi a nyala, ga go khetwi mebala. Mmala o mongwe le o mongwe o wa a-mogêlwa, ka nte le khomo ya pôô. Monyalong monyadi a e a gapa dikhomo, o fo dibala ka mebala ya tšona, bjale mmala o ntso, o wa amogêlwa fêla o nyakilo êla go roganeng. Ka baka la gore ge mokhonyana a nyala a bala ntso ga bedi goba ga raro, ba ta mmotša gore e thebe e le ntso e tšupja, ke gore the menyô. Ke yêna mokhonyana ge ba mo lefêla a ba šale moragô ga mebala ya dikhomo tše a go nyala ka tšona.

2947 Thegôlê, the fofu le go the thaimatsege. Dikhomo tša mohuta o we a di tene monyalong. Makhalo a ka the ke a dumêla, ka baka la gore o fo ba botša gore ngwana waka a the thegôlê. Gona le dikhomo tše dingwe di no bêtêgago e le digôlê. Bjale ka khomo ya go thoka mo thelu. Khomo ya mohuta o we a e nyakege monyalong wa ngwana. Dikhomo go amogêlwa tša go loka, e theng digôlê.

881

K34/82

1361

2948 Dikhomo tša digôlê mokhonyana o wa digana. Ka baka la gore makholo o ile a digana ga ditêna monyalong, e le gore a digane ka phôšo o digana ka molaô. Bjale makholo le yêna a tswanêla go lefêla mokhonyana ka dikhomo tša digôlê. Mokhonyana a ka tše ke a di amogêla ka baka la gore le yêna a ka a mo nyalla ka digôlê.

2949 Go tšhoka ga dikhomo tša go lefêla mokhonyana. Molato a o lifisi ka dikhomo fêla aowa dipudi le dinku di a lefa. A go swane le ge mokhonyana a ka loba, le yêna mokhonyana a ka tše ke a digana. Bjale khale dipudi tše ditshelago e be dibopa khomo, ka baka la gore khomo e be e le diponto tše tharo. Bjale bosweng bja pakeno ba tšetsê molaô wa Bathoka, ba re go khomo ke diponto tše thano, ka goriale mo we dipudi tša go bopa khomo ke lesome. Dinku tša go bopa khomo hale e be e le tše tharo, bjale pakeno ke tše thano. Mokhonyana o wa di amogêla. Ga go swane le ge e le ka le kgwesweng, le yêna o tša ya a nyala moradi ka tšona.

881

K34/82

1362

2950 Makholo the we a nyakago go lefa ka thona makhonyana a ka the ke a the lwantōka. Dilo tše a ka the ke go a dinyaka ke dipakolo dimpia le dikolobê. Ge a nyaka go lefê makhonyana ka tšhalete go lukile. Bjale ka ge tšhalete ya go bopa khomo e le diponto tše tharo khale. O ta no dira ka mokhwa o we a bonago a na le tšhalete ka gōna. Pakeno gōna ge o lefa ka tšhalete o tšwela ntswana, ka gobane khomo ke diponto tše thano.

2951 Khano ya makhonyana go amogêla dipudi; dinku le tšhalete. A go khatālege ge makhonyana a ile a gana go amogêla dilo tše we, ka baka la gore le ge a ka iša ditaba khorong, ba khoro ba ka the ke ba êma naê. Ba ta mmotša gore di amogêlê. Molato o lifiwa ka the o the twerego.

2952 Go bjale ka monyalo a se wa dikhomo fêla aowa dipudi dinku le tšhalete di a nyala mosadi a gôrōga. Makhonyana le ge a kare nna ke ile ka nyala ka dikhomo ke nyaka dikhomo. Khoro e ta mo gapeletša gore a-mo-gêle dipud tšwe. Ge a the nyake go di amogêla a the ke

881

K34/82

1363

a tšwêla a tswenya ba ga makholo wa gwe. Ka go riale mo we ke gore ba ga makholo wa gwe a ba na molato. Ka baka le we o ta ba a dia-mogêla.

2953 Dikolobê dimeila dipêra le dipokôlo bjale ka ge ke dingole ka mo gôdimu, a di tene monyalo-
ng. Le go lefêla mokhonyana a di tene.

Temana ya 10: Poelô ya dikhomo tša monyalo.

2953† Monna o boêlwa dikhomo tša monyalo ka bare-
redi ba gwe. Gona le bo madimabe bja lehu goba
bja tšalo. Monna a ka hwêla ke moradi goba a
motogêla a na le morwa goba barwa ba ba bedi.
A ka tše ke a wa pelo, ka gobane dikhomo tše
la tša gwe tša mo ngalo di ka tše ke tša
mmoêla. Le ge a ka šala le bana ba baset-
sana ka ba bedi le ba-šhankana ba bararo, a
ka tše ke a kholwa gore dikhomo tša ka dibu-
ile. Gona ge a ka ba le basetšana ba banê
le ba-šhankana ba bararo, mo we a ka tha
ba ka gobane basetšana ba ta buiša dikhomo.

881

ta K34(82) 1364

Bathankana ba la ba ~~te~~ raro ba tšeišwa basadi ka
dikhomo tša go tšwa dikhautšedi. Bjale tša moredi
wa bone pa-pago bona o ta 'êla gōna.

2955 Monna ga ta re ke boetsiwe, dikhomo tša ka
dišumile, ke ge moradi a ka re ge a e hwa ya
ba o na le barwa ba bone le basetsana ba ba
thano goba ba ba tselelaga. Mowe pelo ya gwe e
ta thaba. Dikhomo tša gwe a tša loba dišumile.
Ge bathankana le basetsana ba ka fo lekana le
gona ga gona taba fêla pelaêlô e ta foba gōna,
ka gobane dikhomo ka moka tša go tšwa bona di
ta tšeiša dikhautšedi. Yêna papago bona a ka
tê ke a hwetšana thelo.

2956 Monna o nyala moradi a ta a bêtêga bana, le
yêna o tšilo fiwa dikhomo ke ba bangwe ba nyala
bana ba gagwe. Ke yōna tšela ya go boêlwa
ga dikhomo tša monyalo. Bjale ke ge moradi a ile
a hwa a šiya bana, monna o boetsiwe. Dikhomo
tša go nyala moku yowe goba motogi a tša loba
dibuile ka baka la baredi. Ke mo we o ka bōnago
monna ge moradi a tšogile a tša šale batswadi morago,
ka gobane dikhomo tša gwe dibuile.

2956 Ɔe moradi a ka hwa a Ɔha siya ngwana khakala, ke gore o hwile e le moopa. Lehu a ba Ɔhale. Dikhomo tse we a go mo nyala ka tšona di Ɔha eme ka le-šaheng la makholo wa gwe. Makhonyana a ka Ɔhe ke a nyaka dikhomo. Makholo o swanetše go ntšha dikhomo a yo nyala moradi ka tšona. Moradi yo we e Ɔa ba makholo wa makhonyana yo la wa go hwele ke moradi. O Ɔa mmêlêgêla moradi yo we e Ɔa ba go Ɔhe bula ntšo.

2957 Ɔe moradi a ka hwa ka lehu la go bolaiwa ka boloi. Bjale gwa hwetšwa gore o bolaike ke yo mongwe wa le-loko la ba monna wa gwe. Makholo a ka Ɔhe ke a dumêla go mo fa dikhomo ka baka la gore ba diyo bolaya ka noši. Molato ke wa makhonyana, yêna o e tobisitše ka noši. Lehu a ba hwele, yêna ge a nyaka go boêla ke dikhomo tša gwe, o swanetše go lifiša moloi yo we a mmolaetsêgo moradi. Bjale ka meŋha ge ba Ɔa Ɔeba gore mohu o loilwe, ba botša ke dingaka ka go ya go laola. Ditaola ke tšona tse we di šupagam molai wa mohu.

881

K34/82

1366

2958 Makholo a ka the ke a dumêla go fa mokho-nyana dikhomo. Taba khola khano ya makholo ke gore ke ge mong monna a diyo bolaya ka noši. Bjale a re go bōna gore o bolaiile a ya ga makholo go nyaka dikhomo tša gwe goba mosadi wa mmula-nto. Dilo tše ka moha ga tšona makholo a ka the ke a mo dumêla. Ka baka la gore o diyo bolaya ka noši. Mabapi le mmula-nto o fa mmotšha gore uka the ke ka go fa mmula-nto ka baka la gore o ka ya wa bolaya wa e-tša yola o mmulaile-go. Ke mo we re hwetšanago nyepo e, molala ke mohura teleng, a letwe o ipdaiile ka noši.

2959 Ge a loile ke yo mongwe wa leloko goba ngwana wa imago. Ge monna a ile a hwêla ke mosadi gwa hwetšwa gore o bolaiile ke ngwaneno Monna o swametše go mo lifiša ka baka la gore o mmolaetše lapa. A nyake ge yo we ngwanabo a gola o nyaka ga go gola yêna. Mpa ya mongwe a e khanelwe, yo mongwe le yo mongwe o nyaka gonya le thepa le legolo. Mo we goya gwa šitwa ke ge dikhaty di ka tiya badimui, ke gore mma le papa, gona di a šita. Ke dikhogo di beelago mae tša sokologa tša nwa mae ka noši.

881

K34/82 1367

2960 Ge moradi a bolatile ke ba ga makholo. Molo o thii, wa hwetsana ba le ba ba bedi yo mongwe ke morapiwa. Bjale morapiwa a swanetsê go utsha khomo goba khomo tšê pedi tša go gafa molato. Bjale ge a loile ke mong makholo, makhonyana o tswanetsê go gapa dikhomo tša gwe ka moka ga tšona. Ge a bolatile ke yo mongwe wa lelolo la bo makholo, o swanetsê go lifiša molo yowe. Mong molo ke mokukuni wa thōgō. Makholo a na molato, molato ke wa molo. Thōgō ya moho e lefiwa ka lesome la dikhomo le tšê mpedi. (pedi)

2961 Mona ke tša bala bo wane go fitša ga lesome ka tše ga gešū. Ntšê, (1) mpedi, (2) Ntharo, dinê, nthano, ntabe, tšhupa (mphepha mpedi) inkokotwana lesome. (mabala a ukokotwana)

Maina a na a timeletšê ka borweng bjono, ka gobane bakhokolo ba bangwe ba šetšê ba etšiša mmalê ya metheng e no. Ke dibaletšê ke Mamotetwa ngwana Mašumu, o be a tšere ke ba ga Mothabe. O tswelotšwe ga na mo nageng ya gešū. Mphatho wa gagwe ke Ledikwa (madikwa)

881

K34/82

1368

2962 Mohu ge a hwile ka polaō ya go bolaya ke бага makholo. Bjale o bolailwe mothomong o šile bana go-ba a šiya bana. Bjale makholo a šupa mokhonyana mosadi wa the bula-nto. Ka gobane mosadi waka o bolailwe ke lena ba ga makholo lehono a ke the nyaka gotšeya mosadi mo khorong ya lena, ka gobane le kaba la mpolaya la e tša ge le bolailwe mosadi waka. Foriale le mokhonyana. Mphe tša ka ke tšame ke dibōna, ke nyaka go tšeya mosadi mo gongwe go na le mo.

2963 Ge a ile a šiya bana, makholo o the tšeya bana a yo ba lēla. O wa ba tšeya ge mohu a the bolaya ke Mokhonyana goba yēna makholo ka noši, a bolailwe ke yo mongwe. Ge ba the kwane le mokhonyana, gona ba šitwa go ba tšeya. Go the kwane ga bona ke mo mohu a loile ke mokhonyana go-ba makholo. Ge a loile ke ba bangwe gona makholo o swanetsē go tšeya bana ba yo lēlura botogolo. Ba the ge ba godile ke moka papago bona a the a ba tšeya. O fa makholo wa gwe khomo ya maledi

2964 Ge mosadi wa moopa goba wa go šiya ngwana goba mpedi. Molaô ba re lehu a ba thale. Makhonyana a ka the^{ke} a ya a gapa dikhomo ga makholo wa gwe. Ke ge the we tha go bolaya mosadi the tha tšibiri. Dikhomo tše we ba ta ba tšela makholo wa bona ka tšona.

2965 Ge mosadi a ka thala a thena le ngwana yo monyana (lekhata goba the gatea). Papago ngwana o swa-
netšē go molomola le tsweleng la mmagwe a yo dula naê, ka baka la go tšaba gore ba haya ba mmolaya. O ta nyaka ngaha ya thogolla mokhekolo yo mongwe a ba le mokhato a mo mamiša. Bjale ge a mogo-
dišitšē, mokhekolo yo we a wa le bogwa ka pudi go-
ba khomo

2966 Ka theko e ngwe a tšeiwi ba mo letšira le mmagwe, gore a mo lélê. Ka moragô ga mo a mo letšē ke moka ba mo tšeya a boêla ga papagwe. Dipelo tša batho ga di swane, ba bangwe ba leboga mmagô ngwana bakeng the maledi. Ba bangwe a ba diri, ba re o itšē tša di-ašeng tša ka a dinyake. The ruiwa a ka the hwetsšana fêla ge a ka belaêla

881

K34/82

1370

môya wa badimu wa kwa dipelaêlo tša gwe ngwana a ba le môya wa badimu ka baka la dipelaêlo tša mmagwe.

2967 O ƣa ƣa a phasa ka the xuiwa the we a dulago a belaêla ka ƣhona. Papago ngwana o ƣa kwa ka ditaola gore mma goba makholo wa ngwana o wa belaêla ka the ƣha gore. Bjale ka baka le we o swanetšê go bitša mma goba makholo gore a ƣe a phase, gore ngwana a ƣogêlê ke badimu. Ke mokhwa o we ba bangwe ba ntšhago khomo ya maledi, ba dirêla gore dipelaêlo tša the be ntše. Ngwana a be le bophelo bja bobote.

2968 Makholo o dumêla go phasa ge ba ile ba ya naê ngakeng a ya a bôna le gokwa ka tša ga gwe ditêbê. Ka morago ga mo a khopetšê makholo wa gwe go ƣa go phasa ƣetogolwana the we ƣha gwe. Makholo o ƣa re a rieng ko bôna le gokwa ka tšaka ditêbê, ke moka ba ya. Ngaka ya bolabola mathong a gwe, ya ba ya mo fa lepheko ya go phasa ka yôna a e tswara ka diata tša gwe. Go dirwa ka mokhwa o we

ka baka la gore a ka gopola gore ba nyakia go mpolaya.

2969 Ge mosadi a ka togela monna a na le bana ba bararo ba bathankana, goba o ba togela ba na le dikhaitšedi. Mothomong o toga a na le bana ba bantsi goba o fedite teng, mokhonyana o swanets'e go hwetsana dikhomo tša gwe. Makholo a ka the ke a gana a re o go šietš'e bana. Le khoro e ta e ma te mothadiwa. Fela ge makholo a the gane go ntšha dikhomo a ntšha bo-nyanyane, a re magwera a mašwana. Ka go rata ga mokhonyana a ka fore molato o fedile. Bjale ka ge theema the re, a lee lešetš'e la boya lešetš'e.

2970 Mokhonya a ka the ke a gapa dikhomo ge mosadi wa gwe a ka mo togela a ya a dula ga goba e le gore ke lebita. Lebita ke gore mokhekolo go thiwa gore ke lebita ka baka la gore o boetš'e bongwaneng tša basadi a the dibona. Ke gore go the bone khwedi. Ka goiale mo we le tša bana a the di duma. Yaba gore go lebjale a ba o šile bana a toga nabô, ge a ka toga le bana gona ke taba. Ka gobane mokhonyana o the ba botš'a

gore ge e le motseta ke motseta waka, ke a monya-
ka gore a yo nkhotsetša mollô. Go tsheng bjale gôna
le swanetše go mpha tšuka. Bjale o tša šitwa go
gapa dikhomo fêla ka baka la gore ke motšhofadi
The we a tšago tšoga na tšho ke bana fêla.

2971 Dipelo tša batho ga diswane, ba bangwe ge
a ile a tšoga a šiya bana dikharebe le masogana,
a ba na taba le go tšwa ba nyaka dikhomo ga mo-
khelo wa bona. Ba re le ge a tšugile o nkhanšeng
ka baka la gore dikhomo tša ka dibuile ka baka la
bana ba. Go ganêla ge a ka re go tšoga a tše-
iwa ke yo mongwe mowa. Mowe mokhonyana o swa-
netše go nyaka moradi wa gwe, ge a gana kemoka o
nyaka dikhomo tša gwe.

2972 Moradi a ka tšoga a ya a dula ga gaba bjale
barwa le buredi ba šala ba latela mmago bona,
ba ya tšwa dula naê. Ba tšha latele mmago bona
ka baka la gore papago bona a ba rate, a owa
ba latela mmago bona ka baka la gore ke bana
ba gwe. Mmago mongwe a ka tšhe ke a tšwara ba-
na ba moradi yo mongwe bjale ka bana ba gwe
ge go gadikwa dithuthunya tša matšhaa o na fa-
bana ba gwe, ba la ba mmamutugi ba fiwa tša go
tšhoka matšhaa. Buušweng ba ngatêlwa diateng, nama
ba fiwa mokakatela. Ke mokhwa o we ba ya go ba
tšoga ba latela mmagô bona.

2973 Papago bona le ge a dibôna a ka t̄he ke a bo-
labola. Bjale ngwana wa mmamutugi le ge go t̄ha
lêba yêna go lebile yêna. Bana ke dilo t̄ša go du-
la dingapana. Bjale ge ba ka ngapana ba lla, moradi
yola wa go šala o bjata wa yola wa go t̄oga, o mmo-
t̄ša ge a lêba. Ke moka yola o thoma go lla, t̄he we
t̄ha gore a llê t̄he t̄aba t̄ha re a homole, ka baka
la gore ga gona motho yo a t̄a go mohomot̄ša le go
mop̄umula megôkhô. Bjale ge bo ngwanabo ba ba go-
lwane ba le gôna ba o kwa bothoko kudu, ba diyo
šitwa gore baka dira bjang. Le yêna papago bona
o kwa bo-šhoko. Ka moragô ga mats̄at̄i a t̄he ma-
kae ke moka ba t̄oga ba latela mmago bona.

2974 Go dula ga bana go papago bona ke gore moradi
wa go šala a t̄he ke a ba le t̄he khapo. Taba ya
bobedi ya-ba mmago monna o t̄ha pela, yêna o t̄a
ba swara ga boŋe ka gobane ke bana ba ngwa-
na wa gwe. Bana ba t̄a lebala mašuwana. Le ge
e ka re ge mmagô bona a t̄oga gwa šala ngwana
yo mongwe e le yo mogolo. A šala a peela bo ngwa-
nabo t̄ša go ja. Mo we ke t̄aba e boŋe bana
ba t̄a lebala mašuwana. Ka mokhwa o we bana
ba t̄a dula ga papago bona.

2975 Papagô bana o iša bana ba mothadi go matsholo wa gwe goba ga khaitšedi ya gwe. O ba iša ka baka la go bôna matswenyego a bana ba gwe. A ka theke a re go fitša a re ke tšiša bana ka baka la gore moradi yo la a ba swane ga boše, aowa o ša re go fitša a bolabola ka gore ke tšitšê bana ba ka mo, gore le ntswarêlê bona. Ke bôna gore yo la ke motšwetši a ka theke a khona go ba fêpa. Ka goriale mo we o tšhaba go tšinya leina la moradi wa gwe. Goba bana ba na le mogolo wa bona yo a šetšego a le bogadi, o ša ba iša ~~ba iša~~ ga gwe. Šo yêna ba ile go dula ga boše ka gobane ke bana ba mmaqwe

2976 Bana ba banyana ge ba nyadiwa, ba ša nyadiwa ba le kowa lapeng la papago bona. Šo lošwa ba ka fo lošwa ba dutši kowa lapeng lewe papago bona a ba beilego. Bjale ge go šile tšebaka tša go tibiša batswadi gore re kwane le ngwana wa lena. Bona ba swanetšê go tibiša papagô bona, go bê yêna a šago a dumelana le mokhonyana. Šo šoga ka lona letšatši le we ba ša ba šupa tšela ya bogweng, gore ka tšatši le le tšiša tšelo le swanetšê go iša kowa ga papago ngwana. Rena mo re baledi fêla. Ke moka papago ngwana o ša tšeya dilo tšela tša mabotšo a batswadi a šogê na tšo. Mošhang ba mo phôphêla go ba ša diyo ša ba mmitšša gammôgô le moleledi wa gwe.

2977 Moadi wa go rakiwa ka boloi. Ge moadi a na le bana le dikhomo e le moloji, bjale ba bogadi ba moraka. Moloji yo we o swanetše go ya ga gabo le bana ba gwe ga mmôgô le dikhomo tša gwe. Ngwana wa noga a na nogana, ka goiale mo we ke gore a ka sokologa a go loma. Le diruiwa tša gwe o swanetše go digapa a togê natšo, ka baka la gore di ka šala tša ba fetogêla dingwe. Le dikhomo tša go mongala a ka the ke a morêra makholo wa gwe. Le ge moloji yo we a na le bareidi ba ba kae, o swanetše go toga nabo. Ge a nyaka dikhomo tša moloji a the ke a raka moloji a no khoṭella go dula naê.

2978 Bana ba moloji, le ge ba togile le mmago bona, ba ṭa no ipitšā ka motopô wa papago bona. Ba godiša khoro ya papago bona ga mmôgô le ba base-tsana ba ṭa e pitšā ka mathopo wa papago bona.

2979 Moloji yo we wa go rakiwa bogadi, o ṭa noya a dula ga gabo. Monna yo we a ṭha tšhabego go hwa o ṭaya a dula naê ga na mo we a dutšigo. Empa lešaba le we a bêtêgago a e naê, le ka the ke la ana yêna a-owa le ana ba we ba ik-go bu moraka. Ka gobane molaô o re ngwana o ana dikhomo.

881

K34/82 1376

2980 Ɔe moloi a ile a tšeiwa la bobedi, bana ba la a tšwago a vakilwi nabo ba dula le makholo wa bona. Bjale mo we dikhomō tša mokhonyana yo morwa di Ɔa dula le makholo wa bana, ke tša go fēpa bana ba la a šetšego a dutšī nabo. Mokhonyana yo morwa o swanetsšē go bēlēga ba gwe bana ba we ba Ɔa e pitšā ka mothopo wa pupago bona wa bobedi. Taba e swanetsšē go thepela ka ōna mokhwa o we empa e šu e ke e dirēga. Kudu e e kilego ya dirēga ke ya gore monna a Ɔo dula le moradi ka nte le go monyala la bobedi. Ka gobane go a ile gore batwadi ba moradi ba je metheko e mmedi ka baka la ngwana ka ntowe.

2981 Dikhomō ka moka tša go nyala barediē di ju ke yēna mmago bana. A ka leka go ba tšibša gore ngwana wa lena o lošitšwe le ge a nyadiwa o Ɔa ba botšā Ɔe ba ile ba gana go Ɔa, o Ɔa diyo bōna ga bo-Ɔe gore ke moka a ba Ɔha nyakana le ditaba tša ka. Bjale ka ngwana wa bobedi a ka the Ɔha ba botšā.

2982 Moja tša moseo o wa o kella, ke gore dilo tšē we di Ɔa ja ke monna yola wa go dula le mma go bona. Ke ile ka Ɔhagolēla leokana la re go gola la nthaba. Ɔe moradi yo we wa moloi ana lengwana wa mothankana, mothang a golago a ba le Ɔebō

ya gore motho yo a še papa, o wa moraka ge a ka bōna a tswenyane mmagwe.

2983 Mosadi wa go bēlēgēla faṭhe, ke gore mafella nṱong. Ge e le khomo re ka re e ya folotšā, ka gobane ka tšatši le lengwe e ya tswala la bōna ga boṭe gore e tswetše ka moragō tša hwa. Ke mo we go thiwago gore ke mafella nṱong. Go folotšā ga khomo ke gore e no tswala tše hwile. Djale mabapi le motho go thiwa gore o buile fēla. Le ge mosadi yo we a bēlēgēla faṭhe, a še molato wa gwe ke molato wa bolwetši. Fēla ge a ka tšogēla monna wa gwe, monna o swanetše go gapa dikhomo tša gwe ka moka ga tšona.

2984 Ga go tšee molato gore mosadi o dutši naē me-
ngwaga e mentši a dutši a go šomēla mešomō ya
gago. Mokhonyana o swanetše go gapa dikhomo tša
gwe. Medirō e we a go ba a e dira ge a be a sa
le bogadi a e badiwi, ka baka la gore monna le
yēna o be a mo apesā le go mo šomēla medirō
e mengwe. Dikhomo tše we tša go monyala le tšona
di šumile mo dirō o mogolo, ka baka la gore di tšo
tšeya mosadi yo we e lego mammuwi wa tšona.
Yo we e lego makholo bjale e tša ba go makholo wa
monna yo we a yo dulago naē.

881

K34/82

1378

2985 Go na le dithe-tela tše pedi tša tšogo tša baradi magadi a bona. Bjale go nyakêga kudu go bontšhiša gore tšogo e ngwe le e ngwe molato wa yōna ke ng. Motho a tše a khone go ratha ka tšela ya tšogo e ngwe le e ngwe.

(A) Mosadi ge a tšha phêla le

(1) Go tšoga ka melatwana e mengwe ka nte le boloi, a yana go boya bogadi.

(2) O tšoga ka baka la boloi.

(B) Mosadi o wa hwa gwa tše be le tšelo tše we tše mmolai lego. Ge go iwile ngakeng ditaola tša ya tša supa gore o bolailwe ka boloi. Mothipidi a ka tše ke a loya motho, motho o loya ke ba gabo ba we e lego madi a ntšwe. Bjale ka mašika a a latelanago a—

(1) Bakhonyana yo mongwe wa bo madi a makhonyana.

(2) Bo makholo yo mongwe wa bo madi a bo makholo.

(3) Ba bangwe ba bu jšetšhanago nabo goba makhonyana go-ba makholo.

2986 The tšhengwe le tše tšhengwe tše^{na le} mabaka, a^{tšona} a ngodilwego ka mogodimu. Mosadi a ka ba moopa, goba a ba le bana goba bana ba batšhankana le basetšana. Ge re tšeya dilo tše we kamoka, re hwetšhana ditela tše dilatelanago tše.

881

K34/82

1379

Ka moka basadi ba t̄hala ka melatwana le boloi goba go fo t̄oga.

2987 (a) Ge mosadi a t̄he na le bana (moopa) a se molato wa makholo goba mokhonyana. Go hwets̄ana gore molato keng, ke go ya ngakeng. Ka ditaola t̄sa ȳona dita bola molato wa moopa o we. Bjale ge a ile a t̄oga, dikhomo ka moka digapiwa ke mokhonyana.

2988 (b) Ge ditaola di ka fa bakhonyana molato wa mo mosadi e le moopa, ba moloile. Monna le ge a ka t̄hwa a mo tiya a se a boêlê ga gabo, ba gabo ba mo fê dikhomo t̄sa gwe. Makholo a ka t̄he ke a dumêla, o t̄a ba botš̄a gore molato ke wa lena le mo loilego. Ka gobane le ge a ka dumêla ke bo-t̄aêla bja bo makholo ka baka la gore a ka t̄he t̄ha t̄šeya ke motho. Le khoro e ka t̄he ke ya gapelets̄a makholo gore a mo t̄see. Ge moopa yowe a ka tenwa ke go teiwa a t̄haba le yo mongwe gona a ka hwets̄ana dikhomo t̄sa gwe. Le ge go t̄ibiwa gore mosadi a belege, mokhonyana yo we morwa o swanets̄e go nyula. A ba na taba naê yêna o t̄a no ba a dibôna mathong. Ge motho a rêka kobo ka le benkele o wa lebella gore a ya lewa ke magôto. Ge o ka ya wa e gumis̄a morekiš̄i a ka t̄he ke a dumêla, ke moka ke khwara ya go.

2989 (c) Ge mosadi a na le ngwana wa ntowe wa moretsana, mokhonyana o swanetše go dula le ngwana yo we wa gwe. Dikhomo tša gwe ka moka ga tšona o swanetše go digapa. Motho o šoma pele a khona a hwetšana mo putso wa gwe. Ge ngwana a ka lélwa boṭogolo ga makholo wa gwe, mothang papagwe a ya go go mo tšeya, o swanetše go ntšha khomo ya maledi. Mothang wa mathōma a gwe a mmeya ga makholo wa gwe, o ntšha pudi, pudi e we ke thari ya ngwana. Ge ngwana e thale lekhata a ka ṭoga le mmagwe, o ṭa tšeiwa mo a godile. Mmago ngwana a liwi thelo. Ge makholo a ka ye a lēla ngwana ngwana a hwa matro-gong ga gwe, makholo khomo ya maledi a ka the the e bona.

2990 (d) Ge mosadi a na le baredi ba ba bedi. Mokhonyana o swanetše go gapa dikhomo tša gwe ka moka. Ge ngwana yo mongwe e thale the gatšela o ṭoga le mmagwe. Ge e le gore ka moka ga bona ba tšwile tsweleng, bedi ga bona ba ya go lélwa boṭogo ga makholo wa bona. Pudi ya thari e fo ba ntowe. Le mothang a yo ba bitša ge ba godile o ṭa no ntšha khomo ka ntowe, ya maledi a bona. Ga go badiwi ka bana aowa khomo e goba bana ba we ka moka.

2991 (e) ʒe mosadi a na le buredi ba bararo goba go feta. ʒa go khathalege mokhonyana o swanets̄e go gapa dikhomo t̄sa gwe, ʒe ȳena mong a dinyaka. ʒe a ile a fo homola, apwa le ḡona ga gona molato. ʒe a dinyaka le khoro e ʒa ̄ema nāe, gore kenne te mo f̄e dikhomo t̄sa gwe. Monna a nkhuo onkha le ʒha ga gwe.

2992 (f) ʒe mosadi a na le ngwana wa morwa, mokhonyana o swanets̄e go mo t̄eya a dula nāe. ʒe ngwana e ʒhale ʒhe gat̄ela o ʒoga le mmagwe, e ʒa se mo a godile a mo t̄see. ʒe a ḡogana m̄oya le makholo o ʒaya a mmea ḡona go lediwa botogolo. Ba pepudisa makholo wa ngwana ka pudi. Motha ngwana a boyago go papagwe, o fa makholo khomo ya maledi.

2993 (g) ʒe mosadi a na le burwa ba bararo goba go feta mowe. Mokhonyana o swanets̄e go gapa dikhomo t̄sa gwe ka moka gamm̄oḡo le bana ba gwe.

2994 (h) ʒoba mosadi o na le morwa le moredi, ke twanelo ya gore a gape dikhomo t̄sa gwe ka moka ga t̄sona. Khomo ya maledi e ʒele ȳona e nt̄ha

ke mokhonyana ge a leboga ka mokhwa o we makholo a go mo swarêla bana ba gwe ka ôna.

2995 (i) ke ge mosadi a ka togêla ntowe ya mothankhana le buredi ba mpedi, mokhonyana o swanetšê go gapa dikhomo tša gwe ka moka. Wa bôna a di le ~~se~~ thetšä ke govata ga gwe. A di le thetšê ka baka la gove motheko wa gwe o buile aowa. Ge e le dipapano a tša thôma ke yêna dithomile ke mosadi.

2996 (j) Ga go khatalege go ba mosadi o togetšê ntowe ya mothankhana ana le dikhuitšedi tšê ntharo goba go feta mo we. Mothudiwa o swanetšê go gapa dikhomo tša gwe.

2997 (k) Dipelo tša batho a di swane, go tšê ga-pê ~~dikhomo~~ dikhomo ke thato ya bo Mokhonyana, ge yêna ka nozi a ka forego le ge a togetšê ke mosadi a di le thetšä. A re go thwa ke tswenya ba ga makholo ke phôo. Maata a monna a fele ke ya thakadu e tšumago e êpa mubița e feta. Ke mo we o kwago a re go ja monna a šê go mofetšä.

881

K34/82

1383

2998 (b) ʒe a ile a hwetšana bathanka ba ntharo le mosetsana. Mosetsana o le bane mothankana wa ntšwe. Bjale ka ʒe go ngodilwe gore a go khataleze goba moradi o šile bana ba ba kakang dikhomo tša gwe o swanetše go no digapa. ʒwa thinyega go thinyegile.

Az moradi o thala ka baka la boloi.

2999 (a) Moopa ʒe a ile a thala monna wa gwe ka baka la boloi. Mokhonyana a ka theke a gapa dikhomo fêla ʒe a ile a moraka a re noga ga ke nyake mo-tšeng wa ka. ʒe moradi ka noši a diyo thala mothadiwa o swanetše go gapa dikhomo tša gwe. Kha-le e be go gapiwa le bo mamalane ke gore le manamane a tšona, a we a ilego a tswala a le k̄wa ga makholo. Pakeno gona o no gapa fêla tše we o ilego wa nyala ka tšona.

3000 (b) ʒe moradi yo we wa moloi a na le bana. Bana ba we le bona ke boloi, ka gobane boloi bo tšwa letsweleng. ʒe a ile a mama le tswela la moloi le yêna ke moloi. Bjale ʒe mmago bona a rakilwe, bana ba swanetše go tšoga le mmago bona. Mokhonyana a ka theke a ya go gapa dikhomo. A the gape ka baka la gore o diyo moraka.

3001 (C) Mokhonyana a ka raka mosadi a goma a gapa dikhomo. Monna ke mabapi le go fapantšha bana ba mosadi ka baka la bophoko. Moratho a swanêla go robala le mosadi wa mogolo mogolo a pha phela. Mogolo a mmôna o swanetše go mo ngeletša ka yêna, ge a ile a gana wa mosadi gona o swanetše go moraka. A gamê a yo gapa dikhomo tša gwe. Le khoro e swanetše go êma le moraki. Ge mosadi a na le bana o tšoga na bo. Ga se batho ba bantši ba we bakilego ba dira taba e we. Ditaba tša mohuta o dihwetšwa mago 1155 le 1177.

3002 (Cb) Ge mosadi yo we wa moloi e le moopa, ya ba monna o morakile ga gona khomo e e ka gapiwago. Mokhonyana a ka ya a gapa ge yêna a ile a tšoga ka noši. Ka go na tšhaba le êpana la lentšū la moloi, ka gobane ge o le moloi batho ka moka ba ta no go tšhaba. Bjale wa re go bōna go le bjale wa fo tšoga. O file monna le baka la go gapa dikhomo tša gwe.

3003 (C) Mosadi yo we wa moloi ge ana le ngwana wa ntowe wa mothankana a raki-lwe, o tšoga le ngwana wa gwe. Mokhonyana a ka tšeke a ya a gapa dikhomo ga makho-

881

K34/82

1385

wa gwe. O taya a dula le mmagwe. Mo a godile e le monna ke moka o wa ga khoro ya gwe. Mothopo o ta bitša ka wa papagwe goba a bitša ka leina la gwe kemoka ya ba kemothopo wa gwe.

3004 (d) Goba mosadi o na le bana ba ba ka-kang, ge mmago bona e le meloi ba moraka ka baka la boloi, o toga le bana ba we ba gwe ka moka ga bona. Bana ba noga a bana bo nyana ba lona motho a hwa. Bjale makhonyana a na molaō wa gonyaka dikhomo ga makholo wa gwe.

3005 (e) Go ba mosadi o re go rakiwa o tšena le yo mongwe, a gona molato. Makhonyana a ka tše ke a re go bona ge a tšeyane le yo mongwe a re ke nyaka dikhomo tšū ka, a owa dikhomo ke tšū bana ba la ba bathankana. Ba tša ta tše-ya basadi ka tšona.

3006 (f) Ge ngwana yo mongwe wa mothankana, ge e ka re ge mmagwe a toga, yēna a ga-nēla ga papagwe. Ba tša le ka ka ma-ta gore a latele mmagwe. O ta no re mo agudile a tšere mosadi a khona a e ta. Ka gobane

a ka šala a bolaya ke šala. Ge a setše a go-dile e le monna wa lapa, ke moka o ta napa a-ga go wa ga gwe mmato.

3007 (g) Ngwana wa ngwanenyana a tšoga le mma-gwe ke moka o tšugile, moragô a ka the ke a baya. Le go likiša go ganêla mo mmagwe a tšoga a ka the ke a dira. Mothapo ôna o ta tšwela pele le go bitša ka wa papagwe.

3008 (h) Mammuwu wa dikhomo ge a ka gana thako ya mogadibo wa gwe. Ge monna a raka mosadi wa moloi gammôgô le dilo tša gwe le bana. A mo raka ka thepiring a owa o bitša ba gabo gammôgô le dikhadi. Bjale ba ta re kowa ba khobakane, a ba botša gore mosadi ya a ke tša mo nyaka, a boêlê ga gabo ka baka la gore ke moloi. Bjale mammuwu wa dikhomo, ge a ka gana a re yowe mogadibo a tšoge le nyaka gore dikhomo tša ka ke lobê. Gona ba ta mmotša gore ge a khona a mo tšee a yo dula naê. Ge a nyaka go mo tšeya a ka mo tšeya. Empa ba ta mo tšoya ka baka la gore noga a ya tšwa ka (motseng) moteng. Ya ba a gona taba ka gobane ka gare ga moše o tšwile, ba ta no šala ba beya tše dingwe dipheko tša gore a the ke a khona go tš-

na ka gare ga moše.

B1 moradi wa go hwa, makholo a ka the ke a fa mokhonyana dikhomo, ka baka la ge ditaola dikave o bo-
laila ke yena mokhonyana.

3009 Ga go molato o we o ka the-kiwago ge moradi
a ile a hwa ka lehu la go loiwa ke bakhonyana. Le
khoro e ta ema le makholo ya re moradi o be a
le file le diyo bolaya ka nni. Ga gona motho yo we
a ka re go nna ke nna moloi, mohu o loi^{le} ke nna. Bja-
le bakhonyana le ba ga makholo ba tta nyaka go teba
thehu tha moradi. Motho a lobe e the mpja. Ka
goriale mo we ke gore motho a hwa ba swanetše
go ya ngakeng go o kwa lehu la mohu.

3010 Taba kholo ke go teba ba-khonyana, bakhonya-
na ke ba madi a utowe. Ba ta ngwadiwa ka
go latelana ga bona: Mokhonyana ke mong monna wa
moradi bave ke mokhonyana. Bakhonyana bjale ba ke
ba lesika la bo mokhonyana: Papagwe, moratho wa
papagwe, mogolo wa papagwe, Khaitšedi ya papagwe, bara-
tho ba mokhonyana, bongwano, le dikhaitšedi le mmago
mokhonyana gammôgô le bo morwa vragwe le ka dikha-
itšedi tša bona. Mmago mokhonyana le ge e le
madi a šele, a na taba a swanetše go tšena ka

gobane boloi bja gwe bo ka țena bjale ka ge e le ba nama ka utowe ka tšeyano ya bona.

3011 Ditogolo goba batogolo ba mokhonyana le bona ke madi a bona fêla ke madi a monna yo we a tšerego mmago bona. Kudu ke lešika, ka baka la dillo tša ngwana yo we wa khaitšedi ya mokhonyana, mmago bona a ka țena ka moteng a loyana. Ke mowe okowago ba re ngwana wa khadi goba khadi a e lle moteng e baka badimu goba diji. Bona bana ba we e lego ba-țogolo a ba na țela ya go țena moteng wa malo-me wa bona ka boloi. Wa bôna a țena o țentšha ke mmago bona.

3012 Ɣe motho a hwile batho ba ~~ba~~ ba ngwaditwego ka mo gôdimu ke bona ba phuthi ba mohu, gammôgô le batwadi ba mosadi. Bjale ka moragô ge ba yo rêra morêro va go nyaka go tšama ba o hwa go re molato wa mohu o tšwa kae. Batogolo a ba țene mo we morerong o we, go țena mmagô bona. Ɣe ge ba e tšwa ba e ya dingakeng a ba e nabo. Ɣe a ya fêla go diyokwa, e seng go re o ya bjale ka madi a ia a utowe. Ka gobane bona yo mongwe wa bona a swanêla go šala, o swanetšê goya ka gobane ge a ka re o wa šala ba țu re ke yêna molsi.

3013 Ba ga makholo le bana lešika la bona le noka bjale ka la lela la bakhonyana. Le bona ba ga makholo ba no dira ka mokhowa o wa bakhonyana ba bona.

3014 (a) Ge mosadi a ka hwa e le moopa, mokhonyana a ka the ke a gapa dikhomo bogweng. The we a ka the hwetsanago ke mosadi wa mmula nfo. Ba mo-fa mosadi yo we ge mohu a the bolaga ke yena. Ge ba ka ya ngakeng bjale nyaka ya re o diyo bolaya mosadi wa gwe kanozi; mosadi wa the bula nta ba ka the ke ba mofa gammogo le dikhomo. Le ge a ka ya khorong khorro e ka the ke ya ema nae, e ta ema le makholo.

3015 (b) Makholo o toga le bana ka morago ga lehu la mmago bona. Mokhonyana ge a kwana le makholo wa gwe, o ta dira gore makholo a togé le bana, ka baka la gore ba ka šala ba tswenyega. Ge e le gore mosadi o bolatile ke mong monna wa gwe, makholo a ka the ke a dumela go toga le bana. O ta mmotša gore ba lélé ka gobane o bolatile ngwana wa ka o nyaka go šala o ija dikhomo tša bona o le nnozi. Mo we o bonago makholo a toga le bana ke ge a bolatile ke yo mongwe wa leloko. Gona o toga na bo o baléla, ba ta re

881

K34/82

1390

mo ba godile, ke moka papago bona a ntšha khomo a ya a fa makholo wa bana ke khomo ya maledi. Khomo ya maledi ke ya tšhadi.

3016 (c) Makholo a ka the ke a tšeya bana ge mma-go bona a loilwe ke monna wa gwe. Ga gona taba le ga go tšija ga bothe gore monna o bolai le mmago bona ka morwana o ta bolaya bana. Bjale ka ge theema the re, the go ja mmago ka morwana the kwa budutu the ja wena. Ge a ile a ba bolaya a na molato le gona ga khanye motho wa the khanya. Dikhomo tšona ga makholo wa gwe a ka the ke a ya a digapa. Le ge a ka thwa a divile bjang le bjang.

3017 (d) Molato o ba gōdimu ga moloi, ke yēna yo we a swanetsē^{go} go lefēla mokhonyana thoto ya gwe. Bjale ka ge⁷ go ngodilwe mo go 3010 thatholo ya madi a ntowe. Kanthe le papago monna le mma-gwe, bona ge ba ile ba loya ngwetšī wa bona ga ba na taba, taba kholo ba e tobiritšē ka gobane dikhomo tša bona ba ka the ke ba dibōna. Ge a ka bolaya ke yo mongwe wa leloko la bo mokhonyana gōna mokhonyana o ta hwetšana dikhomo tša gwe, ga moloi yo we a loilego mosadi wa gwe. Ka buka la gore a loya ke mmatswale goba bo matswa

le goba mong mokhonyana ka nōi, gona makholo a ka khona go tloga le bana o ba lēla. Ka baka la gore o t̄a ba a kwana le mokhonyana.

B2 Mosadi a hwa, ditaola t̄a tiya ba ga makholo, gore o loile ke bona.

3018 Ge mosadi a ile a hwa a le bogadi goba e t̄hale kharebe. Bjale ba dira gore ba t̄we, ditaola t̄aya t̄a tiya ba ga makholo. Bjale ka papago mosadi goba mmagwe, khadi goba khait̄sedi ya gwe. Madi a we ke madi a ntowe. Bjale boloi a t̄e bja dithuri f̄ēla aowa t̄he-r̄ēpo le t̄hona t̄he a bolaya motho. Ther̄ēpo t̄he t̄wa dipelaelong. Ka moragō ga t̄he-r̄ēpo ke mašapa, mašapa ke moka a t̄hagisa go-upa. Bjale ge nke ke khadi e we ilego ya loya, bo makholo le mokhonyana ba t̄a e l̄efisa, ka gobane le yēna o bogadi bja gwe. Monna wa gwe o swanet̄e go mo le fella. Ba bangwe ba we bona ba e tobisit̄a ka gobane mokhonyana o t̄ilo gapa dikhomo t̄a gwe.

3019 (a) Ba t̄a t̄ita go-ndišana t̄hello t̄ha mohu. Ge a bolatile ke batswadi ba gwe, mokhonyana o gapadi dikhomo t̄a gwe kamoka le dilwana t̄e we a goba a ba fa a re ke ba ga makholo. lehu

ba tšhala ge makholo a ile a bolaya moredi wa gwe.

3020 (b) Mohu le ge a ka šiya ngwana mothantšana goba mosetsana. Ge mohu a tšha bolaya ke mong mmagwe, ngwana yo we o swanetsše go lélwa bošogolo ga makholo wa gwe. Ge nhe mohu o bolaike ke mong mmagwe ngwana yo we a ka tše ke a ya, ka baka la gore e ka ya a mmolaya. Ka gore o bolaike mong a gwe madi a mongwe madi šna le go tšhoga a ka tše ke a tšhoga.

3021 (c) Go tšhwa ga bafu gore mosadi ge a ka hwa a šiya barede ba babedi goba ntharo dikhomotšha mokhonyana diboile. Bjale ge mong makholo ge a ka mmolaya e le gore o be a šetše a na le barede. Ga go khatulege goba dikhomotšha gwe di buile ka barede ba we, o swanetsše go gapa dikhomotšha gwe ka moka ga tšona. Ge yēna mong mokhonyana a kare ga gona taba, le ge ba mmulauile bona beng ka nnoši ba e kupile. Ge e le dikhomotšha ka diboile ka bana ba baka. Gona ga gona taba dikhomotšha a ka tše ke a gapa ka gorata ga gwe. E tšheng gore o thibela ke molaô. Ka go tše gape mowe ga gwe ke gore bogwe a bja hwa, e tšhale bogweng bja gwe.

3022 (d) Taba e ya khalo ya dikhomo bogweng e tshagisa ke fela ka baka la boloi. Dikhomo tšona mokhonyana o tšaga. Ge mohu a ile a šiya bana, bana ba we ba ka tše ke ba lebala ga makholo wa bona. Ba tšano fela ba neka ba e ya ba bona bo makholo wa gwe. Ba diyo neka ka gobane papago bona a dumela ge ba eya. Ka gobane thuto e kholo e we a ba rutago ke gore ge le ka ya ga makholo wa lena o le bolaya a e tšano mo a bolale mmago lena.

3023 (e) Mokhonyana ga a tšaga dikhomo ga makholo wa gwe, ke gore o direla gore morwa wa gwe o tšaga a tšeya gona moradi. Bjale ge a yo nyala moradi yo we ba ka tše ke ba mophêhêla ka mata, ka go tšeba gore dikhomo tšano papagwe di gona. Bjale ge papago morogana a ile a gaga dikhomo, morwa wa gwe a nyaka go tšeya moradi ga makholo wa gwe. Go bo-ima kudu ka gobane ba tšano mo nyaka dikhomo tšano la papagwe a go digaga pele, ba khone ba mo dumella go tšeya moradi. Ka moragô ga mo a ntšhitšhe tšano we gona, a ka khona a nyala moradi yo we ba tšano go mofa yêna. Bokaone ke ge papagwe a hwile gona ba tšano mo phêhêla ka mokhwa o ba phêhêlago ba bangwe. Ba mo a-mogêla fela ka baka la gore ke ngwana wa moradi wa bona.

881

K34/82

1394

3024 (e^{ka}) Ɔe makholo a ka gana go a-mogela motogo^o. Makholo o wa lwa, ka goriale mo we mokhonyana a ka nyaka go t̄eba. Ka baka la gore moredi wa bona o bolaitle ke bona bjale mokhonyana a t̄he ke a gapa dikhomo. Ka baka la khano e we ya bona, mokhonyana a ka gapa dikhomo t̄ša gwe bogwe bja mpa bja f̄ela. Ka baka la gore malala-mabe a gwa thoma mokhonyana go thomile bona ba ga makholo. Ke mo we o kwago bare, o t̄he ke wa re o e b̄ona e t̄hot̄ša wa e namet̄ša le khwara e t̄a thonkhega. O swanet̄še go gapa dikhomo t̄ša gwe ka moka ga t̄šona a yo t̄seiša morwa ka t̄šona.

(f)
3025 Ɔe zona le ngwana goba bana ba bat̄hunkana, mmago bona a ile a hwa ka baka la goloiwa ke bat̄swadi ba gwe. Mokhonyana a t̄he ke a ya go gapa dikhomo. O dir̄ela gore bana ba gwe ba t̄he ke ba t̄wenyega. Makholo wa bona a ba t̄ware bjale ka ge moredi wa gagwe a t̄ha phela. Le ge papa-go bona a ka hwa, a t̄ebe gore makholo o t̄a šala a t̄were ba-na ka diāta t̄še pedi. Mogolo wa bona ba t̄a mo f̄a moradi. Ke mokhwa o we bakhonyana ba bangwe ba t̄šhabago go gapa dikhomo ga makholo wa bona.

3026 (g) Khapo ya dikhomo ge moradi a ile a hwa ka go loiwa a ya tala kudu. Ka baka la gore a še ba bantši ba we ba ka bolayago bana ba bona, le banna a ba tala ba we ba ka bolayago basadi ba bona. Taba e e a tilego kudu ke ya go loiwa ke ba bangwe, le ge e le ba mudi a ntowe, bjale wa hwetsana e le wa lapa le šele. Ka goiale mo we taba ya go tala ke ya go lifiša moloi yo we. Ka dikhomo tše we tša go kfa mohu, mokhonyana a boêlé ga makholo wa gwe go tše ya moradi wa tše bula nto.

B3 moradi o wa hwa, ge ga nyakišišwa dituola tša tše ke tša tiya bakhonyana goba makholo.

3027 (a) Mohu o bolaile ke yo mongwe ka-nte le mokhonyana goba makholo. Mokhonyana a na molato le makholo wa gwe, o na le molato le moloi. O swanetše go tšhubiša moloi mollo, ke gore o swanetše go mo rēra gore a mo lefêle. Makholo le yēna o tša ēma le mokhonyana wa gwe. A go khathalege goba mohu o be a na le bana ba bantši le gore e be e le mo tšhofadi. O swanetše go ntšha dikhomo tša go le kana tšhōgō ya motho.

3098

~~3098~~ (b) Dikhomo tša go lefa mohu, ke tša mang. Dikhomo tše we ke tša monna wa mohu. Ka tšona o tšeya mosadi wa go ēma le gatong la yola wa go hwa. O tšeya mosadi mowe a go ratago, goba o nyaka go boēla ga makholo wa gwe ke go rata ga mokhonyana. Go tšeya mowe a goratago a še gore o thadile ba ga makholo wa gwe aowa, ge mohu a ile a šiya ngwana wa mothakana, ngwana yo we ke yēna yo we a fayago a tšeya mosadi ga malome wa gwe. Ke ga e le moditšana o ša ba a lala a di bone. Ge a na le bana ba basetšana o ša ba a tšama a kwatamiša letolo, mothomong o ša hwetšana yo we a rego ngwana wa nōga ke a ruwa, a mo fa dikhomo a lefa ka tšona.

(c)

3099 Legoto le the tefa ka the topo. Ke bogologolo, ka gobane moloji a loya yo mongwe motho e be ba bolaya. Ke moka ya ba o lifile lehula mohu ka the topo šha gwe. Ka goiale mowe mokhonyana a na maloka a go nyaka thelo go makholo goba ga bo moloji. Ge nke ga gwa loya makholo wa gwe, o ša ya a tšeya mmula ntšo. Makholo le yēna o be a bolaiwa ge a loile, go bjale ka yēna mokhonyana le yēna ge a ka bolaya mosadi le yēna o be a bolaiwa. Boloji e be bo thanyakege k'ale, ka gobane ba thoka go bolaya moloji e be ba tše a ka laya butši.

881

K34/82

1397

Ka baka le we boloi e be bo t̄ha t̄ala kudu.

Temana ya 11 Bo mammalane le bona e be ba gapiwa.

3030 Bo mammalane ke gore manamane a dikhomo t̄e la a go nyala ka t̄ona. Ge mosadi a ka t̄hala, mokhonyana o swanet̄e go gapa dikhomo t̄ša gwe t̄e la a go nyala ka t̄ona gammōgō le bo mammalane. Ke molaō wa ba gologolo, wa go gapa le bo mammalane, ga mmōgō le bana. Bjale molaō o, o be o šadiwa moragō f̄ēla ka gobane t̄halo e be e t̄ha nyakege. Ka go dira ka mokhwa o we, ke go dir̄ela gore batwadi ba bōn̄e gore t̄halo e ya go-bōša motho a fetoga moditi wa ba-didi.

3031 Go gapa le bo mammala go šupa gore mosadi a nyadiwa, dikhomo t̄e we a go ba a nyet̄e ka t̄ona e be e le mafiša. Ka gobane e be e le molaō, e be khopolo e we e t̄ha gopudiwi, ka gobane motho a re o wa e gopola e be ba mokhala bjale ka mpja. Khanthe tokelo ke gore ge mokhonyana a gapa le bo mammalane, mahholo le yēna a fete le bana ba moredi wa gwe, ka baka la gore ga gona kaano e we bana ba t̄a šalago ba aana ka yōna. Kaano ya mothopo wa papago ke dikhomo t̄ša go

881

K34/82

1398

nyala mmago, le ge mmago a ile a thala, bu ya ba gapa dikhomo tša monyalo fêla, manamane ba a togela a tša šala a tswala. Bjale ka ge manamane a moradi e le bana ba we ba šetšego le pupago bona.

3032 Pakaeno bo mammalane ga ba gona, ka baka la gore dikhomo e be di tša fiiwa. Taba ya bobedi mokhonyana a ka tše ke a gapa bo mammalane a goma a dula le bana. Bana ba we ba swanetše go ya godula ga makholo wa bona, ka baka la gore ke manamane a moredi wa gwe. Go bjale ka ge motho a ka no imiša moradi a tša mo nyala, ngwana a ka tše ke aana monna yo la, a owa o tša aana wa dikhomo.

Temana ya 12 moradi a ka tše tše nyale ka nozi.

3033 Moradi wa go tšhaba goba go duma go tšhaba a na le dikhomo tša gwe. Yêna ka nozi a ka tše ke a nyalla ke gore go fa monna wa gwe dikhomo. Le ge ana le dikhomo tše dintši a ka tše ke a dira go le fêla monna. Taba kholo ge a šetše a tš-getsē monna wa gwe a ile a dutši lapeng la mmagwe, bjale a bōna gore ba tswenya batswadi ba gwe, gona a ka ntšha dikhomo tše we tša gwe a fa batswadi gore ba fe mokhonyana.

881

K34/82

1399

3034 Dikhomo tša moradi di tšwa kwe, moradi o hwe-
tšana dikhomo ka bongaka le go lema, a rekiša
mabêlê. Bjale mabapi le dikhomo tša mabêlê di
boima kudu go zupiwa ke moradi yêna mola a
thadile. Mabêlê ke ya moradi ge a tha thala,
ge a thadile mabêlê ana dikhomo. Ka baka la
gore ge a toga bogadi a ka the ke a toga le
mabêlê. Bjale go bjale ka tšona dikhomo tša go
rekiwa ke mabêlê a moradi. Ge a ka toga bo-
gadi a ka the ke a gapa. Dikhomo tša go ana
moradi ke tša bongaka bja gwe, ka gobane medi o
be a êpa a le nnozi. Dikhomo tša mabêlê ba ka
ntšhagana bjale ka ge polabolo e re maata a
motho yo moⁿwe a lewe. Ke ge ditaba di kuišwa
khorong khoro e swanetše go ba ntšhagantšha.

3035 Dikhomo tša moredi wa bona ba swanetše go
di boetsa. Ge batswadi ba thuka ba mofa dikhomo
tše la a go ba fa gore ba the temolle, gona more-
di wa bona o ta re nna a ke nu batswadi, ka ba-
ka la gore molato wa ka ke lifile ka nozi, gôdimu
ga mo dikhomo di ile tša ja ke batswadi baka-
go buiša ga dikhomo go moredi wa bona, ke go
mo šupa letolo. Letolo le we ge a ta ba le nzwana
wa mošhankana ke yêna yo we a ta ya go a tšegz
le-tolo le we. Ke gona dikhomo tša gwe dibune.

3036 Ge a ile a toga le monna yo mongwe, bjale monna yo we a the na thelo, ya ba mosadi o na le dikhomo. Ka metha mosadi ga toga monneng o toga ka baka la go tswenyana le monna. Bjale monna yo we wa bobedi ke yena yo we a swanets'ego go ntsha dikhomo tsa go monyala. Bjale ge mosadi yo we mo a ka thusa monna yo we wa go tshoka dikhomo, a ntsha tsa gwe dikhomo a the nyala. Monna yo we o ta ba mothankana go mosadi, yo mogolo e ta ba mosadi. Basadi ba mohuta o we ke dingaka ka gobane ba hwetsana dikhomo ka ditshare tsa bona.

3037 Ge mosadi a the na le papagwe, bjale mosadi e le the phuruphuru. Ke gore a tha khone go dula le monna le baka le letelele. Bjale mosadi wa mohuta o we batswadi a ba swanela go ja dikhomo tsa batho. Ka baka la gore ba ka the phere ka pudi ya le ngwai. Mothudiwa wa pele, mothudini o ta nyala ke moka ba fa mothudiwa dikhomo tsa gwe. Ba re ba tha dutsi ba lebeletse gore o dutsi le yola ke moka a togela yo la a tswenyana le yo mongwe. Ge papagwe a phela o swanets'ego go lefela mokhonyana wa bobedi, wa boraro a gane go amogela dikhomo tsa gwe. Mo zongwe a diyo tšeya moredi wa gwe a yo dula nae. Monna yo we o ta no ya bjale ka monna yo a segetsego.

Temana ya 13: Boḥatš'e bja monyalo.

3038 Ge mokhonyana a ka thala ke moradi, molato wa tše ke wa fêla ka tše gae. Mokhonyana a iša ditaba khorong. Ba phôphedi ba dihhomo tš'e we tša moḥadiwa ba swanetš'e gore ba bē gōna gofa boḥatš'e bja dihhomo tš'e we ba go dibōna moḥang ba phôphêlago. Dihhomo di ~~bej~~ thepela ka dibaka, bjale dibaka tš'e we le tšona di swanetš'e goba gōna. Dibaka ke tšona diḥatš'e tš'e dihhoma godimu ga dihhomo tša monyalo, ke tšona tš'e we di swanetš'e go fa khoro boḥatš'e bjo bo tšetš'ego.

3039 Dibaka dipedi tša monyalong wa go nyala moradi: Thebaka tša bo mosogana yo we elego maditela wa go iša dilo tša lesogana bogweng. Ke wa pele kabaka la gore ke yēna yo we a tša go iša mabotš'o a go tšibiš'a batswadi ba mothepa gore morwa kēte o kwane le ngwana wa lena. Ke yēna mmei wa tše-baka tša bogweng, ka gobane a ka tše ke a fitša a botš'a batswadi ba mothepa ka noši. O re go fitša a tšena ka moradi yo mongwe wa mo we moteng, gwa ba yēna a išago mantš'u a we a tšwago naō. Ke moka ge a boēla morago o babotš'a gore ke ile ka tšena ka mokete. Ke moka tšelo

the thengwe le the thengwe ge the ya ga makholo the
twanetsi go feta diateng tsa gwe, e be yena a
fago makholo. Dilo tse we le tsona di tsa ke theba-
ka tha bo moogana.

3040 Thebaka tha bo makholo the a-mogela dilo tsa mo-
nyalo. The-baka tha bo moogana the tupa di khomo
tsa go nyala. Dibaka tsa monyalo ke tsa basadi, banna
ba tshaba gore ke batho ba makhona, ke gore ka le-
baka le lengwe a ka tloga a ya makhoneng. Thebaka tha
bo mokhonyana the bona feta ge di khomo diya go nya-
la. Bjale ke moka ba nyadi ba yo nyala. The thengwe
le the thengwe ge banyadi ba nyala the feta ma-
tsogo a thebaka ya ba thana the fago makholo.

3041 Dibaka di tshisa kudu mothang mokhonyana le ma-
kholo ba fapane. Mo we ba tha kwanego, ba ta yako-
llwa ke tsona. Ke mokhwa o we thelo the thengwe
le the thengwe ge theya bogwe, the twanetsi go go
go feta matsogong a tsona. Ge batho ba thakwa-
na o ka re yo mongwe a ka the ke a uti thelo
tha yo mongwe goba go thalefetsa. - - Khanthe
mothang ba fapanago yo mongwe o nyaka go thale-
fetsa yo mongwe.

3042 Ba phôphedi ba dikhomo ba ba gona, empa mantšū a we khoro e tša go a thōkīmēla ke a dibaka. Ba we ba goba ba le gōha mothang o we baphôphēlago, ba ka no bolabola empa kudu bajhaba ge go bolabola dibaka. Buntši bja batho ke phefo e boletšū le foka le ge ba bolabola.

3043 Thelo the mokhonyana a fago makholo wa gwe kante le thebaka. Thela the we a the tene moyalong. O no mo fa fēla bjale ka ge motho a ka no fa yo mo-ngwe thelo. Mokhonyana le ge mothang ditaba di fapane, a swanēla go dibolabola pele ga khoro, ka baka la gore a dina bothatse. Banna le bona a ba thaeletše taba ya mohuta o we, ka gobane phetolo e we ba tšago mo fa yōna ke gore wena ke wena ma fa a-moga. Dilo tša moyalo di tšepela ka thebaka.

3044^(a) Bjale ka moredi wa Maboya-boera o be a tšere ke Thebešeletšōe, ka moragō ke ge a tšhaba le Tribedi Mohofē. Ka moragō ga mo a tšhabile, mokhonyana a re motho a ba late e the pūti. Bjale a ya go batswadi go ba tšibiša gore ngwana wa lena a ke mmone. Ba re le mono e šo a tše. Ka moragō ga mo mokhonyana a tšugile, ba bōna motho a e tšwa ga Mohofē, a tšilo ba tšibiša gore o tšo tšeya ngwana wa bona

881

K34/82 1404

bogadi bja gwe. Bjale ba re ba nyaka go t̄eba
gore thoto ya mokhonyana wa pele ba ll̄e bo-kae.

3045 Batswadi ba thabela mokhonyana yo we mo-
swa, ka baka la gore ngwana wa bona o be a
tswenyega. Ba bot̄ša t̄hebaka gore t̄hepela o mmoš̄e
thoto ya t̄nebeš̄elet̄š̄e ke dikhomo t̄š̄e mabala-anko-
kotwana le dipudi t̄š̄e t̄hano dinago le dikob̄ō t̄š̄e
mpedi t̄ša boš̄ego. T̄ha goma t̄haya t̄ha bola ma-
nt̄iu a we.

3046 Mokhonyana yo moswa a bit̄ša ba gabo gore
ba t̄e ba mo elet̄š̄e t̄aba e, ka gobane o gahane-
gile, a t̄ebe gore o nyala kae. Ba gabo ba kho-
bakana, bjale a ba bega malato o we a o dirilego.
Le ka mokhwa o we a swanets̄e go nyala, go nya-
la kae. Bjale ba mmut̄š̄is̄a gore batswadi ba mosadi
ba kwana le t̄aba e o e dirilego. A re ke ile
ka roma motho ba kwana naȳō. Ba amogedi ba
dikhomo t̄ša mothudiwa ke bona gap̄ē ke bona
batswadi ba mosadi. Ka goiale mo we ke gore
ngwana wa motho yo mongwe a ka t̄he ke a ph̄oph̄ē-
lwa lapeng la motho yo mongwe, o ph̄oph̄ēlwa la-
peng la mmagwe.

3047 Mokhonyana yo morwa a nyala ka lesome la dikhommo dinago le khomo tše mpedi le dipudi tše nthabe. Ka moragô ga mo a bolabotšê le ba gabo, a dira gore dikhommo tše tša go nyala diphakišê ditšwe a yo ~~the~~ temolla makholo wa gwe. Ke ge a roma ba-nyadi ba yo nyala ka dikhommo tše tša ka mo gôdimu.

3048 Makholo a roma tšebuka tša goya ga mothadiwa tša gore a e khopolêlê. Ke ge tšeya go botša mothadiwa gore ba ga makholo wa go bare e khopolêlê. Mothadiwa a re di-a-kwala le nna ke tšatšiša ba gešu. Le nna e be ke šetšê ke fêla pelo ya gore ba ga makholo ba dira bjang, ka re ke ba butšitšê taba ba fo homola. O ba botšê ka tšatši la gore ke nna yo we ke a tša. A šala ba bitša ba gabo a ba botša gore ke gogetšê ke mosadi bjale bare ke khopolêlê. Ba re diakwala. Ke ile ka tšatši la gore ke tša ya, ka goriale mo we ke divêla gore le lena le tšebe letšatši le we.

3049 Maboya-boesa a fa mothadiwa dikhommo tše mabala a nkhotwana le dipudi tše nthano. Ke moka a re molato o fedike. Mothadiwa a re aowa molato a wa fêla, go šetšê lethêbô, meropa mpedi le ngwako le dikobô tše mpedi tša bošego. Makholo a re o khuputšitšê, dikobô tša bošego ke a ditšeba

881

K34 | 82

1406

le ngwako. Tšie we ke tšha dītebego ke lethēbō le meropa. Bjale bare ntšha tšie we o dītebago re tšha khona re bolabola tšie we o tšha dītebego. Ngwako ke khomo, a ntšha khomo. Gōdimu ga dikobō tšie mpedi tšha bošego tšha tšiba ke dipudi tšie ntharo.

3050 Mothadiwa a thōma go tšhaloša dilo tšela mokholo a re go a dītebe. Ke ile ka tšha bogweng, ka moswana wa gōna gwa tšoga gona le bjala. Bjale ga re dutšhi re e nwa bjala gwa tšwella Mampeule Mohlabe a swere mathēbā a mpedi. Bjale le lengwe e be e le la dipela le dītšhipa, le lengwe e le la dinkwe le dipela. Ke ge o re go tšhoka tšhelo ke go tšwenyega, nkabe ke rēka lethēbō la dinkwe. Bjale nna ke ge ke o kwa gore makholo o wa le nyaka o tšhoka tšha bo bedi. Ke butšišā morekišhi ke re ke bokaya a re ke ponto tšie ntharo, ke moka ke rēka ke tšeya ke go fa.

3051 Mothadiwa a tšwela pele le polabolo ya meropa. Bakeng tšha meropa o ile wa šekela kudu gore o tšhoka tšha diafeng a be o tšha napa o rēka. O botšhe gore meropa o e a-dimile ga Maphowase Tetane. Ke ge ke butšišā gore o re ke bokae. O re o re ke ponto dipudi tšie mpedi. Yōna mong wa meropa a fa ke nna tšhalete. Nna ke ile ka ntšha

ponto ka kanapeng yaka ka gofa. Ke tšona ditela
tšie we ka go gofa ka tšona.

3052 Maboya-boesa a gana a re nna a ke ditebe.
Nna ke na le mathêbô a mararo ka ngwahong waka
a dinkwe, a we ke ilego ka rêka ka noši ga mampule.
Bjale e be ke tša ba ke duma lethêbô ke iša ka e
e le gore ke naô. Mabapi le meropa ke ile ka e rêka
ka noši. Ke moka tšie we o dibolabolago a ke ditebe,
mola e be ke diteba e be ke tšo ntšha ka gofa.

3053 Batswadi ba mothadiwa ba re, o tšile a bola
gore ke reketsê makholo lethêbô la ponto tšie ntharo.
Ka moragô ke ge a e tša a bola gore ke file ma-
kholo ponto ya gorêka meropa. Bjale ra re o tšhinya
dilo, ra goma ra re ke gona o nyala. Nkô ga e
dupi, khanthe mosadi o tšilo tšhala.

3054 Butšišang dibaka ge nke yo mongwe wa bo-
na o ile a bôna dilo tšie we. Ba butšiša tša
bo mothadiwa tša re nna a ka dibôna. Ba goma
ba butšiša tša go tša tše a-mogêla tše fa ma-
kholo. Tša re nna e be ke tše gona mo gae, e be
ke ile makhoweng. Mosadi wa go a ditebe, mosadi a re
a ka dibôna. Maduma a bôna go ile gona iša

3055 Maboya-boesa a napa a phavela a-re a he di-
 tšhe. Mofhadiwa a-re le a kwa nna ke nyaka gore tša
 ka tša o kwa ke banna ba khoro. Bjale makhola wa
 gwe a-re tšhepela. Ke moka ba pulakana ba tša okwa-
 na.

3056 Ke mabaka a mo melato e tša begiwi ka tše-
 lo, e se tša pakaeno ba-re go ge ba tša a-mo-
 gēla molato, mmigi wa molato a ntšha tše
 ntšhanō ya mšieleng goba lesome. Khale molato
 o be o wa tšholwa, pele, e-re yo-we a jago
 ke molato a lefe, ke moka mo lefēlwa a tswa-
 lla khoro. Bjale Thebešeletšē a iša molato khorong
 ga Mothabe. Khoro ya ya ya a-mogēla mola-
 to wa gwe. Ba mmotšā gore ka tšatši la gore
 o wa nyakega, o tše le dihatse tša go. Ba roma
 motho go tšibiša Maboya-boesa. A ya a mo tšibi-
 ša gore ka tšatši la gore o wa nyake, le dihatse
 khorong ka molato wa go le mokhonyana.

3057 Ba ya khorong ka letšatši le we khoro ya
 go ba botša gore ba nyakega. Bjale mmudi wa
 lekhota a ēma pele ga lekhota, a-re morena lekho-
 ta la go tšomphega. Ke lekhopēla ditšebē tša go
 tšeletša ba fapani ba. Ka melomo ke le khopēla

go bolabola taba. Maboya-boesa o bitša ke khoro
ka baka la Thebešeletšē. Bjale Thebešeletšē motho
yo la o ilego o wa monyaka šo. Ke moka mmudi
wa lekhoša a dula fatše. Bjale ba fapani ba
begēla ba gabo. Nongana go lla e thobjago. O
ka thoma Thebešeletšē.

3058 Dipolabolo tša Thebešeletšē. A ēma pele ga
lekhoša, a re morena lekhoša la ba bina tou. Ke
nnete o bitša ke nna ka baka lafapano yaka
le yēna. Ke be ke tšē re moredi wa gwe bjale o
nthadile o tšeyane le go mongwe ~~more~~ monna.
Bjale dikhomo tša ka ba mphile ka moka le ditwa-
na tšē dingwe. Bjale ke fapana le makholo ka
lethêbô le meropa e mpedi, o re ga dišebe.
Lethêbô le ile la fišha le Mampoule mohlabe la di-
nhwe le dipela. Bjale ka thodiya ke makholo ge a še-
kela ka go nyaka go rêka, a thoka šha go rêka.
Ke ge ke ntšha diponto tšē ntharo ke morêhela. Me-
ropa le yōna ke mo file ponto a ya a fa mapho-
wase Tselane, ka go kwa dišekelo tša makholo. Ke
moka ke feditšē ba bina tou.

3059 Maboya-boesa morena lekhoša la ba bina
tou. Ke nnete ke fapana le mokhonyana ka tšonu
dilo tšē we a šetšego a dibadile. Ke nnete ke

a digana ka baka la gore a ke ditebe. Iše we ke ditebago a ka mo tswenya. Ke bile ka lebala go bala tše dingwe, a nkhopotša ka ntšha ka mofa. Ke moka ke feditšē lekhota.

3060 Diša tša motswinye ge dišha tšiki o lekiša go butšetša tša go šita, wa khona o dilešetša. Khoro ya leka ka maatša go gapeletša morešibê gore o wa diteba ntšha dilo tša motho yo we o mo fê. Makholo a re ke a kwa a ke game go ntšha, ke a šitwa go le fa tšelo tše ke tša tše tebege. Taba ya bo bedi dilo ka moka tša mokhonyana o be a ša tše a e fa nna ka tšeata tša gwe, ke be ke e fa ke tšebaka tša gwe. Ditaba di a kwala a re kweng tšebaka.

3061 Dipolabolo tša tšebuka. (maditšele.) Moradi a ke a êma ka maoto mo a bolabola khorong, a ka fenola banna. O bolabola a dutšiša fatše. Pele ga go a thomê go bolabola o wa kwatama a loša lekhota, a khona a thoma go bolabola. Bjale o ile a dira ka mokhwa o we. Tšebaka tša re dilo ka moka tše we ke ditebago ba mo lefetšē. Bjale tše a belaelayo ka tšona nna a ka dibōna, ka goriale mo we a ke ditebe. Ke moka a fetša polabolo ya gwe.

3062 Diputšišo tšā khoro gōdimu ga mokhonyana. Pele ga gore e mmutšiše, ya butšiša gore a gona motho yo mongwe yo we a ilego a bōna ge mokhonyana a e fa makholo wa gwe. A gwa ha gwa ba le motho yo we a ilego a the kutulla. Bjale wena mokhonyana o diretseng ge o e fa makholo wa go ha theko ka nte le thebaka. Thebaka the be the ile makhweng. Ge the be the ile makhweng, maduma o ile wa dumediša ka noši. Aowa ke ile ka roma moati wa monna wa thebaka gwa ba yēna a dumedišago. Ke nnete khoši ya tšoga ngwe e a šala. Bjale o diretseng ge o the moše a ya a fa makholo wago. Ke baka la tšhvegō le go the thebe gore ba ta theka. Le gona ke dirile ke bjala.

3063 Khoro ya a tholēla makholo ya bōna mokhonyana phošo. Khoro ya ve go mokhonyana o re a tšidiša maaka, dilo tše we le ge o mo file o no mo fa, ka baka la gore thebaka a the ditebe. Tšwanng ha gare ga lekhofa ke moka ba tšwa. Bjale bare go mokhonyana e ya bonyela mpja, ke moka a ya. A re ge a le kowa ba nyela mpja a roma thebaka the go botša khoro gore ke e pona phošo. Thaya the botša khoro, Khoro ya ve thepela o mmutšiše re mo nyaka dipudi tše pedi tšā go tšwella khoro. Thaya the mmutšiša. Bjale mokhonyana.

881

K34/82

a re go loba ga bedi nka the ke ka go khona. Ka go-
riale mowe a gana go ntšha dipudi tše we. Ba
mmotša gore ka moswana o ditšhe, wa tšhoka go di-
tšha, re tšilo the khêthela.

3064 Khoro ya ya ya gapa dipudi tše ntharo godimu
ga tše pedi. Mokhonyana a ya a dula a the ke a
iša dipudi tše la khoro ya go mmotša gore ka mo-
swana a ditšhe. O ile a e phosa ka gore tše tša
ka ba ka the ke ba gapa, yo a tšlogo gapa ke tša
wa naê fa the ka lerumu. Ka moswana wa tšatši le
la ya go mmotša gore a ditšhe, a the ke a ditšha,
dimpja tša mošate tšaya. Khoši a re ge leka hwetšā-
na a bolabola le baka la go kwala la mo a tšha tš-
ši di tefa tšela.

3065 Dimpja tša mošate ge difithile, tša bolabola
naê ga boše. Bjale a the ke a bolabola ga boše, a
re tša ka a ke nyake mo le gapa. Ba re re fe
dipudi tšela re tšogê, a re nka the ke ka le fa.
Ba re bjale ge o gana ro bula lešaka ra digapa.
Monna a kitima a tšena ka ngwakhong a tšeya le-
rumu, a kitima a êma lešakeng la dipudi. Dimpja
tša mošate tša bōna ga boše gore monna o na le
manganga. Ke moka baya šakeng la dipudi, ba fitha
ba bula lešaka ba gapa dipudi tše we ntharo. Bu

mo tšogela a no emiša lerumu la gwe.

3066 Di ile tša bolaiwa ka moka ga tšona. Ka moragô ga mo ba digapile, a le-ka gore o wa ba rakiša ku mesebê. Bona a ba ka ba mogadima, ba ile ba tšwela pele le godigapa. Ba fitša na tšo khorong ya mošute. Ba bega khoši ka mokhwa o we ba gapitego le pudi ya boraro. Khoši ya re manganga a ja a lle mong wa ôna. A di bolaiwe ka moka ga tšona. Ke moka ba dibolaya. Dipudi tše pedi tša a peiwa khorong, ya stowe ya ya ka lapeng la mahumagadi. Tšela tša lewa khorong ke dimpja tša mošute. Ke moka molato wa Thebešeletše le Maboya-boesa wa fêla.

3067(b) Thebešeletše a ya a lwa le Maboya-boesa. Ka moragô ga polaô ya dipudi tša gwe, a kwa boṭho-ko kudu. Ga mmôgô le go loba ga dilo tša gwe. A re dilobisitše ke moka maholo. Ke ge a tšena ka ntong a tšeya lerumu la gwe le magagune. A botša ba gue gore lehono ke nyaha go-hwa ke latela dilo tša ka. Ba kilo tšeya ba magane-tša a tše ke a bakwa. Ke ge a wêla tšela a yo fitša moteng wa Maboya-boesa.

3068 Ba rêmāna ka di-lêpê tōa bo magagane. Ma-
 boya-boesa o ile go ~~gona~~ mmāna a tšwella a tšwele
 lerumu le magagane, a tšoga khorong ka lebelo, a
 fitša a tšena ka ngwaka, a tšeya tša gwe di tša-
 bani. O ile ge a re a wa tšwa a hwetšana a
 mo tibetše mo-lomong wa ntō. A re ke tša bōna
 ka mo o tšwago. Lehono ke nyuka go go poma mare-
 pa bjale ka ge lenna a pumile dilo tša ka. Ma-
 kholo wa gwe a tšitwa go tšwa ka ngwakhong. Bja-
 le a re o tšeya mollo wa gore a tše a mo tšhu-
 belle ka ngwakhong. A sola a tšwa ka ngwakhong
 a ēma nte. O ile ge a tša re o wa boya, mong
 wa moše a mo ga-tšanetša, a morēma ka magane
 tše-faka, yo la mmaha ntwa le yēna a moremabo.
 Ke moka ba thomile go rēmāna ka digale. Banna ba
 fitša ba la molanya ntwa e we ya digale.

3069 Maboya-boesa a isa molato khorony. Ba
 khoro ba a-mogēla molato o we. Ba botša mmi-
 gi gore o tša boya ka moswana. Ba roma pa-
 mpanyane ya ya go bitša Thebešeletše. Morumiwa
 a ya a mmitša. Bjale a re go morumiwa ba ile
 ke tše neng, a re baile ke tše nago. Robolabola
 lehono, tšowa ka moswana. go lukile lenna ke
 tša ba gōna ka moswana ke ne le ba gešu. ke
 moka a mo tšogēla. A ya a botša morena gore
 o itše o tša tša ka moswana, o tša botša ba

gabo. Khoši ya re go lukite ngwanaha.

3070 Ka motswana ba fa ba gathana khorong. Lekho-
 ̧a a le dule ga bo̧e, ba melato kolobê ̧ase gori-
 ale ke mmudi wa lekho̧a. Bjale ba dira ka mokhwa
 o we a bolabotšego ka ôna. A goma a re, lekhopê-
 lwa di̧ebê le meloma, gona le molato mo, ke molato
 wa bagale. Bjale Maboya-boesa motho yola o mo
 nyakago šo. Wena o nyaha ke yo. Bjale Maboya-
 boesa o ka bolabola.

3071 Dipolabolo tša Maboya-boesa. Morena lekho̧a.
 Nna ga gona mantšu a we nka bolabolago, ka baka
 la gore a ke ̧ebe molato waka le yêna. Ke filore
 ke dutši khorong yaka ka bôna a ̧i̧ha a tswere
 lerumu le magagane. Ke ge ke ̧oga ko dula ka
 ngwahong waka. Ka morago ga mo we, ke ge a ȩa
 a nthibeletša. A re go nna o nyaha go mpomu ma-
 ̧hepa bjale ka ge le nna ke mo pumile ma̧hepa.
 Nna a ka ka ka mo̧etša, ̧helo ̧ha go dira gore ke
 mo̧hohômêlê, ke go kwa mo a re o tšeya mollo
 wa go ̧a go ntšhubella ka ngwahong. Ke ge ke
 tšeya tša ka di̧habani ke tšwa ka ngwahong ke
 ̧ilo lwa naê. Ke moka re gobatšana ka ôna mokhwa
 o. Thobêla lekho̧a la ba bina ̧ou.

K34/82

3072 Dipolabolo tša Thebešeletšē. Morena lekhoṭa la ba bina ṭou. Ke nnete go bjale ka ge a bolabotšē. Ke be ke ile gore a mphē dilo tša ka, bjale a gana. Ka bōna gore goṭhwa ke bolabola ka molomo di-atšwenya, bo haone ke gore ke mmolaē. O diya ntšhita nna mang e be ke nyaka gobolaya, ka poma mathepa bjule ka ge le nna a mplumile. Ba-khoro ba nthopetšē diruwa tša ka le nna e be ke nyaka go thopa. Ke moka ke feditšē lekhoṭa.

3073 Noga ga e latellwe moleteng wa yōna. Thebešeletšē o na lephošo, goiale ke lekhoṭa. Molato o ile wa a ṭholwa wa ṭhoka diṭhatšē tša go moṭhatsetša. Ba mmotša gore a ē banyela mpja. A ya bonyela mpja. O ile ge a le mo we a roma motho wa go botša khoro gore ke e pōna molato. Bjale bare a ntšhe khomo le pudi. Iha goma ṭha ya ṭha mmotša. A dumēla go ntšha khomo le pudi. Bjale khoro ya mmotša gore ka moswana a diṭišē.

3074 Ka moswana a diṭiša. Ka moragō ga mo a diṭišitšē, ba mmotša gore molato wa go offedile. We ṭhe ke wa boeletša taba e. Molato wa fēla o fedile. Ke moka molato wa fēla o e ṭa mo we. Khomo ya bolaiwa ga mmōgō le pudi. Dilo tša molato a ba ruwi, diṭihela tšhego. Ke muano

881

K34/82

1417

a go ja.

3075 Ba geno ge ba ka go thoya dilo tšū go di a loba. Ke gore ke motho wa go the kwane le bagabo. Mothang o na le taba, taba ya go le mo e lukile, ba fothinya. Le ge e le molato khoro e bōna gore motho yo o bolabola nnete, ka baka la ba geno ge ba ganetšā nnete ya go, khoro e ta kwa ba geno mo we ba bolabolago.

3076 Bjale ka moredi wa khašane a be a tšere ke Teku, a mothala. O ile a thala Teku ka baka la gore e be ba re ke mokolokoto. Ke gore go thoka bosna. Bjale monna yēna a bolabola gore o wa nkhanu ka gobane o robala le dikobō. Modivō wa bošego a o na bo thutse, bo thutse bja ōna ke go lla ngwana goba le thego ge ba le ka nzwakong.

3077 Thebaku tha go fa bo makholo dilo tšā go tšwa ga mokhongana ke Mogano. Khašene ke malome wa Teku. Bjale mosadi ga malome a bulošē, ba fa išā pōō. Bjale pōō e ile ya ya e gapa ke khomo tšē pedi. Di ile tšā feta mathong a Mogano, a di fetetšā gu makholo. Makholo a-mogēla pōō e we, a ba a e bolaya. Ke gore ba amogetšē motogolo wa bona.

3078 Ka moragô ga pôô ba-nyadi ba ta gonyala. Bjale ba dira mokhwa, ba raka thebaka thela the pele ba beya yo mongwe. Khašene moratho wa gwe ke Makobeng bjale Mogano ke mosadi wa Makobeng. Moratho wa Makobeng ke Maselo mosadi wa gwe ke Mathoke. Bakeng tha Mogano ba beya Mathoke. Ba-nyadi ge ba tile go nyala ba tšena ka thona the-baka tha ba-bedi. Ke moka ba ga-ka-ntšhitšie. Bjale ge papago ngwana a re molatokenge ke bôna thebaka the šele. Mmago bona gammôgô le dikhadi ba re yo re mmeilego yo o lukile. Bakhonyana le bona ba re mong thebaka tha rena the kae, ka gobane yo ga re mo thebe. Ba re o lukile yo no we. Dipelo tša bona tša the ke tša thaba, Khanetsano ya the ke ya ba gone.

3079 Banyadi ba nyala ka dikhomo tšieⁿ thano le dipudi tšie ntabe. Ga ba go ba gantšhu le tšie la tša gotšwa di gapa pôô ya ba dikhomo tšie mabala a nkhotwana. Ke gore go badiwa le yôna pôô ka gobane le yôna e tšene mongalong. Kobeng yo we elega Makobeng a bôna gore batšwadi ba gwe ba mo-thoile gammôgô le bo ngwanabo. Ke ge a tiya ngwaho wa gwe a toga a yo dula mmotoⁿ gwa mapantane.

881

K34/82

1419

3080 Moredi wa Khašane a tšā^{h ba} le Ramokwe. O tšhabile naē ka baka la gore o ile a kwana le batwadi ba mosadi. Ba mmotša gore ngwana wa bona o wa tswenyega ka baka la gore monna yo a mo tšerego a še monna wa tšelo ke tšhe gōlē. Bjale ka baka la bogōlē bjo we bja gwe o dula a tswenya ngwana wa rena, o re o gana le malaō. Ke moka a nyala moredi wa bona ka lerome la dikhomo le dikhomo tše mpedi dinago le dipudi tše dipethago menwana mpedi.

3081 Khašene o be a tšōyane le batwadi ba we gammōgō le dikhaitšedi tšā gwe. Ka moragō ga mo moredi wa Khašane a bikhile ke moṭogolo wa gwe ngwana wa Mōrē yo we e lego khaitšedi ya Khašane. Ba thōma go tšōya Khašane ka baka la gore ba dumēla gore mosadi o gana monna. Mmago Khašane a ēma le baredi ba gwe.

3082 Dikhaitšedi tšā Khašane ka moka ga bona ke bo poya bogadi. Mōrē le matšale ba boile magadi a bona ba tšile ba dutšhi lapeng la mmago bona. Pele ga gore moredi wa Khašene a tšhale, a dira gore ka tšwe ka gare ga mo-tše. Ba tšwa ba ya ba aga moṭe wa bona o we ba rego ke Thobjaneng. Khašane le yēna a tšogela mmagwe a ya aga wa gagwe moṭe ka baka la go

K34/82

the kwane le ~~mama~~ mmagwe. Bjale mohlhehlo a šala le morwa wa lekhotwane. ke ga go le bjale kwano a ya ka ya ba gōna ma-gareng a bona. Khasāne ke le šele, Makobeng le yēna ke le šele.

3083 Batho ba thanogēla nnete ya bona, ka ba-ka la go thoka kwano ka moragō ga mo mopedi wa Khasāne a tšhabile le yo mongwe, bjale a tšilo nyala. A bitša ba gabo gammōgō le dikhaitšedi tša gwe gore ba tē go mo phōphēla. Baile ba gana go ša le yēna mmago Khasāne a gana. Motho yo we a go ya ke Makobeng. Ba ile ba phōphēla ba le ba ba bedi. Makhonyana yo we morwa o ile a nyala ka lesome la dikhomo le dikhomo tšepedi dinago le dipudi tšentabe.

3084 Khasāne a roma thebaka ga khaitšedi ya gwe Mōrē, the gore a e khopolēle. Mōrē a fetola morumiwa gore thepela o mmotša ka tšatši la gore ke nna yo we ke a ša. Le nna ke the botša ba gešu ba bogadi bja ka. Ke moka a tšama a ba botša. Mothadiwa ka thebaka the thengwe o wa tswadišetsa, o bola le dilo tše we a se se sugo a fa makholo wa gwe.

881

K34/82

1421

3085 Ke nnete batho ba ja-molanya ke dibaka.
 Ge ba nyaka go go gobaša ga gona thelo, ba fo
 go gobaša. Ka baka la gore ba ta kwana le mo-
 thadiwa gore o no bala dikhomo tše dintši, re-
 na re ta no re re di bone, o ta ba a go fa.

3086 Letšatši la go e khopolêla la fiša. Kona-
 nang tša go ja taba mpe le botšane. Papago ngwa-
 na a goma a ya a botša mmagwe le baratho
 ba gwe, gore ba te ba bônê ge a e fa khaitšê-
 di ya gwe mesebjana ya gwe. Lekhôtwane le
 mmagô bona ba the ke ba ya, gwa ya Makobeng.
 Bjale mosadi wa Makobeng a gana go ya ka baka
 la gore ba montšhitšê ba baheng. Thebaka tha
 bo bedi monna a mo gantšha. Bjale mothadiwa
 o fišhile o nyaka dikhomo tša gwe.

3087 Ba bolabotšê le mothadiwa gore a re o nyetšê
 ka lesome la dikhomo le tswetši, dipudi a the ke a
 tswadišetša. Mothadiwa a re tšatši le fetša gōdimu
 nna mphê tša ka ke togê. Makholo wa gwe a re
 o wa kwala, ke lebeletšê ba gešu, ba mmakatsū
 a ba bōnalê. Re e fê bjale ka ge re go file
 the baka tha go botšū ba geno. Ke moha a re
 mpošeng gore le nyetšê ka dikhomo tše hae. Ba
 re dikhomo naka ke lesome la dikhomo le dikhomo

881

K34/82

1422

tše mpedi dinago le dipudi tše ntabe.

3088 Khašane a gana, a re lesome la dikhomo le khomo tše pedi a ke diṭebe, ke ṭeba fêla dikhomo tša mabula a nhokotwana dinago le dipudi tše ntabe. Moṭhadiwa a re di a kwala, o ka re tše we wena o diṭebago o re fê tšona. Tše we o ṭha diṭebego re ṭa dibōna mathong. Ke moka a ntšha tše we yēna mong a re go o wa diṭeba a ba fa. Ba re go yēna tše re a dibōna, bjale molato wa go, go setšhe dikhomo tše diṭe. Ke a le kwa fêla tše a ke diṭebe. Bjale ka go di re diṭebe ga go, o ṭhe ke wa makala ge o bitšha ke ba melomo ya dikwabêlo. A re aowa nku ṭhe ke ka mahala. Ke moka ba gapa dikhomo tša bona ba ṭoga.

3089 Ba iša ditaba khorong ya ga Moṭhabê. Ba re go fiṭha gae ba ~~ba~~ rera go iša ditaba khorong, ke ge ba o kwana mo we moerong wa bona ba iša ditaba khorong. Khoro ya ya ya amogêla molato. Ke pakeno molato o bigiwa ka pudi. Bjale bu khoro bu re a ntšhe pudi ya go bega molato, ke moka a ntšha. Morumiwa o lifiwa ke go we a ilego go mmitšha ka lefakorong. Ba motšha gore ṭhepela o ṭa boya ka moswana. Ba roma pa-mpanyana go ṭibišha Khašane. Khašane a tšama a botšha ba gabo. Ba mmitšha gore ba ṭaya.

881
Ka nnete khorong ba ile baya.

K34/82

3090 Letšatši la katholo Ka lona le tsatši le we ba ile ba ya gwa šala Mogano. Mathoke o ile a ya. Lekhoṭa ka madulo ka melato ka madulo goia- le ke mmudi wa lekhoṭa. Ba dula ka mokhwa o we a ba botšogo ka šona. Ke moka a bula lekhoṭa la thōma go bolabola. Pele ga gore le bolabolē ba ga- fēla ba fapani gore ba thōmē go bolabola.

3091 Dipolabolo tša Teka. A ēma pele ga lekho- ṭa, a re morena lekhoṭa la ba bina tou. Ke tile mo khorong ka go fapana le malome. Ke be ke tšoe- re moredi wa gwe bjale o nthadile. Dikhomo tše dingwe o ditšere, o mphile fēla dikhomo tša ma- bala a nkokotwana le dipudi tša ntabe. Mabapi le dipudi tšona o mphile ka moka bjale o gana dikhomo tše di nne. Ke lona le baka le we ke tile- go ka lona mo khorong. Ke moka ke feditšē lekho- ṭa.

3092 Khašane a bolabola tša gwe dipolabolo pele ga lekhoṭa. Morena lekhoṭa, ke nnete ke fapana le yo motogolo ka baka la dikhomo tše di nne. Di- khomo tše we a ke ditebe. La mathōmō o ile

881

K34/82

a tšā pōō e tšwa e gapa ke dikhomo tšē mpedi
 Bjale tšatši la monyalo o ile a nyala ka dikhomo
 tšē nthano le dipudi tšē ntabe. Bjale dilo tšē we
 ka moka ga tšona ke mo file, ke šita go mo fa di-
 khomo tšē we ke tšha ditebego. Ke moka ke feditšē
 lekhoša.

3093 Mathoke ke tšebaka tšha bo bedi. Re a loša
 ba bina tšou. ~~Kna mabapi~~ le pōō a ke tšebe tšelo,
 ke tšeba tšū mo nyalo. Dikhomo tšā mo nyalo ke ile
 ka bōna dikhomo tšē nthano le dipudi tšē ntabe.
 Ke moka ke tšē we ka go di bōna. Še a riale a
 fetšā polabolo ya gwe.

3094 Lekhoša bjale pōō e ile ya amogēla ke
 ke mang ka baka la gore tšebaka a tšhe tšebe. Teka
 a re ka lebaka le we tšebaka e be e le Mogano.
 Bjale Mogano o kae. Makhalangake ke mmago Khasūne
 a phakišā go fetola. A re o wa ba-bja. Bjale
 ditaba ka moka re a diteba. Ngwana yo waka
 o diyoba le manganga dikhomo tšē we o wa di-
 teba. Khoro ya re ke wena khogo twadi o ke o
 nape o bolabole ga boše ka mokhwa o we diteba-
 go ka bōna. Ba mo fa tšebaka tšha gore a bolabo-
 lē.

3095 Dipolabolo tša Makhalangake ka bo-řalo. Dikhomo tše we Khařane o wa diřeba o mmakatsša ge a di ganetsše. La mathômô o ile a ya a khopêla khomo bana ba gwe ba řitega, ba mofa khomo e we, a řhêla řala ka yôna. Khomo ya bo bedi moredi wa gwe o ile a utswa khogo mong wa yôna a re ke molato, a ba lefê ka khomo wa lefa ka khomo e ba gobu ba no e be ya řakeng la go ba řhe řu ba go ga řhêla yôna. Ka moragô ga mo o lifile wa khôna o e ya go ba řibiřa, ba re a gona taba. Khomo ya boraro o ile wa e khopêla ya go lefa molato wago wa goutswa pudi. Ka moragô ga mo we ke ge ba řiřa khomo ya pôô e tšwa e gapa ke dikhomo tše mpedi. Mo nyalong ba ile ba ntšha dikhomo tše nthano le dipudi tše utabe. Khomo e ngwe ke ya go fa ngaka ya go bôřêla moradi wa go. Ke moka ke yôna thoto ya ga Thekhoka.

3096 Dilo tše we e be diřiřwa ka řhebaka, aowa yêna o be a fo ya a kolota ke moka a e řa a mpořa. Bjale gona le yo mongwe yowe a řebago bjale ka yo mmagwe. Moratho wa Khařane Marelô a dumelana le polabolo ya mmagwe. Makobeng a re nna e be ke řhe gôna mo gae. Melato e we mma a e boletšego yôna ke řile ka e kwa bjale ke řitwa gore dikhomo tša go e lefa dibe di-řwa ga Thekhoka.

3097 Khoro ya re go Khašane ge gona le maehuto o ka bolabola gapê. A re morena dikhomo tše we dibalabadiwago, ke dikhomo tše ba go nyala ka tšona Tša goya go adima a ke ditebe. A ke re motho ge a-dimile thelo ga yo morogwe o boya bothatse bja gore ka morwana a the ke a thanoga. Bjale wena khogo tswadi, dikhomo tše we e be ba fo fana ka ba bedi. Ge a e ya o be a mpotša ge a tšo boya le gona a mpotša. Teka o be o no moša o le nnozi, ke be ke tšibša rangwane ke moka re mo šupê. Bakeng tša mogano, ka moka ba dumelana gore ba tšwa ba gupa pōo ka khomo tše mpedi. Bjale tše ba fapanago ka tšona a dina tšebaka.

3098 Bjale ditaba tša ga fêlwa lekhoša gore ba dišhahune. Lekhoša la re felo mo a re kwešiši ga boše ka baka la dikhomo tša go fana ka tsufing. Bjale ka theko e ngwe re bulêga ditšêbê ka baka la gore ba gabô ba diteba. Ka baka lewe Khašene o temile ke ba gabô o swanetšê gontšha dikhomo tše we a fê mothadiwa. Khomo ya go tšwa namane ga e gōna. Ka goriale mo we dipolabolo tša mmagwe di a kwala o bolabola nnete, ka gobane o šupa le ditela tše we tša go tšepela ka tšona. Ditaba a diê tšhelepeng rena re bōna Khašune molato.

3099 Thelepe t̄ha re Khašane a ntšhe khomo tšewe dinê le khomo ya manganga t̄haa a bana. Le ge a bolabola nnete rena re ka t̄he ke ra diteba ka baka la gore molato o t̄emile ke batswadi. Ge batswadi ba diteba le ge t̄hebaka t̄he t̄he gōna ke molato. Thepela-
ng le mmotšê ka mokhwa o we. Bjale ba ya ba mmotšê ka mokhwa o we t̄helepe t̄he remilego ka gōna.

3100 Khašane a ya bo-nyela mpja, a e tumêla molato. Ge a le kowa bo-nyela mpja a roma motho gore t̄hepela o botšê ba khoro ke dumêla molato fêla ka baka la t̄he t̄emô t̄ha ba gešû. Ba mo fa le-tšutšî la go tšîša ditefa. Ke moka a bula difate a t̄oga.

3101 A tšîša dikhomo tšela ba gore a dišîšê ka letšutšî le la ba go mmotšê lona. Ke moka ba re molato wa go o fedile. Ba roma motho wa go bitšê mothadiwa. A ya a boya naê. Ba mo šupa dikhomo tšê gwe. A ntšha khomo ka e ntowe a tswalla khoro ka yōna. A gapa khomo tšê ntha-ro. Ke moka molato wa bona wa fêla o e t̄a mo we.

Temana ya 14: Bokunyata ba thebaka.

3102 Dibaka diwanetše go ba pedi ka baka la gore ba tšhaba go kungwa. Ge thebaka e le ka the thii (ntowe) ge e le thuhu a ka no uta dilo tše dingwe tša bakhonyana le ge a dišeba a re a dišebe. Ke baka le cue go diriwago gore dibaka dibe pedi. E šita le ga go le bjale yo la ge a nyaka go emella ba bangwe o ngwana, ke moka ya ba kha-netšano ya dibaka. Bjale mowe ke taba e we ba nna ba ta tšwago kudumela, ka baka la kha-netšano ya dibaka. Tha bo makhonyana the e ma le makhonyana, tha bo makholo le thona the e ma le makholo. Ke khopa nnee ge e le khopi ga e tšibiwi mo we ya nwago. Khagana e wa ka ma-thong, wa nnete a ka the ke a fenyu ke wa maaka.

3103 Dilo mo diya bogweng di thepela ka ditela tša tšona. Ka ditela tše we tša tšona, a re ditela tša the phiri, ke ditela tše we dišibiwa-go. Ka go riale mo we go ba la-molu ke go ya-ka go teba mo dirō wa the thengwe le the thengwe. gōna mo we ba ta hwetšana yo a nago le nnete. Ka nte le mo we gōna le ngakeng ba ka ya, ya ba yōna yo ba lamolanyago. Bale ka Khašane le batswadi, ge ba manyamolla ka go moatiše-

881

K34/82

1429

tšā dikhomo tšē we a tšā ditebego. Ke baka la gore ke pakaeno mola e be e tšale tšegale e ka be baile ba ya ngukeng.

3104 Bjale ka Makello le Theele Malesa. Makello ke wa ga mongale bjale papa gwe e be e le Makoukwane a hwa moja lefa zwa šala yo we morwee. Mmagwe ke Thokwane yēna a šala. Bjale Makello a tšeya moradi ba re ke Maganone. Khaitšedi ya Makello ke Malokweng yo we a goba a kwā^{ne} le Theele ka tšeano. Bjale a tšhaba le mothoka yo mongwe ba re ke wa ga Seakole. Mothoka yo we o ile ko bega batswadi bjale batswadi ba re mpeša a re morate. The nthokana tše we tšā triēlega.

3105 Tha boiša mošetsana ga gabo. The nthokana tše we e be tše bereka khaufri le mo nageng ya gešū. Ba ile ge ba tšela no-ka ya morola tšā re ba o tšepela ke tšilo go hwetša. Mo furiwa a na maano maano a na le mo furi. Ke moka a ba a tšepela. The nthokana tšā namēla paesekela ya tšona tšā tšhaba ka yōna. Malokweng a mo ēmēla a bōna a tšā mmone. Ka baka la go boifa go ya ka gae, a utama mo we go fišhēla le tšufi le tšwara. Ke moka a ya a tšena ka moteng wa ga Pōpēla, ya ba bona ba moiša go ka gae.

3106 Malokweng ke moka o thadile Theele o nyaha go fo dula lapeng la mmagwe. Batswadi ba ile ba lifisa mothoka yo we dikhomo tše nne khorong ya khoši ya gwe Mohlaba. Ka moragô ga tefo e we ba re ba mo isa bogadi a napa a gana. A re ge e le go tšewa dimpaletšê bokaone ke go fo dula lapeng la mma. Ba kilo tšeya go tiya gore kotse mothomong o ta o kwa go baba a ya, a napa a gana. Bjale ba ntšha mathô ba mo lebella.

3107 Malokweng o ile a dula lebaka le letelele a le lapeng la mmagwe. Monna yo we a go ba a mo tšeya a no fêla a e ta, le go mo lebella a tšha mo lebelle, ka gobane bare go lebella motho ke go morata. O ile a dira lebaka la mengwaga e mpedi. Bjale malesa a fêla pelo a re ke nyaha dikhomo tšê ka. Batho ba ile ba mokwêla ba re o wa kwala ka baka la gore o filo šala a le noši, ditšhaka tšê ka moka ba na le basadi ba bona.

3108 Monyalo wa malesa dikhomo naka ke khomo tšê ntšhupa, ya go šupulla ke tšhalete diponto tšê tharo. Ge ba phatšhagantšha le tšhalete e we ya ba dikhomo tšê mabala a nkokotwana le dipudi tšê ncharo. Ditšhalete tšê a go ba a fêla a tšê ke di-

881

K34/82

ponto tše nthano. Ge e gobana le e la ba re go ke khomo ke lesome la diponto tše mabala a nkohotwana.

3109 Malesa a ya a gupa dikhomo naka tše ntšhupa le dipudi tše nthano dinago le diponto tše dinē le lesome la maseleeny. A ba botša gore go šetšē diponto tše ntharo le lesome. Ba gana ba re tše we a re dišebe. Thebaka e be e le magano mo-gatšā Make-lio. Ke tšhona mong tše we ba theletšāgo tšhona kudu ka gobane di re go tšoga matsogong ga tšhona tšā ya ga mahholo. Tha kowa ga bo morogana e le matsabole. Bjale tšhebaka tšha kowa ga bo mahholo tšha re a ka di bōna. Thela tšha re ke di bone. Ba palakana ba fupane ka baka la tšhalete e we.

3110 Malesa a iša ditaba khorong ya ga Mothabe. Ba khoro ba ya ba amogela ditaba. Ba mmotša gore ka tšatši la gore ~~ke rena ba we re letše~~. Ke moka ba rena motho go tšibiša ba ga Mongale. A ya a ba botša gore ka tšatši la gore le a nya-kega ka khorong ka molato wa ga Malesa. Ba re di kwile. Ke moka a goma, a ya a botša tšhōi gore ke tšō ba botša.

3111 Ka lona letsatsi le la khoro ya go ba beela lona ba fitha ka lona. Bjale mmudi wa lekhoṭa a bula lekhoṭa. A begela ba fapani ka mokhwa wa molaō gammōgō le lona lekhoṭa. A goma a dula fathhe.

3112 Malesa a eṃa pele ga lekhoṭa a re morena lekhoṭa. Ke tile ma khorong ka go fapana le ba ga Mongale. Ke be ke tšeya moredi wa bona, bjale o re a tša nthata. Bjale ke ile gore ba mphē dikhomo tša ka ba mphile. Bjale re fapana gōdimu ga diponto tše ntharo, ba re a ba diṭebe. Diponto tše ntharo di ile tša šupulla ntšhupa. Lesome le lona ba gana ba re a ba leṭebe, kuanthe baile ba lefa molato wa yo a goba a mo apeela ge e be e le ngwale. Ke moka ke feditše.

3113 Dipolabolo tša Makello, morena lekhoṭa. Ke nnete khaitšedi yaka o ganne monna yo. Bjale a nyaka dikhomo tša gwe, ra hwetšane we o wa kwala. Dilo tša gwe ka moka re

mo file. Iše we a dibolabolago tšona a re di-
tebe morenu lekhota a dula fathe.

3114 Mmudi wa lekhota a re pele ga gore ba
di bolabolê, ditaba tša thalano di-atwengya mo kho-
rong. Ke riase ka baka la gore batho baša ba
bega ditaba tše we e lego tefêla, ka baka la gore
dibaka a di ditebe. Bjale re ša khopêla dibaka
gore dibolabolê. Ge a riase a dula fathe.

3115 Matrabo the-baka ša kowa ga bolesogana.
A loša lekhota ka moragô ga tošo a thôma go
bolabola. Dilo tše ba ile ba ntšhupa tšona ge
di išwa bogweng. Ke bolabola pono ya mathô e šhe-
go fa. The we ke ilego ka fa thebaka ša fa ba
ga makholo ke lesome la mašeleny a go tefêla mo
apeedi wa mothepa mo a be a bolle.

3116 Maganong thebaka ša bogweng. Nna dilo
tše we ba dibolabolago a ke ditebe, tše we ke
ditebago ke dibolabotše ka moka ga tšona, bu bu
file. Bjale go fo bolabola thelo the ke ša the
tebego uha lema pelo. Ke moka ke feditše.

3117 Ditaba tša la~~th~~hêlwa dimpjeng tša mo~~ra~~te. Ma-
trabolê ke mosadi wa mogolo wa mo~~th~~hadiwa bjale
Magano le yêna ke mosadi wa mogolo wa mo~~th~~hadi.
Taba ya mohuta o a še taba, ~~thebuka~~ goba
dibaka go swanetše go ba batho ba šele. Bjale
ka mokhwa o, ga go kwale, ka baka la gore
~~the~~-baka tša ga Malesa a tša fa ~~thebuka~~
tša bogadi ka ~~lets~~ta tšona. Bjale Magano
o ve a dibona. Ka go riale mo we le re tši-
pidiša letšufing.

3118 Lekho~~ta~~ la bôna Malesa phôšô. Malesa o bi-
gile maha, ka mokhwa o we go šetšego go tša-
lušitišwe ka mo gôdimu. Re a go bôna gore o li-
kiša go bolabola nnete ya go bjale nnete ya
go ke le fêla, ka baka la dibaka ka gobane a
tša di bôna. Molaô o wa o tšeba tšepela bo
nyela mpja.

3119 Malesa a ya bo nyela mpja. Bjale a ro-
ma motho wa go botša lekho~~ta~~, gore tšepela
o ba botše ge e le go loba ke lobile, ka baka la
kemelano ya bona, ke e pona phôšô ya go bega

881

K34/82

1435

maha a we ke fiwago ke dibaka. Thebaka thaya
tha bolabola mantšu a we a bolabotšego ke Malesa.

3120 Lekhoṭa la re thepela o mmoṭie a tswalle
khoro ka dipudi tše mpedi. Thaya tha mmoṭie ka
mekhava o we. Malesa a ntšha pudi tše mpedi. Mo-
lato wa bona wa ~~fela~~ e ta mowe. Go ja
monna a še go mo fetša go riale ke Malesa.

3121 Bokunyata ga bo diṭi ke makholo fēla le makhonya-
na o wa dira. Bjale ga makhonyana a yo dira bo-
kunyata ga makholo wa gwe o wa thōma a kwana
le dibaka ka the- a ta kobong. Gōna bo fora bja gwe
bo ta fetoga ya ba nnete.

3122 Bjale ka Masete le Moṭhabe. Moredi wa Moṭha-
be o be a tiere ke Matšurutšela bjale a thala
a na le bana ba basetsana ka bararo le moṭhanke-
na. Bana ba ba bedi ba ṭoga le mmago bona,
gwa šala wa moṭhankana le wa moetra. Ba šala
ba fetugile ditšuwana lapeng la mmagō bona.

3123 Mokhanyana a nyuka dikhomo ga mokholo wa gwe. Mothabe a re ngwana wa khoro a ke a thala, re sa yo mmitša a boya bogadi. Ba ya ba dira bjale ba mmitša a boya, ba ya ba motogêla bogadi. Letšatši a laka la dihêla a le mo we bogadi o ile a goma a boêla mo we monneng yo we a go tihaba naê. Ba leka go tiya ka mokhwa o we ba ka khona go, ba mmitša gore a aule bogadi. Tse we ka moka ga tšona tša the ke tša ba thusa.

3124 Ba ga Mothabe ba the tema ka noši ka go beya letoho la noga. Ba ile ba re go bona moedi wa bona a ba sitile go boya bogadi, ba re swanetše go tšhoša motšhabiši ka gore Masete o nyetše ka lesome la dikhomo le khomo tše pedi dingoo le diponto tše lesome le ntabe le dipudi tše lesome. Ka go riale mo we bona beng ba re ba tšhoša motšhabiši gore o ta buša ngwana wa bona bogadi. Taba ya bo bedi ba bolabola taba e we ba le ka khorong ya mothadiwa. Le ge ba ile ba dira gore ba tšhoša mothadiši ka tobo le we la noga, a the ke a mmuisa. A re a the ke the twara ke tau tša lopêla nkwe, nkwe e le thelo the thengane.

3125 Moradi o nyadiwa lapeng la mmagwe go riale ke ba ga Masete ba fetola the-baka tha mothadiši. Bjale ba ga Mothabe ba boela ka gae ga bona gammogō le mokhonyana yo moswa. Mokhonyana yo we ke mathinyi wa malapa a batho a na dikhomo tša go nyala. Bjale ba Mothabe ba re go mokhonyana yo we moswa a nyale, re fe mothadiwa dikhomo tša gwe. A nyala ka lesome la dikhomo fêla le dipudi tše utabe dinago le lesome la diponto. Ba leka gore a ntšhe go feta mo a ntšitšego tša tšoha.

3126 A go gopdwê gore mokhonyana yola wa pele o ile a nyadina nyala ka bokae. Ba ile ge ba bala ba hwetsana gore dikhomo naha ke dikhomo tša mabala a ntsokotwana, dipudi ke dipudi tše ntharo dinago le diponto tše lesome le diponto tše dinê. Motho yo mongwe a re direng tša boela moragō, ga ntho tšatši le la ka kowa ga Masete le badile tše dintši. Ba re o wa kwala, tše we e be re fo bolabola fêla, re tšhoša mothadiši gore a ka tšeke a dikhona. Diakwala ba bina tšou.

881

K34/82

1438

3127 Ba ga Masete ba e khopolêlê goriale ke ba ga makhola. Bjale morumiwa a ya a botša ba ga Masete gore ba ga Mothabe ba re e khopoleleng. Ba re thepela o ba botše re the botšana, ka tšatši la gore ke rena ba we. Ke moka the goma the ya the bola mantšu a we. Komana dula o bapilwe the ka ganong ga komana goba dira the tuka mollo. Goriale ke monna yo la a gore ka tšatši le la le ile la bala ka buntši le hono direng di boêla moragô. A re go bona ke theema le the beng ka dipelong tša lena. A ba ka ba šetša polabolo ya gwe.

3128 Ba ga Masete ba gapa dikhomo tša mabala a mpedi, dipudi tše ntharo le tšalete ya lesome la diponto dinago le diponto tše dinê. Bjale bure tše re a dibôna, re the le nyaka dikhomo dinê dinago le diponto tše mpedi. Bjale bakhonyana ba phutše khudu ka mpeng. Bo makhola ba thôma go gopola theema the monna yo la. Ba re monna wa ga Masete go pateletšana ga go boše, tše we o dibolabola go a re dišebe. A re le a dišeba ke lena le nyakago go mpateletšago.

3129 Monna o gapeletša ba ga makholo wa gwe go tšeba dikhomo tšē we ba tša ditebego. Ka moragō ga mo ba mofile dikhomo tšē we bona ba ditebago, a tšeya le bana ba la ba gwe a tšoga ka bona. Bjale a re dikhomo tšē we tša ka ke a dinyaha. Ba mo fetola ka gore tšē we re a šitwa go dintšā^h ka baka la gore a re ditebe. Gantše mothadiwa o ba tsene ~~fatše~~ ka dipolabolo tšē la ba go dibolabola kowa khorong ya ga Masete, o re-kile tšebaka ka khomo. O mmutšitšē gore ge o ile wa nkemella ke tša ga fa khomo ba dumelana. Bjale a re go ba ga makholo wa gwe, ka baka la gore le gana go mpha dikhomo tša ka le re a le ditebe, ke tša le iša khorong. Ba re diteba ke wena.

3130 Masete a sokologa a bega ditaba khorong ya ga Mothabe. Ditaba tša amogelwa. Monantso a e khamole, ba bitša Mašumu gore a tše a ba a tšholē. Mašumu a tša le diboledi tšē dingwe tša khoro ya gwe. Ka lona letšatši le we la kakholo ba fapani ba ba gona gammōgō le dibaka.

3131 Mothabe a êma pele ga lekhoṭa a re morena lekhoṭa la ba bina ṭou. Ke bitšitšie Mašumu gore a ṭe a re aṭholê ka baka la gore mona ntao a e khamole o gamola ke yo mongwe. Bjale Mašumu o bitšie ke nna ka mokhwa o ke šetšego ke ṭhalušitšie ka ôna. Mmigi wa ditaba ke Masete, o bigile ba ga Mothabe ka mokhwa o a fapanego na bo ka ôna. Morena bona beng ba ṭa ba ba laudiša diphapani ṭoa bona. Ge a riale a boêla a dula fathe

3132 Mašumu a re dikolobê khakala, dikolobê ṭa-se. Ke moka ba dula ka madulo a bona. A re lekwile ka mokhwa o we khoši e šetšego e laudišitšie ka ôna. Re ṭa ṭena ditabeng, ke khopêla lekhoṭa gore le lamolanye batho ba. Kōma e loma beng ba yōna, ke riale ke ra gore le ṭhe ke la ṭhaba go botša khoši ge e na le phōšō, le mmo-tšie. Ka morwana o ṭa ṭa a go a ṭhola, a ka ṭhe ke a rakiša lehufa la mabana. Bjale Masete motho yola o fapanago naê šo. Mothabe o nyaha ke Masete. Bjale Masete o ka bolabola pelaêlō ya go. Ge a riale a dula fathe a fa Masete ṭhe baka ṭha go bolabola.

3133 Dipolabolo tša Matšhurutšela. A ēma pele ga lekhoṭa a re morena lekhoṭa. Ke ṭile mo khoro-
ng ka phapano yaka le ba ga makholo. Ke be ke
tšere moredi wa bona Bjale o nṭhadile. Bjale ka
nyaka dikhomo tšaka. Ba mphilē fēla dikhomo tše
mabala a mpedi, dipudi tše ntharo dinago le diponto
tše lesome le diponto tše dinē. Bjale ba gana
go mpha dikhomo tše dinē le diponto tše mpedi.
Ba re ga ba diṭebe. ~~Ke yōna phapano yaka le
ba ga makholo.~~

3134 Dipolabolo tša Moṭhabe. A ēma pele ga kho-
ro, a re morena lekhoṭa. Ke nnete moredi wa ka
o moṭhadile. Bjale dilo tša gwe re mo file ka mo-
ka. Tše we a ditwadišago tšōna a re diṭebe.
Ke moka ke feditšē go bolabola lekhoṭa.

3135 Re ṭa twara tau ka dikana lekhoṭa goriale
ke Mašumu. Fēla twala banneng a e farelwe.
Ke ēma ke khopēla ba fapani dibaka tša bona
gore ba ṭhalōše ka mokhwa o ba go bona ka
ōna. A goma a dula faṭhe a fa dibaka ṭhe
baka ṭha go bolabola.

881

3136 Motho - Mosepha ke moradi wa Thepalo Mothabe. Ke yêna moamogedi wa thoto ya ga Masete. A e ma le ba ga Masete a re dilo tše ba diganago ke ile ka dibōna. Khomo ya mathōma ke ya go kwa-tamiša letolo ka baka la tala. Khomo ya bobedi ke ya go fa ngaka Magatiele a ile alafa yêna moradi wa bona. Dikhomo tše mpedi ke tša tala. Diponto ke tša dikobo tša malopê tše we di ile tša tša e le diponto tše pedi. Ku moragō ga mo we ke ge ba e tša go nyala. Tša monyalo ke tša tše we ba ba filego. Dipudi tšona bakhonyana ba bola maha dipudi tša bona ke tša tšela ba ba filego. Kemoka ke feditše.

3137 Mothabe a ntšhe dikhomo tše we dinê a fe ba ga Masete. E be re gopola gore ditaba dita ba boima bjale ga diboima ka baka la tšebaka. Mabapi le dipudi dika tše ke tša tšwa ka baka la gore tše baka a tše ditebe. Komae e loma beng ba yōna. Mothabe o wa dibōna ge a ija tša bangwe. Re monyaka khomo ya go gapa tše we.

881

K34/82

1443*

3138 Mothabe a ntšha dikhomo tše we. Ba ū-
pa Masete dikhomo tša gwe. Khomo ya boṭha-
no ke ya khoro. Bjale Masete a ntšha khomoya
go tswalla khoro. Ke moka molato wa bona
wa fêla o e ṭa mo we.

3139 Masete a ya a fa motho-mošetša kho-
mo ela a go motšhepiša ka ṭhipiri. A dira
gore o re-kile. Bjale ba kwa gore Masete o
mo file khomo. Ba thōma go ngunanguma le
ga go le bjale dingunanguma tša bona e bile
tša le fêla, ka baka la gore a gona ṭheša
e ba ka ṭenago ka yōna. Ke ma fello a di-
taba tša Tema ya 17.

End S 881

881 K34/82 (881) ~~173/8/82~~ p.!

3140 Ditemana tša ditaba ke tša di latelana-
go ka mo fathe:

Tema ya 17.

10 SEP 1951

¹²⁷²
Temana ya 1 ga gona thalo e ka dirwago ka nte le dipolako-
lo.

1276 Temana ya 2 ga ba kwana ditaba di a fêla ka
tše gae.

1299 Temana ya 3 Makholo a ka dula le morediê kante
le go ya khorong.

1315 Temana ya 4 ga gona molato wa monya-
lo o ya khorong.

1320 Temana ya 5 Molefêlwa.

Temana ya 6 Dikhomo tša go lefa ditiwa kae. 1329

Temana ya 7 Khano ya go lefêla mothadiwa. 1345

Temana ya 8 Legora la molato ke go lefa. 1347

¹³⁵⁶
Temana ya 9: Dikhomo tša go bušetša go mothadiwa.

^{*}
Temana ya 10: Poêlo ya dikhomo tše monyalo. 1363

881

K34 / 82

~~1418~~
p. 2

1397 Temana ya 11: Bo mammalane.

1398 Temana ya 12: Mosadi a ka the the nyale ka
noši.

1401 Temana ya 13: Bo thatse bya monyalo.

1428 Temana ya 14: Bo kumata bja thebaka.

$$\frac{L \quad li}{40 \times 23} = \frac{b}{60 \times 32} = 0.48 \times 171 = 82 \text{ pt}$$

Refund of dowry after
divorce